

Núria Bosch

«Els Països Catalans financen l'Estat espanyol.
No hi ha cap cas comparable a Europa»

Una conversa amb Albert Castellanos

EINES
18

Joan Amorós
Josep Maria Arauzo–Carod
Mireia Borrell
Andreu Camprubí
Ferran Espada
Gabriel Fernández i Díaz
David Forniès
Gemma Galdón
Antoni Garcia
Roger Guíu
Cesc Iglésies
Klaus-Jürgen Nagel
Elisabet Nebreda
Elisenda Paluzie
Ció Patxot
Enric Pujol
Imma Quintana
Alex Salmond
Antoni Segura
Macià Serra
Guadalupe Souto
Vidal Vidal

EINES

18

El contingut dels articles és responsabilitat dels seus autors i EINES no s'hi identifica necessàriament. Per reproduir un article cal demanar autorització per escrit a la redacció d'EINES.

En enviar el seu treball a la redacció d'EINES, l'autor cedeix a l'editor els drets de reproducció, publicació i comunicació, tant per a l'edició impresa en paper com per a una versió electrònica que la farà accessible per mitjà de la xarxa d'Internet. Els interessats en matèria de drets de propietat intel·lectual es poden adreçar a eines@irla.cat

Agraïments

Ignasi Sayol
Assumpta Torrent

Projecte gràfic

Suki design

Maquetació

Santi Bracons
Glòria Comellas

Impressió

Cevagraf SCCL
Dipòsit Legal B-31564-07
ISSN 2013-1518

Director

Josep Vall

Coordinació

Arnau Albert

Correcció lingüística

Marina Sagarra

Redacció

eines@irla.cat

Subscripcions

Joan Almacellas
Telèfon 93 567 78 63
administracio@irla.cat

Sumari

- 5 **PORTAL**
Països Catalans: de l'espoli social a la reunificació
Cesc Iglésies
- 6 **INCORRECTE**
Tanquem els zoos
Antoni Garcia
- 8 **REPTES**
Tercer Sector: el caràcter transformador no pot ser segrestat
Gabriel Fernàndez i Díaz
- 10 **VOLTA EL MÓN...**
La República Catalana, dins o fora de la Unió Europea?
Elisabet Nebreda
- 12 **...I TORNA AL BORN**
Els sembradors
Vidal Vidal
- 14 **ELECCIONS**
La via holandesa
Antoni Segura
- 17 **CONNEXIONS**
Síntesi i política econòmica del dèficit fiscal dels Països Catalans
Mireia Borrell
Roger Guiu
- 39 **Perspectives d'una Seguretat Social catalana**
Elisenda Paluzie
Ció Patxot
Guadalupe Souto
- 47 **El dèficit crònic d'infraestructures a Catalunya**
Joan Amorós
- 57 **El dèficit en la representació política de Catalunya a l'Estat espanyol i a la Unió Europea**
Macià Serra
- 69 **NAVEGADOR**
Solidaritat territorial a Alemanya: quan el sud paga el nord (i l'est)
Klaus-Jürgen Nagel

79 FÒRUM

Núria Bosch
«Els Països Catalans financen
l'Estat espanyol. No hi ha cap
cas comparable a Europa»

Una conversa
amb Albert Castellanos

87 VARIABLES

Valors rurals i valors urbans
a Catalunya

Andreu Camprubí
Imma Quintana

101 FULL DE CÀLCUL

Reindustrialitzar el país?
Evolució de la indústria
dels Països Catalans
i perspectives de futur

Josep Maria Arauzo–Carod

111 ARXIU

Abdó Terrades, pioner
del republicanisme català

Enric Pujol

121 EXPLORADOR

Els relats nacionals es diversifiquen:
llicons d'una anàlisi comparada
a Europa

David Forniès

129 FINESTRA

«El lloc d'Escòcia al món».
Alex Salmond, primer ministre
d'Escòcia

140 CLÀSSIC

Declaració de sentiment

142 TRIBUT

Autobiografía del general Franco,
de Manuel Vázquez Montalbán

Ferran Espada

144 FILMOTECA

Minority Report,
de Steven Spielberg

Gemma Galdón

146 PUNT DE LLIBRES

PORTAL

Països Catalans: de l'espoli social a la reunificació

Una bona part dels fracassos de l'Estat espanyol es relacionen amb els Països Catalans i l'anticatalanisme. La mentalitat colonial de l'Espanya radial amb Madrid de quilòmetre zero, l'espoli fiscal, la concepció radial de les infraestructures, la uniformització nacional, l'atac a la llengua, la imposició de sistemes educatius..., testimonien una acció persistent i separadora en tota regla. L'intent de fabricació d'alternatives absolutament artificials, des dels poders públics del País Valencià i les Illes, ha fracassat estrepitosament. Les polítiques de la dreta conservadora, unida a l'obsessió anticatalana, ha conduït al desastre el País Valencià, i degraden la convivència social i política a les Illes.

Els territoris dels Països Catalans pateixen un dèficit estructural en un ventall molt ampli d'indicadors, que acaben definint la qualitat de vida i el benestar de les persones: Catalunya, el País Valencià i les Illes Balears som a la cua de l'Estat en empleats públics; clarament per sota la mitjana estatal en despesa sanitària, i en inversions públiques per habitant. La Seguretat Social espanyola, fins i tot en períodes de creixement, només ha generat superàvits a partir de les cotitzacions socials dels treballadors i empresaris dels Països Catalans.

Però el problema ja no és comparar-nos amb les mitjanes estatals, ni els altres territoris de l'Estat. Avui el repte urgent és el de comparar-nos amb l'Europa a la qual ens volem homologar, i a la qual l'acció premeditada de l'Estat ens hi allunya cada any que passa. El drama és que comparant-nos amb la resta de comunitats autònomes o amb Ma-

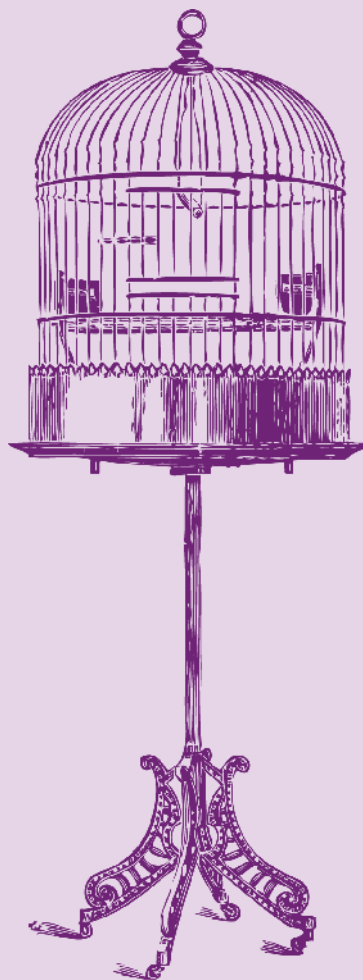
drid, o bé ens agafa la indignació del greuge quan ens veiem tan perjudicats per l'acció redistribuidora de l'Estat, o per contra, si encara tenim algun indicador per sobre la mitjana, correm el risc d'experimentar un cofoisme perillós, que tan sols ens fa perdre el món —Europa— de vista.

Els ciutadans dels Països Catalans sabem que el nostre vot té molt poc valor dins la democràcia espanyola. Perquè tant és que el 83% de mallorquins, menorquins i eivissencs vulguin l'escola en català, que el Govern imposarà l'ensenyament monolingüe. Perquè tant és que els agents socials i les institucions europees clamin pel sentit comú del corredor mediterrani, que mai serà prioritari.

El futur ens l'hem de guanyar amb les eines del sentit comú, les polítiques racionals, la proximitat amb la gent. Europa i el món ens espera. I si anem units hi anirem més forts. Catalunya pren embranzida, i avui és el motor del dret a decidir i la sobirania. Avui a Catalunya ja hem sembrat les llavors per disposar d'eines d'estat per facilitar la integració dels Països Catalans. Comencem el camí cap a la futura reunificació. ◀

Cesc Iglésies
Vicesecretari general d'Acció Política d'Esquerra Republicana
figlesies@esquerra.cat

Tanquem els zoos

És difícil trobar algú que amb l'escola o ja de gran acompanyant els fills, néts o nebots no hagi visitat alguna vegada un zoològic. El seu origen es remunta a l'antiguitat, al voltant del 3.500 aC. Així ho manifesta un grup d'arqueòlegs que va descobrir a l'antiga capital egípcia d'Hieracòmpolis —actual Kom al-Ahmar— una àmplia diversitat d'espècies d'animals enterrats en una mateixa zona. I no només els egipcis van manifestar la passió pel captiveri dels animals. Els emperadors xinesos consideraven que tenir una col·lecció àmplia d'animals era tenir un gran parc de saviesa i a la mateixa Roma clàssica augmenten els animals en captivitat amb la finalitat de ser exhibits en els circs i amfiteatres fins a patir una mort cruel.

A partir del segle XVI, amb l'expansió colonial europea, van arribar al nostre continent molts animals exòtics que eren destinats bàsicament a les classes altes i entitats privades. Tenir una col·lecció d'animals va significar una nova forma de mostrar als altres el seu estatus social i econòmic. Així, arriben els primers parcs zoològics moderns, els de la Casa Imperial de Feres, establerta a Viena el 1752 i inaugurada al públic el 1765, i el parc zoològic de Regent's Park de Londres, fundat el 1828 per la Societat Zoològica de Londres, una entitat que tenia entre d'altres objectius «la introducció i domesticació de noves races o varietat d'animals». A partir d'aquest moment es comencen a estendre els zoològics com un espai per l'estudi del comportament dels animals i llur exhibició al públic en general.

El comú denominador entre els diferents segles de la història de la humanitat és que durant anys als animals se'ls ha privat de llibertat, utilitzant-los exclusivament per l'oci de les persones. Tècnicament un zoològic és un establiment on els animals salvatges són mantinguts per exhibir-los al públic alhora que també actua com a centres on es cuiden als animals i es vetlla per el seu benestar i preservació. No veig el zoo modern com un

Els zoològics són presons que han canviat les gàbies amb barrots per espais reduïts i artificials que intenten reproduir el seu hàbitat natural

espai de maltractament físic, tal com poden afirmar alguns sectors animalistes. Possiblement, havien sigut això, però per sort, ja no ho són. Però tot i això, continuo creient —malgrat les diferents directives europees que en teoria garanteixen el benestar, la salut física i psicològica dels animals— que els zoològics són presons que han canviat les gàbies amb barrots per espais reduïts i artificials que intenten reproduir el seu hàbitat natural.

Des de diferents àmbits s'afirma que els zoològics són espais necessaris per conservar espècies en perill d'extinció, incentivar la investigació científica i divulgar el seu coneixement. Afirmacions i arguments que es repeteixen però que no es corresponen amb la realitat. La gran majoria d'animals dels zoològics no estan en perill d'extinció i no formen part de cap programa europeu de naixements en captivitat. De la mateixa manera, es fa difícil comprovar si els zoològics actuen com a centres d'investigació científica, ja que la majoria no han fet cap tipus de publicació en temes zoològics. I finalment, la tasca educativa no deixa de ser un mite ja que la majoria de zoològics no tenen programes pedagògics.

En ple segle XXI toca tancar els zoològics tal com els coneixem actual-

ment. I aquells que fos possible els reconvertiria en santuaris d'alguna espècie. També prohibiria la utilització d'animals en espectacles. Els animals no han nascut per ser utilitzats per l'oci de la humanitat i encara menys per ser disfressats i promoure espectacles per divertir-nos.

Tancar els zoològics no serà una cosa fàcil, ja que molts animals ja han nascut en captivitat i desconeixen completament el seu ecosistema natural. Prohibir l'ingrés de nous animals i que es realitzi el control reproductiu dels que avui habiten el zoo per portar-los a les reserves naturals ha de ser un dels primers passos.

El públic dels zoològics i la ciutadania en general ha de reorientar la seva mirada cap a una nova realitat, que és fer possible que els animals visquin als seus hàbitats naturals i també ser capaços d'influir per aturar la destrucció de milions d'hectàrees i d'ecosistemes que són necessaris, no únicament per als animals, sinó per al futur de la humanitat. Com diu la ja retirada actriu i activista ecologista anglesa Virginia McKenna, per als que encara no entenguin els motius per tancar els zoològics: «Només han de mirar a un ocell en una gàbia i preguntar-se per què els ocells tenen ales». ◀

Gabriel Fernández i Díaz
Exdirector de Ciutadans pel Canvi

Tercer Sector: el caràcter transformador no pot ser segrestat

El tercer sector no sempre ha desenvolupat el paper central en la implementació de les polítiques socials que coneixem actualment. Molt resumidament, durant les dècades de 1940 i 1950, el tercer sector tenia a Catalunya un caràcter bàsicament voluntari que podríem definir com un associacionisme de resistència. Els canvis socials experimentats als anys 1960 i 1970 van dotar al moviment d'un caràcter reivindicatiu, el qual, amb l'adveniment de la democràcia impulsa un gran salt de les entitats del tercer sector —majoritàriament fundacions i associacions— a la dècada de 1980. Durant aquesta etapa, la bona situació socioeconòmica va afavorir l'accés de les entitats al sistema de subvencions, generant, d'una banda, una lògica de dependència envers l'Administració que avui persisteix, i d'una altra banda, una clara transferència o delegació de responsabilitats socials per part de l'Administració cap al tercer sector. Als anys 1990 el paradigma de la gestió i la lògica empresarial transforma moltes d'aquestes entitats en prestadores de serveis a una administració pública entesa com a principal consumidor.

Actualment, i producte de la crisi econòmica i de les polítiques d'austeritat, una part molt important del tercer sector pateix les conseqüències de la seva dependència financera envers els recursos públics. I amb ells, es posa en dubte la pròpia continuïtat de l'estat del benestar. D'aquí que s'imposa i és pertinent preguntar-se quin paper ha de jugar el tercer sector en el desenvolupament de les polítiques socials a la Catalunya. Tots els nivells de govern es troben abocats a desenvolupar clares estratègies de descentralització o terciarització de moltes de les seves funcions, responsabilitats i programes socials. I justament per això es fa imprescindible i del tot necessari el compromís en la creació d'un espai per a valorar, pensar

Si la qualitat esdevé un eix vertebrador de l'acció política i en concret de les polítiques socials, el valor del tercer sector és incomparable al del sector privat

i desenvolupar estratègies nacionals —verdaderes polítiques d'estat—, amb tota la profunditat que mereix el tema.

Els perills i riscos són molts, però n'hi ha dos, de clar contingut ideològic, que no puc deixar d'esmentar. El primer és que comença a ser acceptable, per a diferents actors socials, la legitimitat de les estratègies d'externalització de la prestació de determinats serveis públics, limitant aquesta tan sols a la recerca de l'eficiència i l'estalvi pressupostari; i l'altre gran risc és el de donar el mateix valor al sector privat que a les entitats del tercer sector, en el sentit estricte de la descentralització/terciarització que fèiem referència. La solució a aquestes dues qüestions segurament la trobaríem si l'Administració incorporava la qualitat —entesa com proximitat, coneixement, expertesa, calidesa...— com un element irrenunciable del servei que han de prestar. Així, si la qualitat esdevé un eix vertebrador de l'acció política i en concret de les polítiques socials, el valor del tercer sector i del sector privat passa a ser incomparable. Des d'aquest punt de vista, l'aportació del tercer sector és insubstituïble.

Alhora, podem identificar quatre actituds del tercer sector envers l'Administració que configuren el seu caràcter: a) una actitud productiva amb una

màxima cooperació però que al mateix temps deriva en una dependència financera molt marcada; b) una actitud basada en l'expertesa que desenvolupa una cooperació crítica amb l'administració; c) una actitud crítica, prenent distància moderada amb l'Administració gràcies a l'autonomia econòmica; i d) una funció reivindicativa que deriva amb una confrontació i independència completa envers el sector públic. Com és evident, si el tercer sector no disposa d'independència financera, no pot assumir com cal el rol que li correspon en el desenvolupament d'unes polítiques que depenen principalment del sector públic. I és que cal revisar conceptualment el funcionament de l'anomenat sistema de subvencions per a corregir diferents anomalies i disfuncions que actualment posen en evident perill al tercer sector.

El tercer sector pot jugar, i és desitjable que jugui, diferents rols en el desenvolupament de les polítiques socials com a part de la seva evolució històrica en el progrés de la nostra societat. Cadascuna d'aquestes actituds aporta un valor propi del tot necessari. Però per a poder exercir adequadament i oportunament aquestes funcions cal que el tercer sector pugui adoptar totes aquestes actituds lliurement, amb total

independència, i fins i tot de forma simultània. Les entitats del tercer sector i la societat en el seu conjunt tenim el repte de resoldre la contradicció entre actituds necessàries i alhora oposades entre elles. En altres paraules, com trobar la manera per tal que el tercer sector pugui prestar serveis públics —perquè aporta un valor de qualitat que el servei privat no té— sense que la dependència econòmica envers l'Administració coarti la seva voluntat de transformació social. ◀

La República Catalana, dins o fora de la Unió Europea?

La pertinença de Catalunya a la UE és una de les qüestions que marcaran el debat sobre la futura República Catalana. Juntament amb els dubtes sobre la viabilitat econòmica d'una Catalunya independent, la hipòtesi d'un estat independent fora de la UE és un dels grans arguments de la por que el nacionalisme espanyol està esgrimint —i encara esgrimirà amb més força— per desincentivar a aquells que encara no estan convençuts.

A dia d'avui, davant la pregunta «una Catalunya independent es quedaria dins o fora de la UE?», l'única resposta sincera i responsable és un franc i simple «no se sap». Mai, des de la creació de la UE, s'havia donat una situació com la que es podria produir a Catalunya i a Escòcia: que el territori d'un estat de la UE se separi d'aquest i demani continuar formant part de la Unió. I encara més important, els Tractats de la UE tampoc no ho preveuen. No hi ha cap norma que reguli la secessió o successió d'estats als Tractats europeus. No hi ha cap norma de la UE ni al dret internacional que reguli què passa amb relació a la pertinença a una organització com la UE si es dissol un estat membre. Però que la situació no estigui regulada, no vol dir que estigui prohibida. El que cal és construir una argumentació jurídica que recolzi el nostre posicionament tenint en compte que la part contrària també pot construir el seu. La bona notícia al respecte és que el sentit comú juga a favor nostre. No hi ha precedents de casos semblants, però sí que hi ha casos que demostren el pragmatisme europeu en abordar situacions no previstes pels Tractats: l'exemple és el de la reunificació alemanya de 1990 o com Grenlàndia va deixar de ser membre de la UE el 1985, malgrat dependre administrativament de Dinamarca.

Tampoc no es podria entendre que als catalans i catalanes que ja complim amb el cabal comunitari, que apliquem la

La pertinença de Catalunya a la UE és més una qüestió política que jurídica. Dependrà de l'habilitat que tingui la Generalitat d'explicar al món per què volem ser independents

normativa europea i sobretot, que som subjectes dels drets i llibertats adquirides de ciutadania europea, ens volguessin aplicar les mateixes condicions que als països que demanen l'accés a la UE. Sobre aquest últim punt, és important destacar un informe del Parlament britànic amb relació al cas escocès on es pregunta si la UE podria privar dels seus drets ciutadans que ja en són membres. L'informe acaba conclouent que no es pot afirmar categòricament si Escòcia seguiria sent membre de la UE o si deixaria de ser-ho.

Quan s'ha preguntat a la Comissió Europea directament sobre la qüestió, la resposta ha estat sempre la mateixa: «En el cas hipotètic d'una secessió d'una part d'un estat membre de la UE, la solució s'hauria de trobar i negociar en el marc de l'ordenament jurídic internacional». Aquí també tenim una bona notícia: tenim un precedent internacional que juga a favor nostre. La sentència del Tribunal Internacional de Justícia sobre Kosovo, la qual va declarar que la declaració unilateral d'independència no violava cap norma de dret internacional.

D'aquesta manera, la pertinença o no de Catalunya a la UE no és tant una qüestió jurídica com una qüestió política, i per tant, dependrà molt de l'habilitat que tingui la Generalitat i el Parlament de Catalunya a l'hora de ne-

gociar i d'explicar al món per què volem ser independents, com ho farem i quina utilitat en podrà treure la UE i la resta del món de la nostra independència.

La lògica i el sentit comú ens porten a descartar tant la continuïtat com l'expulsió automàtiques. Segurament, la solució es trobarà a mig camí i s'obrirà un període d'impàs on s'hauran de renegociar els tractats internacionals incorporant-hi un nou estat amb les corresponents quotes de representació al Parlament Europeu, al Consell de la UE i a la Comissió Europea. No oblidem que l'Estat espanyol tampoc seria el mateix que va accedir a la UE al 1986 i per tant, també hauria de passar per aquest període d'impàs on veuria igualment modificades les qüestions anteriorment assenyalades.

I si al final de tot ens barren el pas i ens fan anar a la cua i picar de nou a la porta —amb amenaça de veto inclosa de l'Estat espanyol— haurem de començar a explicar que hi ha vida més enllà de la UE. Per a molts, sens dubte, no seria l'opció desitjada, però hi ha maneres de participar i gaudir dels avantatges de formar part d'Europa sense ser membre de la UE. Per exemple, Catalunya podria seguir amb l'euro —Andorra no és membre de la UE i el té— o podríem formar part de l'Associació Europea de Lliure Comerç, que permet comerciar amb els països

europeus sense pagar aranzels —com Suïssa, Noruega i Islàndia, per exemple.

Enguany celebrem l'any Espriu. Aquest català universal, en el seu poema «M'han demanat que parli de la meua Europa», veia en la integració de Catalunya en un Europa unida una condició necessària per a la plenitud nacional. I així serà. El lloc de Catalunya és i serà a Europa, perquè els catalans i catalanes som i serem europeus. ◀

Vidal Vidal
Escriptor
vidal@gencat.cat

...I TORNA AL BORN

Els sembradors

Sí, d'acord que l'himne oficial del país es titula «Els Segadors», però això no treu —o precisament a causa d'això, d'aquest caràcter agrari de la simbologia nacional— que no s'hagi de preservar un cert respecte cap a aquells que sembren. Cap a aquells que posen la llavor del futur, per expressar-ho acabant de perfilar la metàfora.

En una de les seves intervencions públiques d'aquesta passada tardor calenta a Catalunya —una primavera posterior a l'estiu, si m'és permès de continuar tan metafòric—, Oriol Pujol va manifestar que l'actual procés polític que es focalitza en la consecució d'un estat propi es va començar a gestar fa gairebé una dècada, el 2005, quan Artur Mas va dictar la conferència programàtica «Dret a decidir. Catalunya sense límits».

No posaré pas en dubte que el tomb de CiU cap a postulats netament sobiranistes —benvinguts al club, com més serem més riurem— pugui arrencar d'aquella data concreta i d'aquella intervenció pública de l'aleshores cap de cartell de la Federació. Portes endins de Convergència potser és així. Però Catalunya, encara que a alguns els sorprengui, és alguna cosa més que Convergència. Vull dir que la sopa d'all ja estava descoberta. Vull dir que ja hi havia sobiranistes, alguns d'ells obertament i explícitament independentistes, abans que el senyor Mas pronunciés el seu mot d'ordre, que llencés al vent la seva nova consigna. Vull dir fins i tot que alguns, potser més aviat pocs, i segur que malavintats, ja feia anys que sostenien de forma clara, i més o menys efectiva —suposo que això seria opinable—, la causa de la llibertat d'aquest poble. Que en denunciaven en pasquins, fulletons ciclo-silicats, cartells, mítings, converses de cafè, tertúlies radiofòniques, articles de premsa, llibres i campanyes electorals l'opressió i l'espoli, que es presentaven a eleccions amb un programa i uns eslògans que adoptaven la independència com a principal argument. No parlo de només una dècada enrere, ni parlo tampoc ara de fa un segle, de l'època de Macià, el seu Estat Català i la creació de l'estelada. Em limito al període posterior a la Guerra

El moviment que avui viu Catalunya es va iniciar gràcies
a una minoria clarivalent, sovint incompresa
i menystinguda, per somiatruïtes i radical

Civil, quan en ple franquisme alguna formació clandestina com el Front Nacional de Catalunya ja defensava de manera inequívoca aquests postulats. Després vindria el PSAN i l'eclosió d'un independentisme marxista, que combinava lluita nacional i revolució social. I l'experiment per desgràcia fracassat de Nacionalistes d'Esquerra. Parlo de quan, de la mà de Carod-Rovira i Àngel Colom, la vella ERC va experimentar un canvi generacional i va assumir la independència com a fita ideològica, cap a 1989. I com gràcies a aquesta aposta estratègica, l'independentisme va deixar de ser marginal i va arribar al Parlament.

Aquells sembradors de la llavor de la consciència de la necessitat de majors cotes de llibertat per a aquest país, com a eina per a aconseguir un més gran benestar i més justícia social, no deuriem sembrar del tot en terreny erm o infèrtil, perquè no es pot comprendre l'efervescència d'aquests temps actuals sense tenir en compte tota aquesta tradició. El moviment que avui viu Catalunya, cada cop sembla que més majoritari, es va iniciar, com sempre passa, gràcies a una minoria clarivalent, sovint incompresa i menystinguda, per somiatruïtes i radical. Els sembradors han estat els arrauxats. Els partidaris del seny es trobaven prou còmodes, durant dècades, en un autonomisme difús, en l'anar fent i el qui dia passa, any em-

peny. En el peix al cove i la puta i la Ramoneta. N'hi havia, però, que el 1978 ja havien votat «No» o s'havien abstingut en el referèndum sobre la Constitució espanyola que ara esgrimeixen en contra nostra, perquè se la veien venir i sospitaven que en el fons aquella Carta Magna no era una altra cosa que una gàbia de nacions. Aleshores, per aquella posició irreductible, s'havien hagut de sentir de tot, a part de veure's ells mateixos com uns extravagants, expulsats per una llarga temporada del joc polític que comptava, de la pista de ball de la centralitat benpensant.

La causa de la independència no va nàixer fa dos dies, ni vuit anys, sinó bastant temps enrere. La llavor va anar germinant i avui sembla ja en condicions de florir. Aquesta ha estat una llarga marxa, i tot fa pensar que encara queda camí per recórrer. S'albira ja la terra promesa, però encara no hi hem posat els peus. Caldrà abans enderrocar les muralles de Jericó —ara, més que metafòric, m'estic posant bíblic. Però les trompetes sonen ja des de fa dies, mesos, anys, dècades... Tal vegada desafinant, encara impotents, però la música ja es podia escoltar, perquè algú bufava.

Ja diuen que es pitjor tenir la raó abans de temps que equivocar-se. Potser això és el que els pot haver succeït a molts dels pioners d'aquesta

marxa llarga. I potser la història algun dia serà generosa amb ells. Els oferirà com a mínim el reconeixement d'haver obert pas. D'haver sembrat una collita fecunda. ◀

La via holandesa

El 2004, John Richardson afirmava que el racisme, la xenofòbia i l'antisemitisme s'havien convertit en una característica de la vida quotidiana en molts països de la UE i afavorien l'ascens dels partits d'extrema dreta com el de Pim Fortuyn a Holanda, assassinat durant la campanya de les eleccions legislatives de 2002, on va obtenir 26 escons (sobre 150) i formà govern de coalició amb els demòcrates cristians de la CDA (43 escons) i els liberals del VVD (24). Rere l'auge de l'extrema dreta hi havia una lectura dels atemptats del 11-S del 2001 que va fer recaure una ombra de sospita sobre una immigració musulmana en ràpid augment des de la dècada de 1990. Segons enquestes de l'època, per un sector significatiu de l'opinió pública holandesa «els valors musulmans estan soscavant la naturalesa liberal de la societat holandesa».

La coalició amb prou feines durà un any i el país entrà en un període d'inestabilitat —cinc eleccions en una dècada— que l'assassinat del cineasta Theo Van Gogh, el novembre de 2004, no ajudà a reconduir. Gradualment, les consignes de l'extrema dreta contaminaven l'electorat i els programes de tots els partits. Les eleccions de 2003 i 2006 se saldaren amb victòries de la CDA mentre els laboristes del PvdA se situaven com a segona força. La crisi econòmica introduí un nou element d'inestabilitat. Tot i que Holanda és una de les economies més sòlides del món, amb molt poc atur i un PIB per capita dels més elevats de la UE, el país també conegué algunes dificultats. El 2008 el govern hagué de rescatar el grup Fortis i ING, el principal banc holandès. I, a mesura que s'aprofundia la crisi i les necessitats financeres dels països de l'Europa del Sud, s'incrementaven també les actituds euroescèptiques —de dretes, com el PPV, xenòfob i partidari de sortir de la UE, i d'esquerres com el socialista SP.

El 2010 arribà el tomb electoral amb la victòria dels liberals de la VVD (31 escons) i el reforçament del PvdA (30) i el PPV (24)

La proposta liberal-socialdemòcrata demostra que, << més enllà de l'austeritat i les retallades socials, hi han altres opcions per sortir de la crisi econòmica

mentre perdien presència parlamentària la CDA (21) i el SP (15). Mark Rutte, líder del VVD, intentà una coalició amb la CDA —en total 52 escons— amb suport parlamentari del PPV, que li donaven just la majoria absoluta. La inestabilitat seguia present mediatitzada per la islamofòbia i l'antieuropeisme del PPV que, l'abril de 2012, deixava caure el govern en no acceptar les retallades necessàries per complir amb els objectius de dèficit.

Les darreres eleccions poden retornar l'estabilitat a Holanda amb la victòria del VVD i del PvdA i la formació d'un govern de centre-esquerra clarament europeista i amb una sòlida majoria. Entre les primeres propostes destaquen la reducció de les despeses de l'Estat en 16.000 milions d'euros en quatre anys amb l'objectiu de situar-se per sota del 3% de dèficit; un control estricte sobre els bancs i les operacions financeres; prohibició dels contractes blindats pels directius i limitació de les indemnitzacions; increment d'impostos i discriminació negativa —reducció o supressió de la deducció fiscal per assegurances i habitatge, copagament sanitari...— per les rendes superiors als 100.000 euros anuals i manteniment de les polítiques socials per a les rendes més baixes; amnistia parcial pels immigrants il·legals menors d'edat, però enduriment

de la política immigratòria —caldran més anys de residència i més requisits per gaudir de la nacionalitat holandesa, d'ajudes socials i drets polítics... Un pacte de govern que combina polítiques d'austeritat i de reactivació econòmica amb la racionalització —que no desmantellament— de l'estat del benestar.

La proposta liberal-socialdemòcrata demostra que, més enllà de l'austeritat i les retallades, hi ha altres opcions per sortir de la crisi. Caldrà veure, però, el nou govern pot fer front a les escomeses radicals i euroescèptiques que li vindran per l'esquerra i per la dreta i alhora desactivar les actituds xenòfobes. ◀

Eleccions legislatives neerlandeses (2012)

Electors registrats	12.698.810				
Vots emesos	9.462.223	74,57%	Vots en blanc	17.004	0,18%
Vots vàlids	9.424.235	90,6%	Vots nuls	20.984	0,22%

Partit	Vots	%	Escons	+ / -
Volkspartij voor Vrijheid en Democratie (VVD) (liberals)	2.504.948	26,58	41	10
Partij van de Arbeid (PvdA) (socialdemòcrates)	2.340.750	24,84	38	8
Partij voor de Vrijheid (PVV) (dreta xenòfoba)	950.263	10,08	15	-9
Socialistische Partij (SP) (socialistes)	909.853	9,65	15	0
Christen Democratisch Appèl (CDA) (democratacristians)	801.620	8,51	13	-8
Democraten 66 (D66) (social-liberals)	757.091	8,03	12	2
ChristenUnie (CU) (socialcristians)	294.586	3,13	5	0
GroenLinks (GL) (ecologistes)	219.896	2,33	4	-6
Staatkundig Gereformeerde Partij (SGP) (dreta cristiana)	196.780	2,09	3	1
Partij voor de Dieren (PvdD) (animalistes)	182.162	1,93	2	0
50Plus (pensionistes)	177.631	1,88	2	2
Altres partits sense representació	88.655	0,95	0	0
TOTAL	9.424.235	100	150	0

Font: <http://electionresources.org/nl/house.php?election=2012>

CONNEXIONS

Síntesi i política econòmica del dèficit fiscal dels Països Catalans

VISTA PRÈVIA

La publicació de les balances fiscals genera controvèrsia en la societat espanyola. La situació actual és el reflex d'un repartiment desigual de recursos i responsabilitats fiscals entre territoris, que afecta especialment i de manera persistent als Països Catalans. De redistribució sempre n'hi haurà, sigui com a comunitat autònoma o com a nou estat europeu, i és positiu que n'hi hagi, sempre i quan estigui basada en unes regles de joc que evitin l'arbitrarietat de la despesa pública i assegurin que la responsabilitat en la prestació de serveis vagi acompanyada d'una capacitat financera i normativa que permeti decidir què i com fer les coses en un territori.

Introducció

Les balances fiscals de l'Estat espanyol han estat explorades i analitzades per diversos autors al llarg dels anys. Els estudis més recents contemplen les balances fiscals de totes les comunitats autònomes¹ o se circumscriuen exclusivament a Catalunya². No hi ha encara cap estudi recent que ofereixi una síntesi de les balances fiscals pels Països Catalans o si més no, dels territoris que estan dins l'Estat espanyol: Catalunya, el País Valencià i les Illes Balears. Donat que són territoris amb uns importants llaços socioeconòmics —a part dels lingüístics, culturals, històrics i geogràfics i dels projectes polítics compartits— creiem que és interessant examinar la seva evolució en un tema tan actual com són les balances fiscals. Aquest estudi, per tant, pretén contribuir en aquest debat i complementar els estudis existents, els càlculs dels

- 1 Un exemple són els estudis de la Fundació BBVA pel període 1991-2005: URIEL i BARBERÁN, *Las balanzas fiscales de las comunidades autónomas con la Administración Pública Central (1991-2005)*; i els de Funcas pel període 2000-2005: ALCAIDE i ALCAIDE, *Balance económico regional (autonomías y provincias). Años 1995 a 2003*; ALCAIDE i ALCAIDE, *Balance económico regional (autonomías y provincias). Años 2000 a 2004*; i ALCAIDE i ALCAIDE, *Balance económico regional (autonomías y provincias). Años 2000 a 2005*.
- 2 Veure per exemple CONSELLERIA D'ECONOMIA I CONEIXEMENT, *Resultat de la Balança Fiscal de Catalunya amb el sector públic central 2006-2009*; LÓPEZ-CASASNOVAS i MARTÍNEZ, *La balança fiscal de Catalunya amb l'Administració central*; o FUNDACIÓ JOSEP IRLA, *Estimació de les balances fiscals de les comunitats autònomes respecte de l'Estat Espanyol. 1995-2005*.

Mireia Borrell
Coeditora del bloc
d'economia eKonomicus
m.borrell@lse.ac.uk

Roger Guiu
Coeditor del bloc
d'economia eKonomicus
r.ekonomicus@gmail.com

Es parla de dèficit fiscal quan el volum d'ingressos detrets de la comunitat autònoma superen la despesa que el sector públic central realitza en aquell territori

quals ens han servit de base per la nostra anàlisi.

D'aquesta manera, la secció 1 exposa breument els diferents sistemes de descentralització fiscal dels estats federals i descentralitzats. El saldo de les balances fiscals de les comunitats autònomes que formen part del règim comú espanyol són un fruit directe del procés de descentralització que es va iniciar amb el retorn a la democràcia ara fa una mica més de 30 anys. La seva anàlisi, per tant, ajudarà a situar el model espanyol dins del marc del federalisme fiscal i facilitarà la comprensió dels resultats. La secció 2 presenta els diferents criteris que es poden utilitzar per calcular les balances fiscals i els resultats de les mateixes per totes les comunitats autònomes, amb especial èmfasi en els Països Catalans. La secció 3 ofereix una anàlisi detallada dels factors que expliquen el resultat del saldo fiscal desfavorable dels Països Catalans. Finalment, la secció 4 presenta les conclusions.

L'estudi que presentem té una limitació que fa referència als períodes pels quals es tenen dades disponibles. Desafortunadament no existeixen dades de les balances fiscals que incorporin els canvis que es van acordar amb les reformes de 2009, i per tant només podem examinar l'impacte del nou model de finançament a través d'estimacions i avaluacions fetes per diferents autors.

1. Federalisme fiscal i l'assignació de competències i recursos

El federalisme fiscal estudia el paper que tenen els diferents nivells de govern en la distribució i gestió de competències i recursos³. La proliferació de processos de descentralització i federalisme que han tingut lloc al llarg dels últims anys han fet que el federalisme fiscal sigui una teoria que s'apliqui no només a estats federals sinó també a estats unitaris que han experimentat una descentralització del seu sistema polític i/o fiscal⁴, com és el cas de l'Estat espanyol.

Segons George Anderson, el model de federalisme fiscal ve determinat bàsicament per les respostes donades a «qui, com, quant i què respecte a l'obtenció d'ingressos, participacions i despesa entre governs»⁵. Aquestes preguntes es poden respondre en base a dos eixos: l'assignació de competències —despesa— i l'obtenció de recursos —ingressos.

- Assignació de competències: Existeixen dos models de federalisme se-

gons l'assignació de competències, el model dual i l'integrat⁶. En el model dual, cada nivell de govern gestiona les seves pròpies lleis. Uns exemples d'aquest model serien el Canadà i els EUA. Per contra, en el model integrat el govern federal aprova unes lleis i els governs subcentrals les gestionen. Alemanya, l'Estat espanyol i Suïssa formarien part d'aquest segon model. Al mateix temps, les competències es poden repartir entre diferents nivells de govern de manera que siguin concurrents —és a dir, cada nivell pot legislar sobre un mateix tema— o bé establir una clara divisió de competències entre els diferents nivells de govern.

- Obtenció de recursos: Hi ha tres maneres d'obtenir recursos dins d'un estat federal o descentralitzat: a) fonts pròpies d'ingrés per a cada nivell de govern; b) ingressos compartits entre els diferents nivells de govern; i c) transferències federals. Com a ingressos compartits s'entén «impostos legiscats i recaptats des de la federació, i distribuïts entre aquesta i els governs subcentrals mitjançant una fórmula»⁷.

La literatura de federalisme fiscal assenjala avantatges i inconvenients

3 ANDERSON, *Introducció al federalisme fiscal: una anàlisi comparativa*.

4 AHMAD i BROSIQ, *Handbook of Fiscal Federalism*.

5 ANDERSON, *Introducció al federalisme fiscal: una anàlisi comparativa*, pàg. 20.

6 ANDERSON, *Introducció al federalisme fiscal: una anàlisi comparativa*.

7 ANDERSON, *Introducció al federalisme fiscal: una anàlisi comparativa*, pàg. 39.

de les diferents maneres d'obtenir recursos i assignar competències, la qual cosa suggereix que no hi ha un model de federalisme millor que un altre. Al cap i a la fi, són diversos els factors que intervenen en el disseny del model —la història, la política, el marc institucional, el context econòmic i social... A la vegada, l'èxit del model no només depèn del disseny sinó de l'adequada implementació del mateix.

1.1. El cas espanyol

L'Estat espanyol inicià el seu propi procés descentralitzador amb la Constitució de 1978 i el retorn a la democràcia. El model de federalisme fiscal que ha inspirat el procés de descentralització espanyol ha estat un model integrat, és a dir, un model on els governs subcentrals gestionen unes lleis aprovades en la seva majoria pel govern central. La capacitat normativa dels nivells de govern subcentral és, per tant, limitada. Actualment, de totes les competències que formen els grans programes de despesa del sector públic, tres d'elles —educació, sanitat i benestar social— són competències concurrents, on tant el govern central com els autonòmics tenen capacitat normativa —si bé limitada. La resta de programes de despesa —defensa, prestacions d'atur, Seguretat Social, pensions i infraestructures— són altament centralitzades. Pel que fa

als ingressos, dins del règim comú predominen els impostos compartits —o cedits— i les transferències.

Els problemes del model de federalisme fiscal espanyol es poden resumir en tres. El primer, és la diferència substancial entre el nivell de despesa descentralitzat i els ingressos impositius dels quals disposen les comunitats autònomes. La taula 1 mostra la diferència, que oscil·la entre 14 i 20 punts percentuals, depenent si es té en compte o no la Seguretat Social. Una altra manera de mesurar aquesta disparitat és tenint en compte, en el cantó dels ingressos, la

capacitat normativa dels mateixos. En aquest cas la diferència entre despesa i ingressos descentralitzats es magnifica, tal com ens mostra la taula 2.

Aquest problema és recurrent en països descentralitzats i federals⁸. L'evidència empírica d'altres països amb sistemes descentralitzats semblants, així com la teoria de federalisme fiscal, suggereixen que davant l'existència d'una diferència entre volum d'ingres-

8 BOSCH, «El finançament dels governs subcentrals en els països federals» i DEPARTAMENT D'ECONOMIA I FINANCES, «El finançament autonòmic».

Taula 01

Distribució d'ingressos impositius i despesa pública per nivells de govern (% sobre el total, 2007)

	Amb Seguretat Social		Sense Seguretat Social	
	Ingressos	Despeses	Ingressos	Despeses
Govern central	70	51	59	31
Administració central	43	22	59	31
Seguretat Social	27	29	–	–
Comunitats autònomes	22	36	31	51
Entitats Locals	8	13	11	18
Total	100	100	100	100

Font: Departament d'Economia i Finances (2008).

» El procés de descentralització espanyol es basa en un model integrat on els governs subcentrals gestionen unes lleis aprovades en la seva majoria pel govern central

Taula 02

Distribució dels ingressos impositius per nivell de govern (2007)

	% sobre el total	% segons capacitat normativa	% segons gestió
Govern central	70	79	86
Administració central	43	52	59
Seguretat Social	27	27	27
Comunitats autònomes	22	13	6
Entitats Locals	8	8	8
Total	100	100	100

Font: Departament d'Economia i Finances (2008).

sos impositius i despeses públiques s'haurien d'activar mecanismes de transferència que solucionessin el problema. És precisament en el funcionament d'aquests mecanismes on rau el segon dels problemes del model de descentralització. L'activació dels fons encarregats de redistribuir els recursos entre territoris porta a una situació en la qual les comunitats autònomes amb més capacitat fiscal acaben gaudint després de l'anivellament de menys recursos que altres comunitats que estan en una pitjor posició inicial⁹. En al-

tres paraules, no es respecta el principi d'ordinalitat.

Finalment, el tercer problema fa referència als criteris d'inversió d'alguns dels programes centrals de despesa pública, tals com la despesa en infraestructures. La literatura existent identifica tres criteris normatius que es poden seguir per determinar la redistribució regional i l'assignació de la inversió pública: el criteri de l'eficiència, el de redistribució i el de l'equitat¹⁰. Malgrat això, l'evidència empírica en el cas de

l'Estat espanyol suggereix que altres criteris —de caire més polític— han primat respecte aquests tres criteris normatius, provocant un dèficit d'inversió d'infraestructures persistent en comunitats autònomes com Catalunya. Aquests tres problemes, que es discuteixen a la secció 3, es reflecteixen en les balances fiscals i ens donen una pista de les reivindicacions d'alguns territoris durant els darrers 30 anys.

2. Avaluació de les balances fiscals dels Països Catalans

Les balances fiscals de les comunitats autònomes amb l'Administració central s'obtenen «a partir de la diferència que hi ha entre la despesa que el sector públic central realitza en aquest territori i el volum d'ingressos detrets (d'un territori) per finançar el conjunt de la despesa pública central. És a dir, és la diferència entre els impostos i altres ingressos aportats (per exemple) des de Catalunya al sector públic central i les despeses que aquest mateix sector públic destina a Catalunya»¹¹. Així doncs, quan el volum d'ingressos detrets de la comunitat autònoma superen la despesa que el sec-

9 PALUZIE, «Perspectivas de un nuevo pacto económico para Cataluña».

10 BOSCH, ESPASA i SOLÉ-OLLÉ, *The political economy of inter-regional fiscal flows*, pàg. 276-279.

11 CONSELLERIA D'ECONOMIA I CONEIXEMENT, *Resultat de la Balança Fiscal de Catalunya amb el sector públic central 2006-2009*.

Taula 03

Criteris de càlcul de les balances fiscals

Ingressos

Hi ha una unanimitat a emprar el «criteri de càrrega»: imputar els ingressos al territori on resideixen les persones que suporten els impostos, independentment del lloc on es recaptin. En el cas de l'IVA el criteri d'imputació territorial és el consum final de béns i serveis dels residents a cada territori, ponderant cada producte segons el seu tipus impositiu.

Despeses

Existeixen dos criteris d'imputació territorial, el del «flux monetari» i el del «flux del benefici».

- Criteri del flux monetari: s'atribueix la despesa pública a la comunitat autònoma en què es materialitza aquesta despesa.
- Criteri del flux del benefici: l'assignació de la despesa es fa a la comunitat autònoma on resideix el

beneficiari, independentment del lloc on es produeix el servei públic o es realitza la inversió.

Un parell d'exemples senzills poden ajudar a entendre la diferència entre ambdós enfocaments d'imputació territorial de la despesa de l'Estat: segons el criteri del flux monetari els funcionaris que treballen a Madrid, per exemple, en el Ministeri d'Economia i Hisenda, serien una despesa per imputar a Madrid, ja que hi viuen i efectuen les seves despeses en aquesta comunitat; mentre que segons el criteri del flux del benefici aquesta despesa s'imputaria proporcionalment a totes les comunitats autònomes espanyoles en funció de la seva població, ja que els funcionaris del Ministeri d'Economia i Hisenda «beneficien per igual» a tots els ciutadans de l'Estat.

On s'imputa la despesa generada pels treballadors que desenvolupen la seva activitat professional a Madrid a la seu central de l'Ente Público

Radiotelevisión Española? Segons el criteri del flux del benefici la despesa es repartiria proporcionalment entre tots els residents a l'Estat espanyol, mentre que segons el criteri del flux monetari aquesta despesa s'imputaria a la Comunitat de Madrid, atès que és el lloc on aquests treballadors resideixen i, per tant, generen activitat econòmica a través del seu consum de béns i serveis.

Neutralització del dèficit públic estatal

La neutralització del dèficit públic estatal és aconsellable perquè: 1. Una situació d'elevat dèficit públic coincidiria artificialment amb una millora del saldo fiscal de tots els territoris; i 2. No fer-ho podria distorsionar els resultats quan es comparen diferents anys.

» Les comunitats autònomes amb més capacitat fiscal acaben gaudint, després de l'anivellament, de menys recursos que altres comunitats que partien d'una posició pitjor

Taula 04

Fonts disponibles de balances fiscals

Metodologia	Font	Període
Flux del benefici – neutralitzat	· Fundación BBVA (Uriel i Barberán 2007) · Neutralització: elaboració pròpia	1995–2005
Flux monetari – neutralitzat	· 1995–2003: Lopez–Casasnovas i Pons (2005) a partir de Funcas (2004). · 2004–2005: Fundació Josep Irla (2008) a partir de Funcas (2005 i 2008). · 2006–2009 (només per Catalunya): Conselleria d'Economia i Coneixement (2012)	1995–2005 (fins al 2009 per Catalunya)

tor públic central realitza a la comunitat autònoma, es parla de dèficit fiscal. En cas contrari, es diu que la comunitat autònoma té un superàvit fiscal.

2.1. Consideracions prèvies

Actualment no existeix un consens sobre el mètode de càlcul de les balances fiscals. Les divergències tenen lloc principalment a l'hora de calcular la despesa i de neutralitzar l'existència de dèficit públic estatal. En canvi, s'ha assolit un nivell de consens a l'hora de calcular els ingressos. La taula 3 sintetitza de forma clara i explicativa les diferències entre metodologies.

Donades les consideracions anteriors, i tenint en compte la naturalesa compa-

rativa de l'anàlisi, en el present estudi es mostren les balances neutralitzades tant pel mètode del flux del benefici com pel mètode monetari. El Govern espanyol només ha donat dades oficials de les balances fiscals de l'exercici 2005. D'aquesta manera, ens hem valgut d'estudis independents que s'han elaborat recentment per bastir un marc temporal més ampli. Concretament, les dades utilitzades pel mètode del benefici provenen d'un document de treball de la Fundación BBVA¹² i han estat neutralitzades pels autors del present

12 URIEL I BARBERÁN, *Las balanzas fiscales de las comunidades autónomas con la Administración Pública Central (1991–2005)*.

estudi tenint en compte la població de cada comunitat autònoma. Les dades utilitzades pel mètode monetari provenen principalment de la Fundació Josep Irla, de Funcas i de la Conselleria d'Economia i Coneixement¹³. La taula 4 ofereix una síntesi de les fonts i el període disponible de les dades sobre balances fiscals utilitzades en aquesta secció.

2.2. Resultats de les balances fiscals

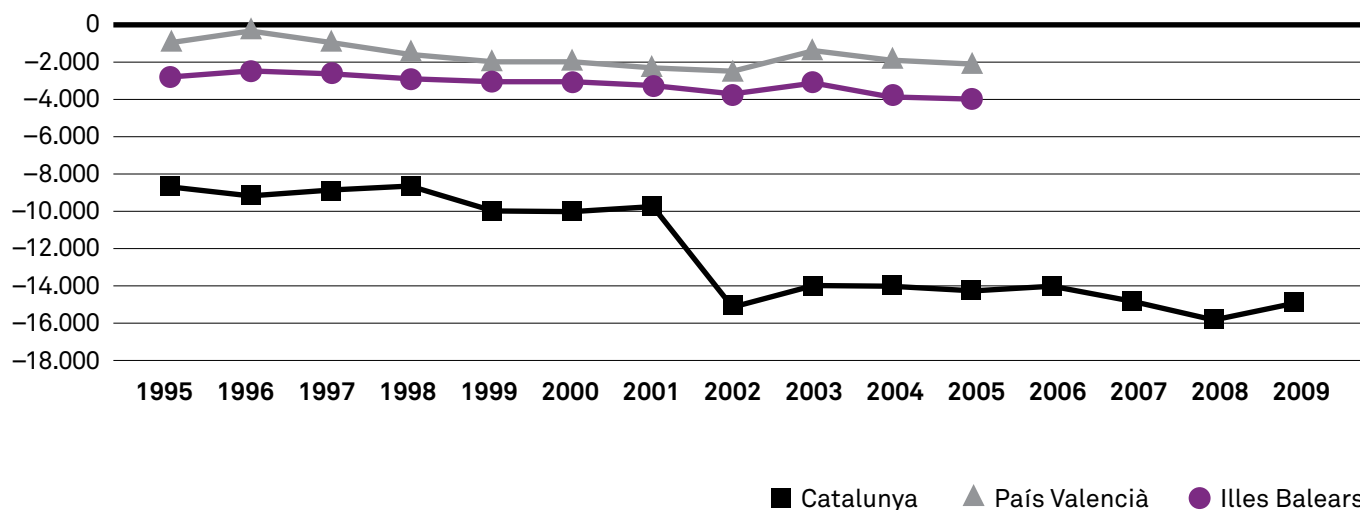
La figura 1 mostra l'evolució de les balances fiscals dels Països Catalans en termes reals pel mètode monetari des de 1995 fins al 2005 —2009 per Catalunya. Els tres territoris experimenten un elevat dèficit fiscal. En el cas del País Valencià aquest es manté més o menys estable, entre els 1.000 i 2.000 milions d'euros per any —en preus del 2005—, a excepció de 1996 i 1997, en els quals experimenta una lleugera baixada. Les Illes Balears mostren una evolució ne-

13 ALCAIDE I ALCAIDE, *Balance económico regional (autonomías y provincias). Años 1995 a 2003*; ALCAIDE I ALCAIDE, *Balance económico regional (autonomías y provincias). Años 2000 a 2004*; ALCAIDE I ALCAIDE, *Balance económico regional (autonomías y provincias). Años 2000 a 2005*; Fundació Josep Irla, de Funcas (diversos anys) i de la Conselleria d'Economia i Coneixement (2012); CONSELLERIA D'ECONOMIA I CONEIXEMENT, *Resultat de la Balança Fiscal de Catalunya amb el sector públic central 2006–2009*; i FUNDACIÓ JOSEP IRLA, *Estimació de les balances fiscals de les comunitats autònomes respecte de l'Estat Espanyol. 1995–2005*.

Figura 01

Balances fiscals dels Països Catalans segons el criteri
de flux monetari neutralitzat (preus constants 2005, milions d'euros)

Font: Illes Balears i País Valencià, Fundació Josep Irla (2008); Conselleria d'Economia i Creixement (2012) i elaboració pròpia.

Nota: A partir de 2002, s'introdueixen alguns canvis metodològics en el càlcul de la balança fiscal de Catalunya amb el sector públic central.

gativa, amb un dèficit al voltant dels 3.000 milions d'euros el 1995 que incrementa fins arribar a aproximadament 4.000 milions d'euros. El cas de Catalunya és encara més exagerat. Al 1995 ja experimenta un dèficit de 8.000 milions d'euros, que s'eixampla fins arribar al 2008 a 15.800 milions d'euros, disminuint lleugerament al 2009 fins a 15.000 milions d'euros.

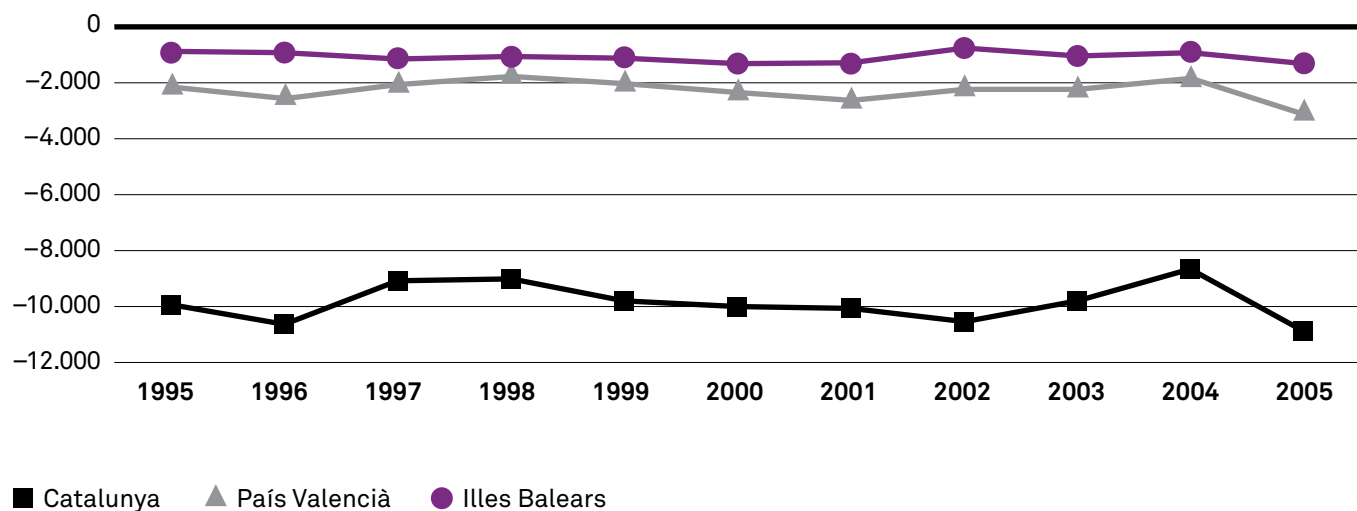
La figura 2 mostra la mateixa informació utilitzant el mètode del flux del benefici. Els resultats difereixen tant en la magnitud del dèficit fiscal —menor— com en la tendència —que es manté més o menys estable en. Malgrat això, i en línia amb els resultats del mètode del flux monetari, el Principat, les Illes i el País Valencià continuen experimentant dèficit fiscal durant tot el període.

Una altra manera molt il·lustrativa d'analitzar i entendre les balances fiscals és calculant el dèficit fiscal per habitant. Tal com ens mostren les figures 3 i 4, els diferents territoris dels Països Catalans que ens ocupen es veuen especialment afectats per la redistribució regional dels recursos. Pel mètode del flux monetari —figura 3—, les Illes Balears són les que tenen el dèficit fiscal

>> El dèficit fiscal del País Valencià es manté més o menys estable, entre els 1.000 i 2.000 milions d'euros per any

Figura 02

Balances fiscals dels Països Catalans segons el criteri de flux de benefici neutralitzat (preus constants 2005, milions d'euros)

Font: Fundació BBVA (Uriel i Barberan, 2007) i elaboració pròpia.

per habitant més alt de totes les comunitats autònomes, amb 3.800 euros anuals per habitant el 2005, una xifra lleugerament més alta que la de 1995 —3.600 euros per habitant i any. Catalunya experimenta el 2005 un dèficit fiscal per habitant al voltant dels 2.600 euros, el doble que el 1995. Finalment, el País Valencià té un dèficit fiscal per habitant més baix —aproximadament 450 euros per habitant al 2005 —tot

i que ha experimentat un increment significatiu de més del 70% des del 1995. En general, comparant el 1995 i el 2005, la figura ens mostra una creixent dispersió entre els saldos fiscals de les comunitats autònomes, reflectit en la desviació estàndard, que passa de 1.418 euros a 2.173 euros.

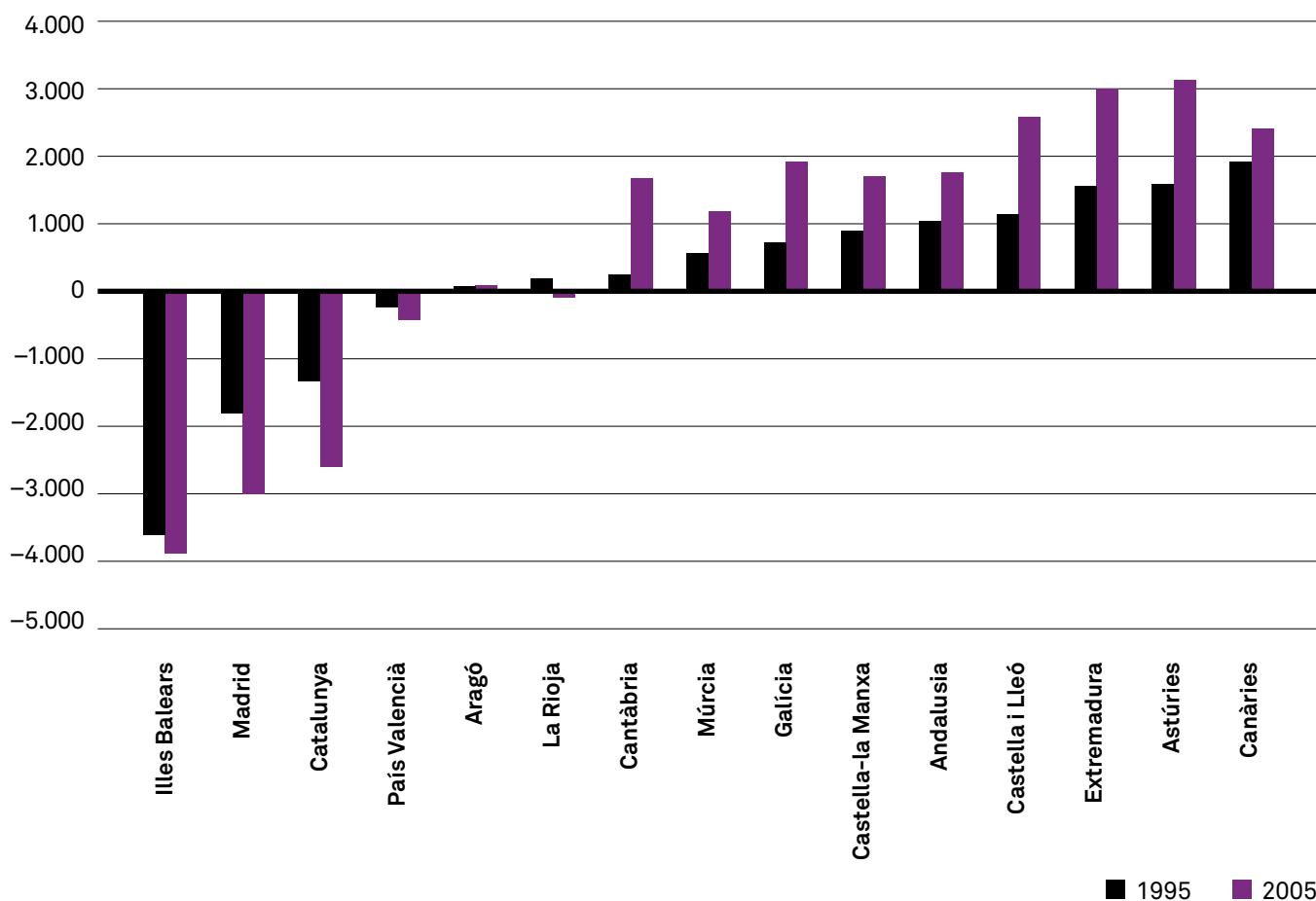
La figura 4, que utilitza el mètode del flux de benefici, també mostra unes balances fiscals deficitàries per Cata-

lunya, les Illes Balears i el País Valencià, tot i que les magnituds són menors, i la diferència de resultats entre 1995 i 2005 és quasi imperceptible. Així doncs, pel mètode del benefici el dèficit fiscal per capita el 2005 per Catalunya, les Illes Balears i el País Valencià és aproximadament de 1.600 euros, 1.400 euros i 700 euros anuals respectivament. Per Catalunya i les Illes, aquesta xifra és significativament més baixa que l'obtin-

Les Illes Balears mostren una evolució negativa, amb un dèficit al voltant dels 3.000 milions d'euros el 1995 que s'incrementa fins arribar a aproximadament 4.000 milions d'euros el 2005

Figura 03

Balances fiscals per habitant segons el criteri de flux monetari neutralitzat (preus constants 2005, euros)

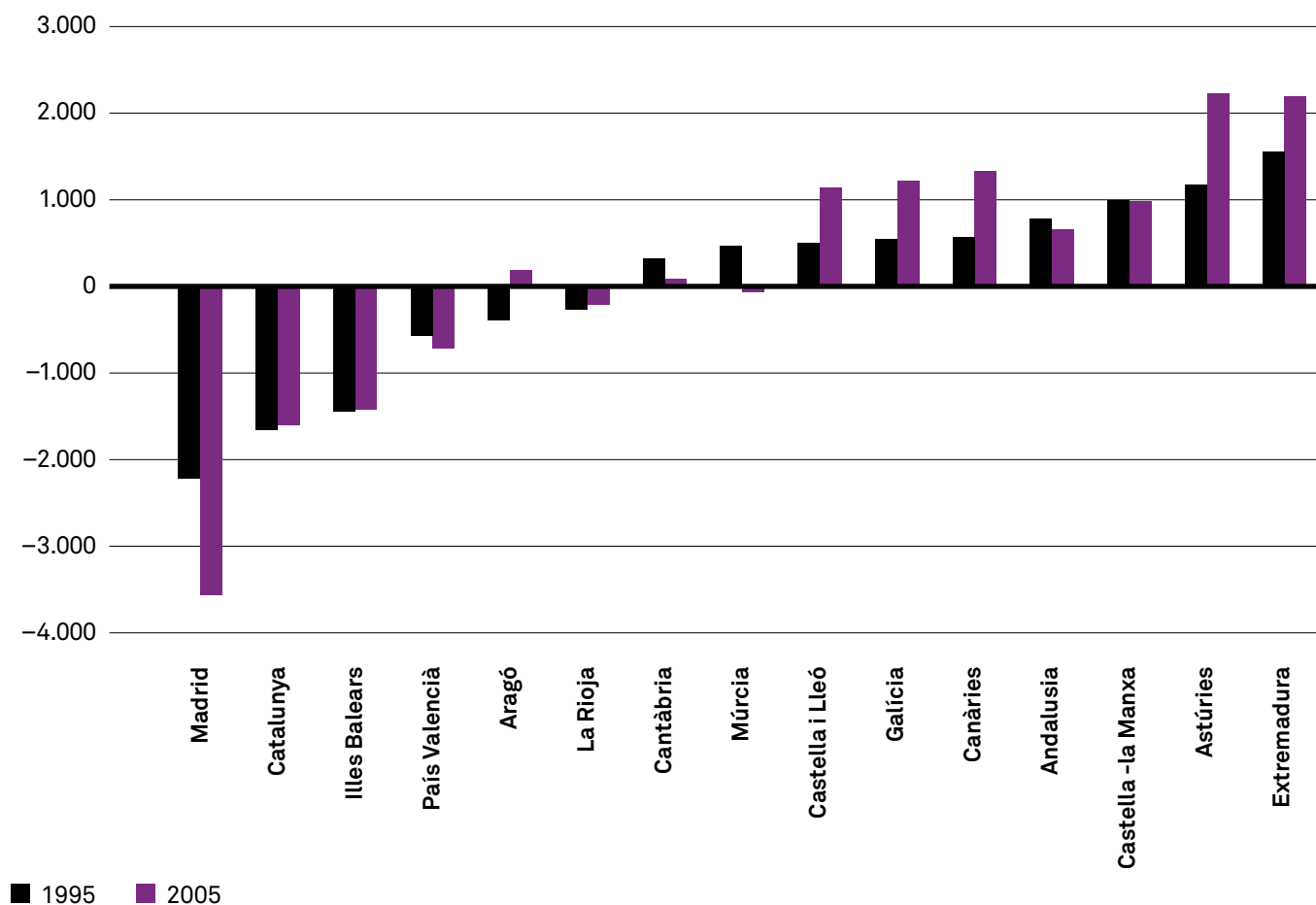
Font: Fundació Josep Irla (2008).

Nota: Comunitats autònomes de règim comú. S'ha eliminat de la figura les ciutats autònomes de Ceuta i Melilla.

>> El 1995 Catalunya ja experimenta un dèficit de 8.000 milions d'euros, que s'eixampla fins a 15.800 milions el 2008

Figura 04

Balances fiscals per habitant segons el criteri del flux de benefici neutralitzat (preus constants 2005, euros)

Font: Fundación BBVA (Uriel i Barberán 2007), elaboració pròpia.

Nota: Comunitats autònomes de règim comú. S'ha eliminat de la figura les ciutats autònomes de Ceuta i Melilla.

Les Illes Balears tenen el dèficit fiscal per habitant
més alt de totes les comunitats autònomes,
amb 3.800 euros anuals per habitant el 2005

Taula 05

Saldo fiscal en % del PIB (2005)

	Flux del benefici	Flux monetari
Illes Balears	-6,04	-16,90
Madrid	-13,02	-10,50
Catalunya	-6,47	-10,20
País Valencià	-3,58	-2,30
La Rioja	-0,86	-0,40
Aragó	0,91	0,20
Múrcia	-0,38	6,60
Cantàbria	0,45	7,70
Castella-la Manxa	5,97	10,20
Andalusia	4,05	10,70
Galícia	7,23	10,70
Castella i Lleó	5,74	12,50
Canàries	7,20	13,20
Astúries	12,20	16,10
Extremadura	15,60	20,00

Font: Flux del benefici, Fundación BBVA (Uriel i Barberán 2007)
i elaboració pròpia; flux monetari, Fundació Josep Irla (2008).

Nota: Comunitats autònomes de règim comú. S'han eliminat de la taula les ciutats autònomes de Ceuta i Melilla.

guda amb el mètode del flux monetari, la qual cosa posa de manifest la divergència de criteris entre els dos mètodes.

Finalment, la taula 5 mostra les balances fiscals dels Països Catalans en percentatge del PIB pel període 2005, tant pel mètode del flux monetari com del flux de benefici. Corroborant els resultats anteriors, la taula mostra com, independentment del mètode emprat, Catalunya, les Illes Balears i el País Valencià són les tres comunitats autònomes que, juntament amb Madrid, més recursos perden amb el model de finançament autonòmic. Agafant les xifres obtingudes per cada mètode, el dèficit fiscal de les Illes Balears oscil·la entre un 6% i un 17%, una diferència no gens menyspreable. Aquesta disparitat també és notable en el cas de Catalunya, que presenta un dèficit fiscal d'entre 6% i 10%. Finalment, pel País Valencià la diferència metodològica porta a resultats menys dispars, entre el 2% i el 4%.

En definitiva, aquesta anàlisi evidencia dos fets que val la pena remarcar. En primer lloc, i independentment del mètode emprat, els Països Catalans experimenten un dèficit fiscal que persisteix en el temps i que només és comparable amb el de Madrid. Aquest fet el demostren les dades en milions d'euros, per capita i com a percentatge del PIB. En segon lloc, l'anàlisi adverteix unes diferències notables segons el mètode

utilitzat, ja que el mètode del flux del benefici presenta unes balances menys desfavorables que les del mètode del flux monetari. Aquest fet ha donat lloc a un intens i prolongat debat polític i social entorn a la discussió sobre si

» Catalunya pateix el 2005 un dèficit fiscal per habitant al voltant dels 2.600 euros, el doble que el 1995

Taula 06

Desagregació de la imputació de les despeses de l'Estat central a Catalunya (% , mitjana 2006–2009)

	Total espanyol	Catalunya (flux monetari)	Catalunya (flux benefici)	% Catalunya sobre l'Estat espanyol (flux monetari)	% Catalunya sobre l'Estat espanyol (flux benefici)
Total despeses (milions euros)	281.718	38.702	42.529		
	100,0	100,0	100,0	13,7	15,1
Despeses Estat	33,4	33,9	29,4	14,0	13,3
Finançament autonòmic	13,8	9,6	8,7	9,5	9,5
Finançament local	5,9	8,8	8,1	20,5	20,6
Infraestructures de transport	2,1	1,7	2,0	11,5	14,2
Defensa	3,1	0,9	3,2	4,0	15,7
Pensions classes passives	3,1	1,7	1,6	7,5	7,5
Interessos deute	5,6	4,0	4,4	9,8	11,9
Resta	10,4	7,2	9,1	9,5	13,2
Despeses dels organismes de l'administració i altres ens públics	5,6	2,4	4,1	5,8	11,1
Inversió empreses públiques	3,6	5,1	5,5	19,3	23,0
ADIF	1,5	2,5	3,0	22,5	29,8
Aena	0,7	1,6	1,4	31,2	30,2
Ports de l'Estat	0,4	0,5	0,4	16,5	16,7
SEITTSA	0,5	0,3	0,4	8,8	11,8
Altres*	0,5	0,3	0,3	6,5	9,5
Despeses Seguretat Social	46,7	58,6	53,3	17,2	17,2
Pensions	29,8	39,7	36,1	18,3	18,3
Altres	16,9	18,9	17,2	15,4	15,4

Font: Conselleria d'Economia i Coneixement (2012).

El dèficit fiscal per habitant del País Valencià, malgrat ser relativament baix, ha experimentat un increment de més del 70% des del 1995

Taula 07

Desagregació de la imputació de les despeses de l'Estat central al País Valencià i Illes Balears (% , mitjana 2001–2005)

	Total espanyol	País Valencià	Illes Balears (flux benefici)	% País Valencià sobre l'Estat espanyol (flux monetari)	% Illes Balears sobre l'Estat espanyol (flux benefici)
Total despeses (milions euros)	208.523	19.554	3.853		
	100,0	100,0	100,0	9,4	1,8
Despeses Estat i empreses públiques	49,4	50,5	59,2	9,6	2,2
Finançament autonòmic i local	20,4	19,6	23,9	9,0	2,2
Activitats econòmiques (més transport)	4,5	4,9	10,0	10,3	4,1
Defensa	4,1	4,5	4,1	10,1	1,8
Pensions classes passives	3,0	3,3	3,6	10,4	2,3
Interessos deute	8,2	8,4	7,8	9,6	1,8
Resta	9,3	9,8	9,8	9,9	1,9
Despeses dels organismes de l'administració i altres ens públics	5,0	4,0	3,4	7,5	1,3
Despeses Seguretat Social	45,5	45,5	37,3	9,4	1,5
Institut Nacional Seguretat Social	31,3	30,0	22,0	9,0	1,3
Altres	14,2	15,5	15,3	10,2	2,0

Font: Elaboració pròpia a partir de dades d'Uriel i Barberán (2007).

algunes comunitats autònomes, com Catalunya, el País Valencià i les Illes Balears, es veuen «massa» perjudicades pel model de redistribució interterritorial. Per contestar aquesta pregunta no és suficient examinar el saldo de les

balances fiscals sinó que cal elaborar una anàlisi més profunda sobre la composició de les balances i els criteris de redistribució. Aquesta és la tasca que es duu a terme en la propera secció.

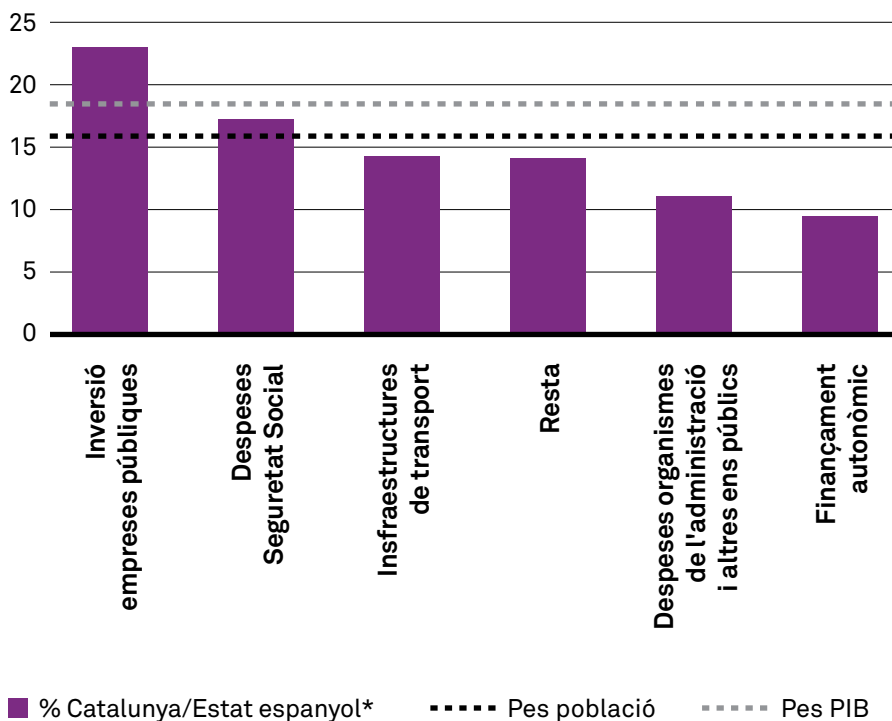
3. Per què els Països Catalans tenen un dèficit fiscal tan negatiu?

Els resultats de les balances fiscals mostren clarament la situació desfavorable que viuen Catalunya, el País

>> El dèficit fiscal de les Illes oscil·la entre el 6% i el 17% segons el mètode de càlcul utilitzat

Figura 05

Comparació entre les despeses de l'Estat, la població i el PIB a Catalunya (% , mitjana 2006–2009)

Font: Conselleria d'Economia i Coneixement (2012) i Eurostat.

* Els pesos corresponen a la balança fiscal pel mètode del benefici.

Valencià i les Illes Balears. Atès que són territoris amb més recursos que la mitjana, és lògic que comparteixin un saldo negatiu. El problema, però, rau en

la magnitud d'aquest dèficit. Això porta a preguntar-nos quins factors són els que determinen aquest saldo fiscal tan negatiu amb l'Estat.

Una anàlisi desagregada dels diferents components de les balances ens permet respondre aquesta pregunta. El problema no es troba en els ingressos que recapta l'Estat de cada comunitat autònoma. El sistema impositiu, a grans trets, és el mateix per a totes les comunitats —deixant de banda que les que tenen capacitat normativa sobre alguns tributs però amb efectes que no són significatius. Les comunitats autònomes amb renda més alta suporten una càrrega proporcionalment major ja que alguns impostos són progressius. Però aquest fet no significa que els ciutadans facin un esforç fiscal major. Per tant, cal centrar-se en analitzar les despeses que l'Estat fa a Catalunya, el País Valencià i les Illes Balears.

Per fer-ho, les taules 6 i 7 mostren, en primer lloc, el pes relatiu dels elements que componen la partida de despeses sobre el total, tant per Catalunya —pels dos mètodes de càlcul— com pel País Valencià i les Illes Balears¹⁴. En segon lloc, les taules també mostren el percentatge que representa la despesa que l'Estat ha assignat a cada territori respecte al total de l'Estat¹⁵.

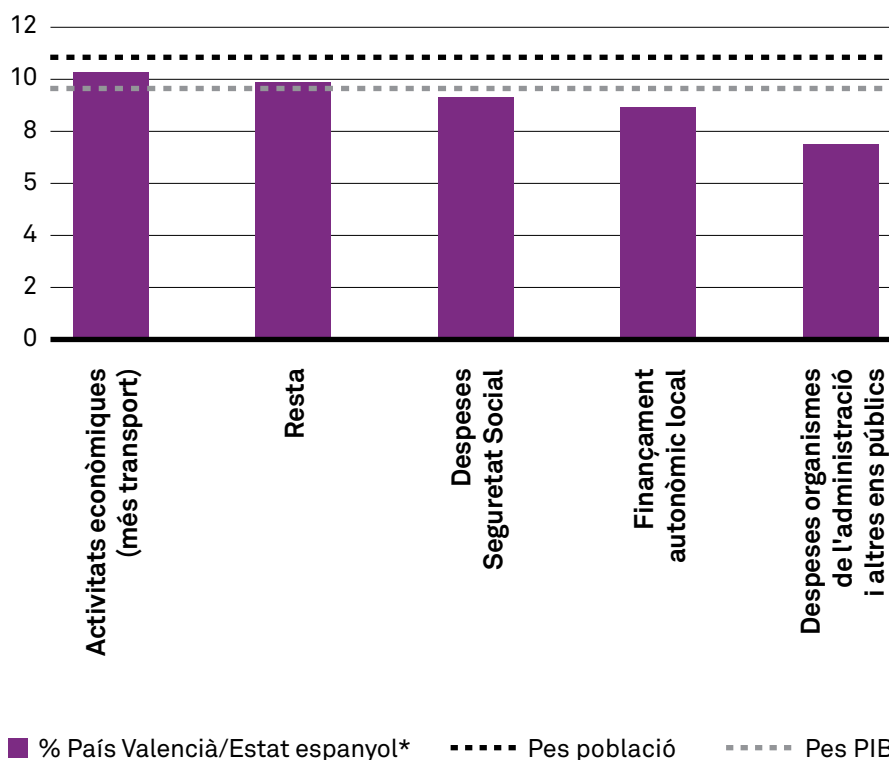
14 Només pel mètode del flux benefici ja que la desagregació només està disponible al treball URIEL i BARBERÁN, *Las balanzas fiscales de las comunidades autónomas con la Administración Pública Central (1991–2005)*.

15 Per la seva naturalesa, alguns elements, com

La inversió duta a terme dins l'àmbit de foment a Catalunya, el País Valencià i les Illes Balears sempre ha sigut per sota del seu PIB

Figura 06

Comparació entre les despeses de l'Estat, la població i el PIB al País Valencià (% , mitjana 2001–2005)

el finançament autonòmic i la despesa en Seguretat Social, no presenten variacions en el seu valor tant si s'utilitza el mètode del flux monetari o del benefici.

16 Pel que fa a inversions en infraestructures, per a tenir una imatge completa pel cas de Catalunya, caldria sumar la part que correspon a infraestructures de transport i a inversió d'empreses públiques.

17 SALA-I-MARTÍN, «El dividend fiscal de la independència».

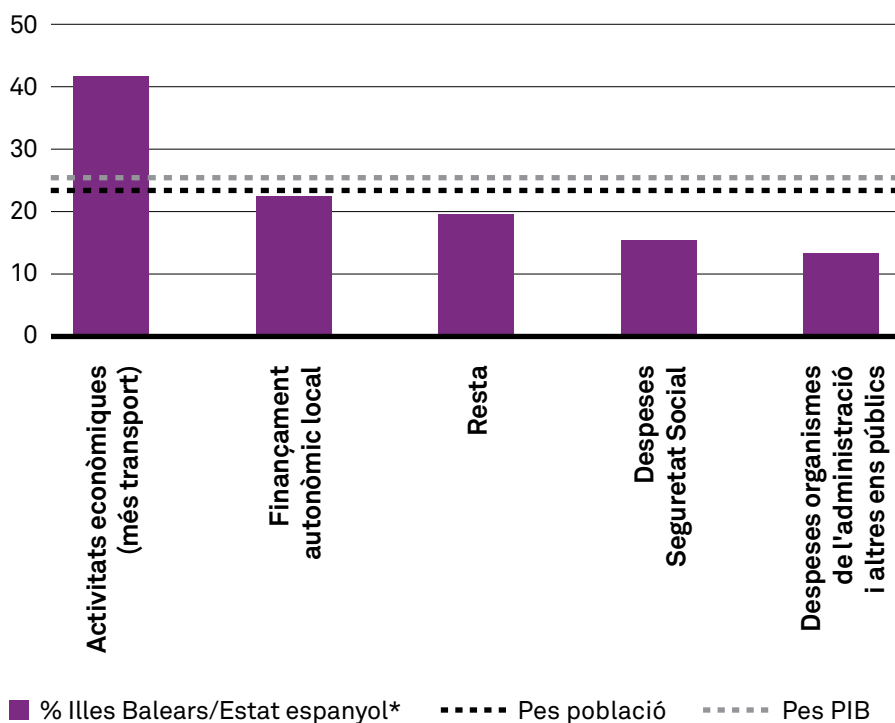
6 i 7 il·lustren la comparativa. Com es pot observar, en tots casos el finançament autonòmic i la despesa dels organismes de l'administració es queden molt

per sota dels dos indicadors, mentre que el transport afecta negativament a Catalunya i el País Valencià —tot i que el Principat rep més inversió per part de

» El grau d'execució de les inversions pressupostades al País Valencià, les Illes Balears i especialment Catalunya sempre han estat significativament per sota de la mitjana espanyola

Figura 07

Comparació entre les despeses de l'Estat, la població i el PIB a les Illes Balears (mitjana 2001–2005)

Font: Elaboració pròpia a partir de dades d'Uriel i Barberán (2007) i Eurostat.

les empreses de foment¹⁸. La situació és

18 Les Illes Balears reben una despesa major en matèria de transport perquè en aquest apartat s'hi imputa la part que l'Estat sufraga del cost del transport marítim i aeri dels illencs.

especialment desfavorable pel País Valencià al no tenir cap element de la despesa equivalent al pes del seu PIB.

D'aquests tres elements, caldria descartar de l'anàlisi les despeses en Se-

guretat Social com a factor explicatiu, tot i representar el 50%. El motiu rau en el fet que «les despeses de la Seguretat Social no es distribueixen per decisions del Govern central, sinó que responen a drets adquirits a títol personal»¹⁹. És a dir, el fet que hi hagi una major o menor despesa en una comunitat autònoma ve determinat pels cicles demogràfics —pensionistes— i pels econòmics —persones desocupades.

Per tant, ens hem de centrar en els altres dos factors —el finançament autònom i la inversió pública, on l'Estat sí que decideix com i a on assignar-hi recursos. A més, d'acord a les taules prèvies, aquests factors tenen un pes significatiu dins l'assignació total de les despeses a un territori. Aquestes són les conclusions a les que arriben Marta Espasa i Núria Bosch²⁰, on demostren quantitativament que bona part del saldo fiscal negatiu de les comunitats autònomes deficitàries ve determinat per aquests dos factors —a més dels programes de protecció social estatals. Les dos següents seccions els analitzen en detall.

19 CONSELLERIA D'ECONOMIA I CONEIXEMENT, *Resultat de la Balança Fiscal de Catalunya amb el sector públic central 2006-2009*, pàg. 51.

20 BOSCH, «La financiación autonómica: presente y futuro».

3.1. Finançament autonòmic i efecte dels fons d'anivellament

Com dèiem a la secció 1, l'Estat ha de realitzar transferències de recursos financers a les comunitats autònomes amb la finalitat de cobrir la diferència entre el volum d'ingressos impositius que l'Estat els cedeix i les despeses en què incorren per la prestació de les competències transferides. Aquests mecanismes de transferències s'han intentat dissenyar de tal manera que permetin a cada comunitat autònoma subministrar un nivell similar de serveis de l'estat del benestar. Això significa, implícitament, que l'Estat central duu a terme certa redistribució de recursos entre les comunitats autònomes amb més recursos cap a les que en tenen menys. És a dir, les transferències són també un mecanisme d'anivellament. El problema, però, és que històricament han proporcionat uns resultats arbitraris i un sobre-anivellament de recursos. Les regles de repartiment no han seguit mai cap criteri explícit d'anivellament fiscal, tal com argumenta Bosch²¹, fet que porta a no respectar l'ordinalitat del model, és a dir, a que les comunitats autònomes amb més capacitat fiscal acabin gaudint de menys recursos per habitant amb què prestar els serveis

21 BOSCH, ESPASA i SOLÉ-OLLÉ, *The political economy of inter-regional fiscal flows*.

Taula 08

Avaluació del principi d'ordinalitat en el finançament autonòmic (2009)

	Capacitat fiscal		Recursos disponibles	
	Índex per capita	Ordre	Índex per capita	Ordre
Madrid	137	1	102	8
Illes Balears	122	2	99	11
Catalunya	119	3	102	9
Cantàbria	113	4	118	1
Aragó	113	5	110	5
Astúries	103	6	109	6
La Rioja	102	7	111	2
Castella i Lleó	99	8	112	10
País Valencià	93	9	93	13
Galícia	88	10	107	7
Castella-la Manxa	85	11	102	10
Múrcia	84	12	94	12
Andalusia	80	13	92	14
Extremadura	74	14	112	3
Canàries	46	15	87	15
Total	100		100	

Font: Bosch (2012).

>> El model vigent des de 2009 segueix sense complir amb el principi d'ordinalitat

Taula 09

Evolució dels recursos per capita proporcionats pel finançament autonòmic (2002–2006)

	Segons model 2001					Segons model 2009
	2002	2003	2004	2005	2006	2009
Catalunya	97	96	96	95	94	102
País Valencià	92	91	91	91	90	93
Illes Balears	86	85	85	82	81	99
Mitja espanyola	100	100	100	100	100	100

Font: Dades de 1999 a 2006, Departament d'Economia i Finances (2008); dades de 2009, Bosch (2012).

Nota: Dades expressades en índex sobre la mitjana estatal segons població. Les ponderacions no inclouen els recursos obtinguts per l'ús de la capacitat normativa de les comunitats autònomes sobre alguns impostos ni els recursos referents a competències exclusives d'algunes comunitats autònomes.

bàsics en comparació amb les comunitats autònomes amb un punt de partida més baix.

La taula 8, on veiem els resultats del model de finançament vigent, mostra la posició relativa de les comunitats autònomes en els ingressos tributaris autonòmics —la seva capacitat fiscal— i en els recursos finals obtinguts per capita pel model de finançament²². Les Illes

Balears i Catalunya, seguides pel País Valencià, es veuen perjudicades després de l'aplicació dels mecanismes d'anivellament. Aquests mecanismes, aplicats a partir de 2009 per a millorar el model de finançament vigent des de 2001, es componen de múltiples fons, com el Fons de Garantia dels Serveis Públics Fonamentals, que busca permetre que totes les comunitats autònomes puguin prestar un nivell similar de serveis públics; el Fons de Suficiència Global, que

sobre alguns impostos. A més, les dades tampoc inclouen els recursos que alguns comunitats autònomes perceben per fons secundaris, com el Fons de Cooperació Interterritorial i els Fons Europeus.

permet compensar aquelles comunitats autònomes que surtin perdent en comparació amb l'anterior model; el Fons de Convergència, que està integrat pel Fons de Competitivitat per a aquelles comunitats autònomes que tenen una capacitat fiscal per sobre de la mitjana però acaben rebent recursos per sota; i el Fons de Cooperació, específicament per a aquelles comunitats autònomes menys desenvolupades. El model actual segueix sense complir ni amb el principi d'ordinalitat ni el d'equitat, però sí que permet una major convergència que l'anterior, on només existia un Fons de Suficiència que repartia uns recursos basant-se en criteris arbitraris, l'increment anual

22 Les dades es mostren en termes d'homogeneïtat competencial, és a dir, exclouent aquells recursos cedits per finançar aquelles competències no transferides a totes les comunitats autònomes, i en criteris normatius, és a dir, sense considerar la capacitat normativa que les comunitats autònomes hagin pogut aplicar

Taula 10

Comparació de les inversions liquidades pel Grup Foment (2001–2009)

	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Per Catalunya									
Inversions liquidades*	1.024	1.333	1.535	1.563	1.669	1.957	2.208	2.742	2.747
% Inversions liquidades / total estatal	16,3	16,4	16,6	16,8	17,0	17,8	16,7	18,2	18,4
% PIB / total estatal	18,9	18,8	18,8	18,8	18,7	18,7	18,7	18,5	18,5
Diferencial	2,6	2,4	2,2	2,0	1,7	0,9	2,1	0,3	0,1
Pel País Valencià									
Inversions liquidades*	265	401	515	749	746	1.058	1.264	1.465	1.623
% Inversions liquidades / total estatal	4,2	4,9	5,6	8,0	7,6	9,6	9,5	9,7	10,9
% PIB / total estatal	9,8	9,8	9,7	9,7	9,7	9,8	9,7	9,9	9,7
Diferencial	5,6	4,8	4,2	1,7	2,1	0,1	0,2	0,2	–1,2
Per les Illes Balears									
Inversions liquidades*	89	109	91	86	116	118	132	153	142
% Inversions liquidades / total estatal	1,4	1,3	1,0	0,9	1,2	1,1	1,0	1,0	0,9
% PIB / total estatal	2,6	2,5	2,5	2,5	2,5	2,5	2,5	2,5	2,5
Diferencial	1,2	1,2	1,5	1,6	1,3	1,4	1,5	1,5	1,5

*Xifres en milions d'euros a preus corrents

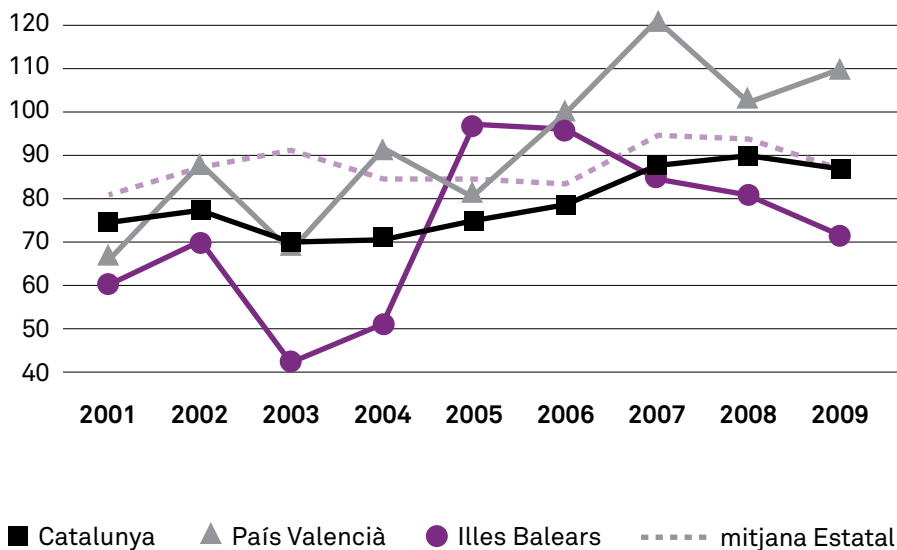
Font: Elaboració pròpia a partir de dades d'Obiols i Sánchez (2010) i Eurostat.

Nota: El Grup Foment està format pel Ministeri de Foment i organismes i empreses públiques associades.

» El finançament autonòmic i la manca d'inversions del Govern central en bona mesura provoquen el saldo negatiu de les comunitats autònomes deficitàries

Figura 08

Grau d'execució real de les inversions pressupostades (% , 2001–2009)

Font: Obiols i Sánchez (2010).

dels quals no era prou flexible com per a garantir que el repartiment inicial de recursos entre comunitats autònomes no s'anés deteriorant al llarg del temps per a aquelles comunitats autònomes amb més creixement de població —com les Illes Balears, el País Valencià i Catalunya²³—veure taula 9.

El pes de les transferències d'aniellament és transcendent a l'hora de decidir quants recursos disposa una comunitat. Per això té un impacte tan elevat per a les balances fiscals: el 2006, el Fons de Suficiència tenia una participació mitjana del 29% en els ingressos de les comunitats autònomes: mentre

que per a Catalunya era del 14%, per a d'altres comunitats podia representar fins al 60% dels recursos²⁴.

3.2. Inversió pública de l'Estat en infraestructures i transport

Mentre que el finançament autonòmic és fruit d'una negociació entre governs autonòmics i l'Estat, en la inversió pública és essencialment l'Estat qui decideix on i com assignar-la. La política d'inversions que tradicionalment ha imperat a l'Estat espanyol està lluny de perseguir un criteri d'eficiència o d'equitat²⁵. Tot al contrari, criteris polítics han portat a una política centralitzadora basada en la idea d'una xarxa connectada a la capital política i administrativa que no pas en una visió més econòmica que busca la millora de les connexions de les regions amb més activitat²⁶.

Com a aproximació a la magnitud en què aquest dèficit d'inversió contribueix a explicar la balança fiscal de Cata-

23 Una crítica detallada del model vigent des del 2001 es pot trobar al monogràfic sobre finan-

çament autonòmic DEPARTAMENT D'ECONOMIA I FINANCES, «El finançament autonòmic».

24 DEPARTAMENT D'ECONOMIA I FINANCES, «El finançament autonòmic».

25 CASTELLS i SOLÉ-OLLÉ, «The regional allocation of infrastructure investment: the role of equity, efficiency and political factors» i ALBALATE, BEL i FAGEDA, «Beyond the efficiency-equity dilemma: centralization as a determinant of government investment in infrastructure».

26 BEL, *Espanya, capital París*.

Catalunya, el País Valencià i les Illes Balears són territoris amb més recursos que la mitjana, és lògic que comparteixin un saldo negatiu. El problema, però, rau en la magnitud d'aquest dèficit

lunya, el País Valencià i les Illes Balears, la taula 10 mostra com la inversió duta a terme dins l'àmbit de foment —entre d'altres: carreteres, ferroviàries, aeroportuàries, portuàries i habitatge i sòl— sempre ha sigut per sota del PIB²⁷. La figura 8 complementa la taula anterior en el sentit que mostra com tant el País Valencià i les Illes Balears, com especialment Catalunya han estat significativament per sota de la mitjana espanyola pel que fa al grau d'execució de les inversions inicialment pressupostades.

El manteniment d'aquesta política ha provocat que aquests tres territoris presentin un menor estoc de capital públic per capita que la mitjana estatal —només superats per Múrcia, tal com mostrava un estudi de l'Institut Valencià d'Investigacions Econòmiques²⁸. Davant aquesta situació, és normal que algunes comunitats autònomes, com les Illes Balears i Catalunya, hagin volgut introduir dins els seus Estatuts d'Autonomia una clàusula exigint a l'Estat un mínim d'inversió equivalent al seu pes poblacional o de PIB sobre el total estatal —tot i que de moment l'Estat espanyol les ha ignorades.

Conclusions

L'anàlisi constata que Catalunya, les Illes Balears i el País Valencià comparteixen un dèficit fiscal que persisteix al llarg dels anys. Catalunya i les Illes Balears experimenten un dèficit de major magnitud que el del País Valencià, tant si es mesura en euros, euros per habitant o percentatge sobre el PIB. També queda palesa la diferència de resultats segons si s'escull la metodologia del flux del benefici o la del flux monetari. La primera metodologia dona lloc a uns resultats menys desfavorables que la segona, fet que ha estat objecte de nombroses polèmiques.

La publicació de les balances fiscals genera controvèrsia. Hi ha qui afirma que, atès que la major part de la despesa de l'Estat està formada per la Seguretat Social, no té sentit reclamar canvis en el sistema de redistribució, ja que aquesta partida simplement ve determinada per cicles demogràfics i econòmics. Un altre argument que resta importància a les reclamacions fetes per algunes comunitats autònomes amb dèficit fiscal incideix en el fet que en èpoques de recessió com l'actual és l'Estat qui sosté les autonomies. Uns arguments que ignoren, en primer lloc, el fet que l'Estat també té dèficit públic, que cal computar a les balances —neutralitzant-les—, i en segon lloc,

que malgrat el pes de la Seguretat Social, encara hi ha un marge significatiu per millorar el sistema de redistribució i per tant minvar la magnitud del dèficit fiscal de certes comunitats autònomes. Això implicaria complir amb el principi d'ordinalitat en el finançament autonòmic i invertir segons criteris econòmics i socials en matèria d'infraestructures.

Aquest estudi ha incidit en aquests dos darrers factors que, lluny de ser trivials, són els puntals del problema de fons: l'arquitectura del model de descentralització. Tal com dèiem al començament de l'article, les balances fiscals són el reflex d'un repartiment desigual de recursos i responsabilitats fiscals entre territoris. El fet és que de redistribució interregional sempre n'hi haurà, sigui com a comunitat autònoma o com a Estat dins la UE. I és positiu que n'hi hagi, sempre i quan estigui basada en unes regles que evitin l'arbitrarietat de la despesa pública i assegurin que la responsabilitat en la prestació de serveis vagi acompanyada d'una capacitat financera i normativa que permeti decidir què i com fer les coses en un territori. ◀

Agraïments

Volem agrair l'inestimable ajuda de la resta de l'equip d'eKonomicus: Guifré Ballesté, Elisenda Lamana i, especialment, Marta Gonzalez.

27 En el cas de les Balears, es pot explicar pel fet que l'Estat no inverteix en trams ferroviaris a les illes i la inversió en carreteres és de competència autonòmica.

28 PÉREZ, *Las diferencias regionales del sector público español*.

MÉS INFORMACIÓ

AHMAD, Ehtisham i BROSIO, Giorgio. *Handbook of Fiscal Federalism*. Cheltenham: Edward Elgar Publishing, Inc, 2006.

ALBALATE, Daniel, BEL, Germà i FAGEDA, Xavier. «Beyond the efficiency-equity dilemma: centralization as a determinant of government investment in infrastructure». A *Papers of regional science*, 2012, núm. 91(3).

ALCAIDE, Julio i ALCAIDE, Pablo. *Balance económico regional (autonomías y provincias). Años 1995 a 2003*. Madrid: Funcas, 2004.

ALCAIDE, Julio i ALCAIDE, Pablo. *Balance económico regional (autonomías y provincias). Años 2000 a 2004*. Madrid: Funcas, 2005.

ALCAIDE, Julio i ALCAIDE, Pablo. *Balance económico regional (autonomías y provincias). Años 2000 a 2005*. Madrid: Funcas, 2006.

ANDERSON, George. *Introducció al federalisme fiscal: una anàlisi comparativa*. Barcelona: Generalitat de Catalunya i Institut d'Estudis Autonòmics, 2010.

BEL, Germà. *Espanya, capital París*. Barcelona: Edicions La Campana, 2011.

BOSCH, Núria. «La financiación autonómica: presente y futuro». A *Papeles de economía española*, 2012, núm. 133.

BOSCH, Núria. «El finançament dels governs subcentrals en els països federals». A *Revista d'estudis autonòmics i federals*, 2006, núm. 3, pàg. 87–120.

BOSCH, Núria, ESPASA, Marta i SOLÉ-OLLÉ, Albert. *The political economy of inter-regional fiscal flows*. Cheltenham: Edward Elgar Publishing, 2010.

CASTELLS, Antoni i SOLÉ-OLLÉ, Albert, «The regional allocation of infrastructure investment: the role of equity, efficiency and political factors». A *European economic review*, 2005, núm. 49.

CONSELLERIA D'ECONOMIA I CONEIXEMENT. *Resultat de la Balança Fiscal de Catalunya amb el sector públic central 2006–2009*. Barcelona: Generalitat de Catalunya, 2012.

DEPARTAMENT D'ECONOMIA I FINANCES. «El finançament autonòmic». A *Nota d'economia*, 2008, núm. 92.

FUNDACIÓ JOSEP IRLA. *Estimació de les balances fiscals de les comunitats autònomes respecte de l'Estat Espanyol. 1995–2005*. Barcelona, 2008.

LÓPEZ-CASASNOVAS, Guillem i MARTÍNEZ, Esther. *La balança fiscal de Catalunya amb l'Administració central*. Barcelona: Institut d'Estudis Autonòmics, 2000.

OBIOLS, Laia i SANCHEZ, Esther. «La inversió pública de l'Estat a Catalunya». A *Papers de treball*, 2010, núm. 15.

PALUZIE, Elisenda. «Perspectivas de un nuevo pacto económico para Cataluña». A *III Informe IEB de Federalismo Fiscal*, 2012, pàg. 66–71.

PÉREZ, Francisco (dir.). *Las diferencias regionales del sector público español*. Bilbao: Fundación BBVA, 2011.

SALA-I-MARTÍN, Xavier. «El dividend fiscal de la independència». Col·lectiu Wilson, Novembre, 2012.

URIEL, Ezequiel i BARBERÁN, Ramón. *Las balanzas fiscales de las comunidades autónomas con la Administración Pública Central (1991–2005)*. Bilbao: Fundación BBVA, 2007.

Perspectives d'una Seguretat Social catalana

VISTA PRÈVIA

Sense un mínim de benestar, difícilment una persona pot exercir les llibertats associades als estats contemporanis. D'aquí que al llarg del segle XX, la majoria de societats desenvolupades s'hagin dotat de xarxes per evitar l'exclusió dels més vulnerables. Garantir-ne la sostenibilitat és un dels principals reptes dels vells estats i dels que han de néixer.

Els programes d'atenció social són un dels pilars de l'estat del benestar que es va desenvolupar als països de l'Europa Occidental durant el segle passat. A l'Estat espanyol aquest procés es va endarrerir considerablement i no és fins a la instauració de la democràcia que realment s'inicien els programes d'acció social tal com els entenem avui en dia —salut, prestacions d'atur, pensions contributives i no contributives... Dins el procés de transició cap a una nova configuració política, econòmica i social de l'Estat, la majoria de programes d'atenció social van ser progressivament traslladats cap al nou nivell de govern establert per la Constitució de 1978: les comunitats autònomes. Ara bé, la Seguretat Social, el programa més important de tots en termes de despesa i l'únic amb capacitat real d'obtenir ingressos, roman totalment centralitzat atès el caràcter intransferible que estableix la Constitució.

La Seguretat Social espanyola és l'organisme que s'encarrega de gestionar les pensions contributives —jubilació, viduitat, orfandat i a favor de familiars—, així com les prestacions d'atur. Alhora, rep els ingressos corresponents a les cotitzacions socials del treball que, val a dir, suposen l'ingrés més important del sector públic espanyol, per sobre de qualsevol altra figura impositiva. La idea és que el sistema ha de ser capaç d'autofinçar-se, és a dir, que els seus ingressos han de ser suficients per cobrir les despeses en cada període, d'acord amb el sistema de finançament de repartiment. Això és el que s'entén per sostenibilitat del sistema. Tot i això, des de l'inici del sistema, les cotitzacions socials han servit per finançar altres

Elisenda Paluzie
Professora
d'Economia
de la UB
epaluzie@ub.edu

Ció Patxot
Professora
d'Economia
de la UB
cio.patxot@ub.edu

Guadalupe Souto
Professora
d'Economia
de la UAB
guadalupe.souto@uab.cat

» La Seguretat Social és el programa més important de tots en termes de despesa i l'únic amb capacitat real d'obtenir ingressos. És una competència exclusiva del Govern central

capítols de despesa social a més de les pensions contributives. Al Pacte de Toledo¹ de 1995 es va recollir la necessitat de separar les fonts de finançament, de tal manera que la Seguretat Social només s'encarregui de finançar la despesa contributiva. Tot i que s'ha anat avançant en aquesta línia, la Seguretat Social encara avui finança despeses no contributives, com per exemple el pagament de més de la meitat dels complements a mínims o l'assistència sanitària d'alguns treballadors. En aquest sentit val la pena citar les recents declaracions del secretari d'Estat de la Seguretat Social, Tomàs Burgos, anunciant que al 2013 la Seguretat Social deixarà de ser «el moneder que ho paga tot», ja que es pretén culminar el procés de separació de fons acordat al 1995.

Malgrat tot, fins el 2010, la Seguretat Social al conjunt de l'Estat espanyol va generar superàvits anuals, és a dir, els seus ingressos van ser superiors a les despeses. El 2000 el Govern espanyol va aprovar que com a mínim una part d'aquest superàvit s'acumulés al Fons de Reserva, en previsió de les futures

dificultats financeres que el sistema hauria d'afrontar com a conseqüència de l'envelliment de la població a partir del 2020. Però degut a la greu crisi que travessa l'economia, el 2011 la Seguretat Social va registrar per primera vegada un dèficit —tot i que mínim— als seus comptes.

El perquè de la crisi de la Seguretat Social

Fa dècades que es parla de la necessitat de reformar la Seguretat Social si es vol evitar el seu col·lapse. En què es basen tots els estudis que preveuen la insostenibilitat del sistema a mitjà o llarg termini? La resposta s'ha de buscar en la manera en què està organitzat el sistema, que condiciona la seva evolució en gran mesura sobre l'evolució demogràfica —tot i que també hi ha altres factors que hi influeixen.

El sistema de Seguretat Social espanyol és un sistema de repartiment —o *pay-as-you-go*— és a dir, les pensions en cada moment s'han de finançar amb les cotitzacions recaptades en el mateix moment. Per contra, els sistemes de capitalització, es basen en l'estalvi periòdic d'unes quantitats que després es recuperaran en forma de pensió. Tots dos sistemes tenen avantatges i inconvenients, si bé en el cas del repartiment

¹ CONGRÉS DELS DIPUTATS. *Aprobación por el pleno del Congreso de los Diputados del texto aprobado por la Comisión de Presupuestos en relación con el Informe de la Ponencia para el análisis de los problemas estructurales del Sistema de la Seguridad Social y de las principales reformas que deberán acometerse.*

El sistema ha d'autofinançar-se: els ingressos han de ser suficients per cobrir les despeses en cada període. És a dir, la relació entre pensionistes i contribuents no pot reduir-se

és clara la seva exposició directa a l'evolució demogràfica. Per ser capaçs d'afrontar el pagament de pensions en cada període es necessita que la massa de cotitzants sigui suficientment elevada, és a dir, la relació entre el nombre de pensionistes i el nombre de contribuents no pot reduir-se. En cas contrari, no quedaria un altre remei que augmentar les cotitzacions, i també aquesta via té els seus límits.

Per entendre millor el raonament anterior, i centrant-nos en el cas de les pensions de jubilació —que són amb diferència les que suposen una major proporció de despesa— cal tenir en compte quatre factors en relació al PIB²: a) la taxa de dependència demogràfica: la ràtio entre el nombre de persones en edat de jubilar-se i el de persones en edat de treballar; b) la taxa de cobertura: quantitat de pensions concedides respecte de la població que té 65 anys o més; c) la taxa de reemplaçament: relacionala la pensió mitjana de jubilació amb la productivitat, i per tant és una mesura relativa del poder adquisitiu de les pensions; i d) la taxa d'ocupació: incideix inversament en la despesa en pensions respecte del PIB: a més taxa d'ocupació menys despesa/PIB.

Com es pot deduir fàcilment, l'evolució de l'estructura per edats de la població es deixa sentir immediatament a la despesa en pensions. És cert que els altres factors podrien actuar en direcció contrària, però les variacions que es donen en la taxa de cobertura, la taxa de reemplaçament o la taxa d'ocupació són, en tot cas, molt menys importants i difícilment podrien compensar l'efecte de la dependència. És més, si ho fessin, probablement seria amb implicacions molt negatives per a l'estat del benestar.

Posem un exemple: la taxa de dependència demogràfica a Catalunya i l'Estat espanyol actualment és al voltant del 24%, però segons les últimes projeccions demogràfiques de l'INE, al voltant del 2050, pràcticament serà el doble (47%). Això, si no canvia cap dels altres factors, fa que la despesa en pensions en termes de PIB creixi des del 5% actual fins el 9,7%. Quin canvi en els altres factors es necessitaria per mantenir la despesa en termes de PIB? Per una banda, s'hauria de produir un increment elevat de la taxa d'ocupació. Al 2007, just abans de la crisi, era del 66% a l'Estat espanyol i del 72% a Catalunya, mentre que la mitjana de la UE-15 se situava al 71,3%. Tenint en compte que les taxes més elevades rondaven el 80% als països nòrdics, suposarem que es pugui arribar fins aquesta xifra en el nostre cas. En segon lloc, la taxa

de cobertura, en coherència amb el que esperaríem de la taxa d'ocupació, hauria d'eleva-se també considerablement —més població participant al mercat de treball necessàriament implicarà que aquesta població quedarà coberta pel sistema. Però com que hi haurà un desfasament temporal, ens posarem en la més optimista de les situacions al 2050 imaginant que l'ocupació serà del 80% mentre que la cobertura encara es mantindria. En aquesta hipotètica situació, fins ara s'hauria aconseguit situar la despesa en termes de PIB en poc més del 8%, més de tres punts per sobre del nivell actual. Només quedaria actuar sobre la taxa de reemplaçament. Reduir-la des del 20% actual fins el 15% suposaria deixar la despesa en termes de PIB al voltant del 7%. Dit d'una altra manera, es necessitaria reduir-la pràcticament a la meitat per mantenir la despesa constant en termes de PIB. En resum, atesa l'evolució demogràfica esperada, per mantenir la despesa en pensions de jubilació en termes de PIB s'haurien d'endurir dràsticament les condicions d'accés al sistema —limitar la cobertura— i alhora reduir la quantia de les prestacions —taxa de reemplaçament. Per això dèiem que no seria una bona notícia que els altres factors que condicionen la despesa siguin capaçs de compensar el creixement de la taxa de dependència.

2 Veure MORAL-ARCE, PATXOT i SOUTO, «La sostenibilidad del sistema de pensiones. Una aproximación a partir de la MCVL».

» Degut a la greu crisi que travessa l'economia, el 2011, la Seguretat Social va registrar per primera vegada un dèficit —tot i que mínim— als seus comptes

És cert que tot el raonament anterior s'ha basat exclusivament en la banda de la despesa, sense analitzar el costat dels ingressos. Podria ser que la despesa creixi però que hi hagi possibilitats de compensar aquest increment amb els ingressos de manera que l'autofinançament del sistema continuï sent possible. El problema és que quan analitzem els ingressos, el panorama no millora en absolut. El sistema d'ingressos de la Seguretat Social es basa pràcticament de manera exclusiva en les cotitzacions dels treballadors i ocupadors. Si bé és cert que és possible introduir reformes que millorarien els ingressos —per exemple, eliminant el topalls màxims de cotització— el resultat probablement seria molt limitat. Pràcticament l'única via per incrementar els ingressos és mitjançant l'elevació dels tipus de cotització, cosa que podria provocar també efectes negatius en el mercat de treball.

La Seguretat Social a Catalunya

Analitzar la situació de la Seguretat Social per a les diferents comunitats autònomes és difícil degut a que no es faciliten dades territorialitzades, ni d'ingrés ni de despesa. Qualsevol anàlisi d'aquest tipus requereix necessàriament la realització d'imputacions basades en criteris concrets. Segons el crite-

ri del flux monetari, els ingressos i les despeses públiques s'han d'atribuir al lloc on es materialitzen —on resideixen els pagadors o perceptors. En canvi, segons els criteris del flux del benefici, els ingressos s'han d'assignar al territori on resideixen les persones que suporten la càrrega —requereix fer hipòtesis d'incidència impositiva— i les despeses al lloc on resideixen els beneficiaris finals de la despesa —requereix fer hipòtesis d'incidència de la despesa. En el cas concret de la Seguretat Social, atès que la major part de les despeses són prestacions monetàries, és coherent adoptar la hipòtesi de que els beneficiaris coincideixen amb els perceptors de les prestacions i, per tant, la imputació territorial sota els dos criteris resulta equivalent. No obstant, en el cas dels ingressos sí que es farà necessari adoptar alguna hipòtesi d'incidència impositiva, atès que la principal font de finançament del sistema és un impost —les contribucions socials.

Les darreres estimacions d'ingressos i despeses del sistema de Seguretat Social a Catalunya poden trobar-se al treball *Resultats de la Balança Fiscal de Catalunya amb el Sector Públic Central 2006-2009* publicat pel Departament d'Economia i Coneixement de la Generalitat el març de 2012³. En aquest

treball es realitza una estimació dels ingressos i despeses imputables per territori, i per tant del saldo de la Seguretat Social a Catalunya i a l'Estat durant el període 2006-2009. Anteriorment, dues autors del present article, Elisenda Paluzie i Guadalupe Souto, havien publicat un altre estudi amb les estimacions pel període 2004-2007⁴, i val a dir que els resultats pels dos anys coincidents, 2006 i 2007, són molt similars. Els resultats mostren que el saldo del sistema al cas català resulta més favorable que a la resta de l'Estat. És a dir, si bé a tot l'Estat la Seguretat Social tenia un superàvit —ingressos superiors a les despeses fins el 2011, primer any en què es registra un dèficit—, aquest resulta considerablement més elevat per Catalunya. Val a dir que aquest resultat varia poc en funció dels criteris d'imputació territorial d'ingressos i despeses que es facin servir. A banda d'això, l'estudi de la Generalitat mostra la sèrie d'ingressos i despeses imputables per territori des de 1995 fins a 2010. El saldo és positiu per Catalunya per a tot el període excepte els dos primers i els dos darrers anys, mentre que la resta de comunitats autònomes agre-

la Balança Fiscal de Catalunya amb el Sector Públic Central 2006-2009.

4 PALUZIE I SOUTO, *La balança fiscal del sistema de Seguretat Social català amb l'administració central.*

3 GENERALITAT DE CATALUNYA. *Resultats de*

Gràcies a la major ocupació i productivitat, Catalunya genera prop del 19% del PIB de l'Estat, mentre que la seva població no arriba al 16% <<

gades mostren dèficit la majoria d'anys excepte el 2001 i el període 2003-2007. El saldo acumulat de la Seguretat Social pel període 1995-2010 és positiu per a Catalunya amb 24.774 milions d'euros. Es tracta d'un saldo molt favorable, però cal anar més enllà en l'anàlisi d'aquests resultats per entendre quines són les raons d'aquesta diferència de saldo.

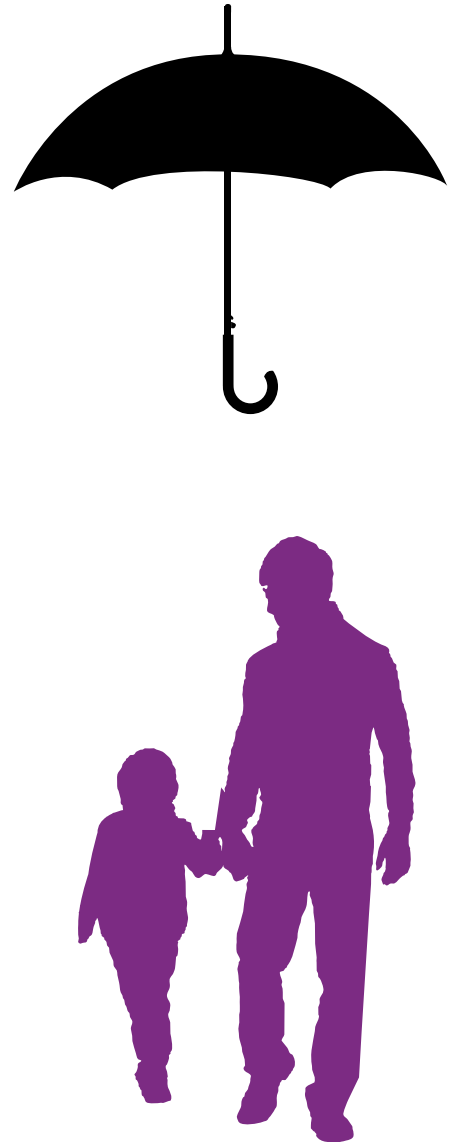
En primer lloc, cal destacar el fet que Catalunya genera prop del 19% del PIB de l'Estat, mentre que la seva població no arriba al 16%. Això s'explica bàsicament per dos factors com són, una major taxa d'ocupació —persones amb feina amb relació a les persones en edat de treballar— i un major PIB per ocupat —productivitat. Alhora, aquests dos factors expliquen que Catalunya tingui capacitat per generar més ingressos al sistema de la Seguretat Social que d'altres territoris. Efectivament, la ràtio cotitzacions/PIB a Catalunya és molt semblant a la mitjana de l'Estat, però tant la taxa de participació —persones al mercat laboral en relació a les persones en edat de treballar— com la taxa d'ocupació sempre han estat superiors. Així, per exemple, el 2007 la taxa de participació total —població activa entre població de 16 i més anys— a Catalunya era del 62,5% front del 58,92% de mitjana estatal, mentre que la taxa d'ocupació total —ocupats entre població de 16 i més anys— se situava al 58,41% a Catalunya

i al 54,01% a l'Estat. Aquestes diferències continuen actualment. El 2011 la taxa de participació a Catalunya era del 63,01% per un 60,01% la del conjunt de l'Estat, i la taxa d'ocupació era, respectivament, del 50,88% i del 47,03%⁵.

Per la banda de la despesa, també s'extreuen conclusions interessants: a Catalunya la despesa en pensions és superior, en termes de PIB, a la resta de l'Estat. No obstant, aquesta major despesa és deguda a que el sistema cobreix una proporció de població més àmplia. És la conseqüència lògica del que s'ha exposat abans: majors taxes de participació i ocupació al mercat laboral, que generen més ingressos presents i impliquen més població amb drets de percebre pensions al futur.

La descomposició de la despesa en pensions per comunitats autònomes en els quatre factors esmentats anteriorment —taxa de dependència, taxa de cobertura, taxa de reemplaçament i inversa de la taxa d'ocupació— permet comprovar com és la major taxa de cobertura en el cas català la que explica la seva major despesa en pensions en termes de PIB. La taxa de dependència demogràfica i la taxa de reemplaçament resulten pràcticament les mateixes. Pel

⁵ Aquestes dades de participació són més baixes que les presentades a l'apartat 1 perquè consideren tota la població de 16 i més anys en comptes de la població de 16-64 anys.

» El 2007 el superàvit de la Seguretat Social a Catalunya oscil·la, depenent del mètode de càlcul entre l'1,59% i l'1,85% del PIB. A la resta de l'Estat seria tan sols del 0,13% o del 0,07% del PIB

que fa a la taxa d'ocupació és clarament més favorable en el cas català, i per tant aquest factor fa que la despesa en pensions de jubilació respecte del PIB decreixi —ja que actua inversament. No obstant la major taxa de cobertura compensa amb escreix l'efecte de la taxa d'ocupació i fa que la despesa en termes de PIB sigui més gran a Catalunya que a la resta de l'Estat.

Així doncs, la Seguretat Social a Catalunya genera més ingressos i més despeses que la resta de l'Estat. Però, el saldo del sistema, és a dir, la diferència entre els ingressos i les despeses, és més o menys favorable? La resposta és que el balanç, tot i ser positiu per a tot l'Estat abans de la crisi, ho és encara més en el cas català. Concretament, el 2007 el superàvit de la Seguretat Social a Catalunya es va estimar al voltant del 1,59% del PIB, mentre que a la resta de l'Estat seria tan sols del 0,13% del PIB. La comparació resulta encara més favorable a Catalunya quan s'adopta el criteri del flux del benefici per territorialitzar els ingressos. En aquest cas el superàvit seria del 1,85% del PIB en el cas català, i només del 0,07% del PIB a la resta de l'Estat.

L'impacte de l'actual crisi econòmica

L'evolució dels comptes de la Seguretat Social no ha estat gens favorable en

aquests darrers anys degut a la profunda crisi econòmica. El fort creixement de la taxa d'atur ha provocat que els ingressos del sistema s'hagin vist considerablement afectats, mentre que les prestacions, tant en nombre com en quantia, no han parat de créixer. De fet, com indicàvem, el 2011 ha registrat per primera vegada un dèficit del sistema, tot i que mínim —un 0,6% del PIB. Però el 2013, el projecte de pressupostos de l'Estat recentment aprovat pel Consell de Ministres preveu la utilització d'una part del Fons de Reserva per a cobrir la despesa. Aquesta situació és prou greu, ja que totes les projeccions situaven els primers dèficits del sistema de la Seguretat Social més allà del 2020, amb l'entrada a la jubilació de les generacions més nombroses —el conegut com a *baby boom*. La crisi ha avançat considerablement el pitjor dels escenaris.

Què cal esperar en el futur? Doncs com s'ha exposat anteriorment, les previsions no són gens optimistes ni per a l'Estat espanyol ni per a Catalunya. El propi sistema d'organització de la Seguretat Social per una banda, i les projeccions demogràfiques per una altra, semblen conduir irremeiablement el sistema cap a la insostenibilitat financera, a menys que es posin en marxa profundes reformes que tinguin efectes tant per la banda dels ingressos com de les despeses. En aquest

sentit, la darrera reforma del sistema de Seguretat Social espanyol aprovada el 2011 i que començarà a aplicar-se el 2013 és un primer pas d'entitat cap a la recerca de la sostenibilitat, tot i que el seu calendari d'aplicació —no culminaria fins el 2027— pot condicionar la seva efectivitat.⁶ Com a punts destacables d'aquesta reforma cal mencionar, en primer lloc, l'endarreriment progressiu de l'edat de jubilació des dels 65 fins als 67 anys, tret dels cotitzants amb 38,5 anys o més de cotització, que podran continuar jubilant-se als 65. Aquesta mesura implicaria la reducció de la taxa de dependència demogràfica pel simple fet que es calcularia d'una altra manera —població de 67 i més anys respecte a la població 16-66—, així com de la taxa de cobertura. En segon lloc, la reforma també contempla la introducció d'un «factor de sostenibilitat» per tenir en compte l'evolució de l'esperança de vida a l'hora de calcular les pensions. Però, de moment, només es contempla la introducció d'aquest factor a partir de 2027, sense que s'hagi establert com es definirà ni com serà exactament la seva aplicació.

⁶ Des dels acords del Pacte de Toledo s'han produït diverses reformes que han ajustat en alguna mesura la fórmula de càlcul de la pensió.

El projecte de pressupostos de l'Estat de 2013 preveu utilitzar el Fons de Reserva per a cobrir una part de la despesa. Això estava previst que passés el 2020

Conclusions

La crisi del sistema de pensions a partir del 2020 és un tema recurrent. Al tenir causes demogràfiques és un dels problemes més previsibles. Paradoxalment això no ha impedit l'ajornament de la reforma necessària. L'actual crisi econòmica empitjora el problema. La dràstica caiguda de l'ocupació ha motivat l'aparició de dèficits el 2011, deu anys abans de la jubilació de la generació de l'explosió demogràfica.

La possibilitat d'una eventual substitució d'un sistema català de Seguretat Social independent altera el problema de forma, potser marginal, però no menyspreable. Si s'analitza la situació de Catalunya, destaca en primer lloc, la major capacitat de generar ingressos per cotitzacions, degut a una major taxa d'ocupació i a un major nivell de productivitat —o PIB per capita. Aquest avantatge, però, comporta certs inconvenients. Atès el caràcter contributiu del sistema, la major taxa d'ocupació porta associada una major taxa de cobertura i per tant, un major nivell de despesa. En segon lloc, degut al caràcter redistributiu del sistema, la ràtio entre pensió mitjana i productivitat mitjana a Catalunya era menor que a la resta de l'Estat. Un sistema propi de Seguretat Social permetria alleugerir aquesta càrrega. Finalment, la gran

incògnita roman en l'evolució futura de la taxa de dependència demogràfica. Si bé la població local envellida en el futur es fàcilment predictable, l'entrada i la permanència en el futur dels immigrants resta una incògnita, que depèn en bona mesura del comportament del mercat de treball, àmbit en el que Catalunya pot esperar perspectives millors que la resta de l'Estat. ◀

MÉS INFORMACIÓ

CONGRÉS DELS DIPUTATS. *Aprobación por el pleno del Congreso de los Diputados del texto aprobado por la Comisión de Presupuestos en relación con el Informe de la Ponencia para el análisis de los problemas estructurales del Sistema de la Seguridad Social y de las principales reformas que deberán acometerse*. Butlletí Oficial de les Corts Generals, núm. 134, de 12 d'abril de 1995.

GENERALITAT DE CATALUNYA. *Resultats de la Balança Fiscal de Catalunya amb el Sector Públic Central 2006-2009*. Barcelona: Departament d'Economia i Coneixement, 2012.

MORAL-ARCE, Ignacio, PATXOT, Concepció i SOUTO, Guadalupe. «La sostenibilidad del sistema de pensiones. Una aproximación a partir de la MCVL». *A Revista de Economía Aplicada*, núm. E-1, vol. XVI, pàg. 29-66.

PALUZIE, Elisenda i SOUTO, Guadalupe. *La balança fiscal del sistema de Seguretat Social català amb l'administració central*. Barcelona: Cercle d'Estudis Sobiranistes, 2009.

Estudis de la
**CONFERÈNCIA NACIONAL
PER LA REPÚBLICA
CATALANA → → → →**

El dèficit crònic d'infraestructures a Catalunya

La manca d'inversions en infraestructures de l'Estat a Catalunya s'evidencia dia rere dia. No més cal veure l'estat de carreteres principals com la Nacional II o el manteniment que ha fet al llarg dels anys de la xarxa de trens de rodalies per fer-se'n una idea. Una política que a dia d'avui escapça la competitivitat d'uns territoris que, com Catalunya, per situació geogràfica i emprenedoria, podrien ser capdavaners a Europa.

Catalunya pateix, des del segon terç del segle XX, un dèficit preocupant en infraestructures de tota mena, particularment pel que fa als sistemes de transport, que posa en perill la seva competitivitat davant els reptes de l'economia globalitzada que ens envolta. Els dèficits més importants se centren en el ferrocarril, àmbit que desenvoluparem en el present article, però també significativament en el sistema viari.

Catalunya: una situació geogràfica estratègica

A Europa, l'economia s'expandeix a través de tres grans vectors de progrés —veure mapa 1:

- El vector «European Union Locomotive Economic Regions» (EULER). Té per fil conductor el gran eix FERRMED, que va des de Sant Petersburg al Nord fins a Casablanca al Sud. La seva àrea d'influència abasta el 54% de la població de la UE i el 66% del seu PIB.
- El vector Euroasiàtic. Va des de les Illes Britàniques i el Mar del Nord fins als Països de l'Est i Rússia, passant pel Benelux, Alemanya i Polònia. De fet, aquest vector —a través de la ruta transsiberiana— es perllonga fins a la Xina. És un vector que, poc a poc, s'anirà consolidant en funció del creixement econòmic de Rússia i de la resta de països de la CEI¹.

¹ La Comunitat d'Estats Independents està composta per diferents exrepúbliques soviètiques: Armènia, d'Azerbaidjan, Bielorússia, Geòrgia, el Kazakhstan, el Kirguizistan, Moldàvia, Rússia, el Tadjikistan i l'Uzbekistan

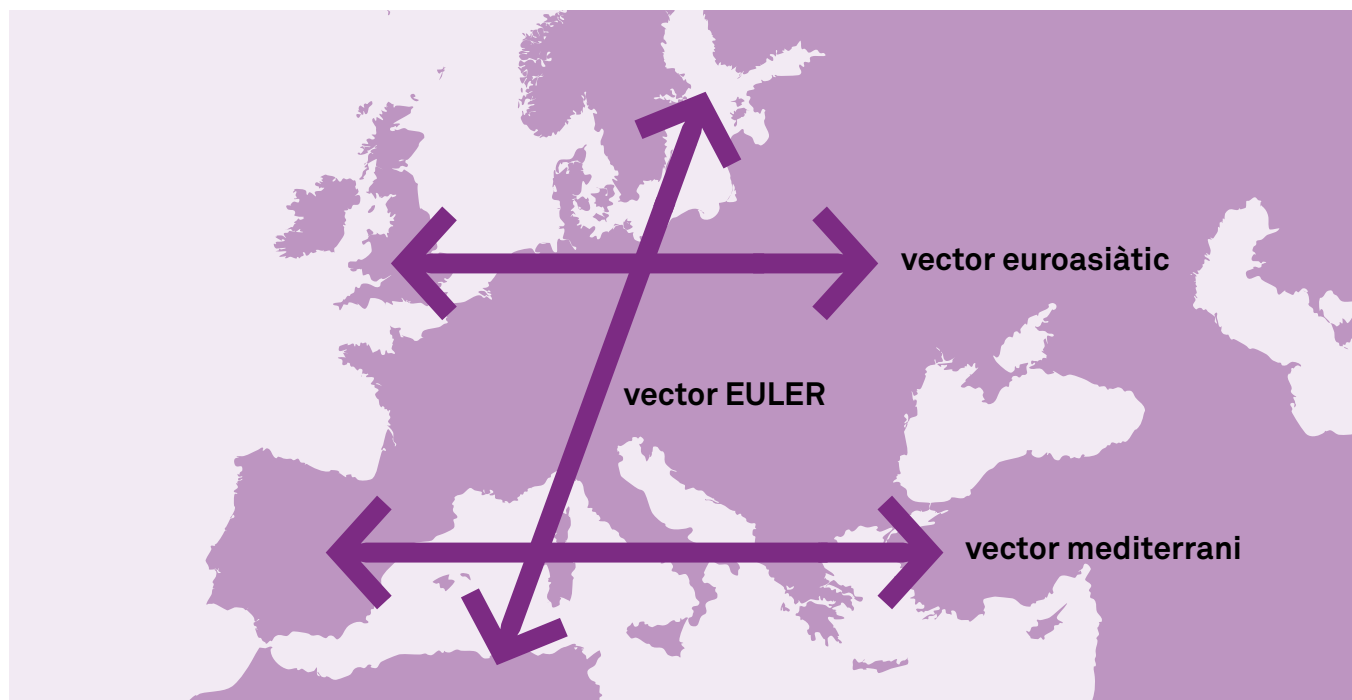

Joan Amorós
Secretari general de FERRMED
secretari@ferrmed.com

>> Catalunya pateix un dèficit preocupant en infraestructures que posa en perill la seva competitivitat davant els reptes de l'economia globalitzada que ens envolta

Mapa 01

Grans vectors de progrés econòmic a Europa

Font: FERRMED

- El vector Mediterrani. S'estén des del Pròxim Orient fins a la costa oriental de la península Ibèrica, l'estret de Gibraltar i el Magrib. Avui en dia aquest vector canalitza el tràfic marítim intercontinental més important del món, superant el del Pacífic Nord i sent gairebé quatre vegades superior al del

Atlàntic, particularment pel que fa a contenidors.

Les zones d'encreuament d'aquests vectors —d'una banda, el sud-est d'Anglaterra, Benelux i Alemanya Occidental, i de l'altra, el Països Catalans amb Occitània i la franja costera Mediterrània fins a l'estret de Gibraltar—

són les que tenen més oportunitats de creixement socioeconòmic de tota la UE. A la capacitat econòmica de la zona d'encreuament del Nord ningú li discuteix la seva primacia, però a la zona d'encreuament del Sud, liderada per Catalunya, té igualment unes grans possibilitats de creixement.

Les zones, com els Països Catalans, on s'encreuen els vectors
EULER i Mediterrani són les que tenen més oportunitats
de creixement socioeconòmic de tota la UE

Taula 01

Costos del transport combinat
ferrocarril/carretera

Ferrocarril	52%
Actius	23%
Energia	15%
Personal	12%
Altres	2%
Terminals	13%
Camions	35%

Font: Challenges: Price, Lead Time and Quality in
transportation system. COMSA-EMTE

Es tracta d'una zona estratègica que permet dirigir els tràfics intercontinentals a través dels seus ports vers el centre de l'Europa Occidental, amb uns guanys de l'ordre de tres o quatre dies respecte de la ruta per l'estret de Gibraltar fins arribar al Mar del Nord. Però el problema d'aquesta zona rau

en la ineficiència de les infraestructures de transport massiu de mercaderies, sobretot les ferroviàries, que són les úniques que realment permeten aquesta mena de tràfics de forma competitiva i respectuosa amb el medi ambient.

Mapa 02

Àrea d'influència del gran eix FERRMED

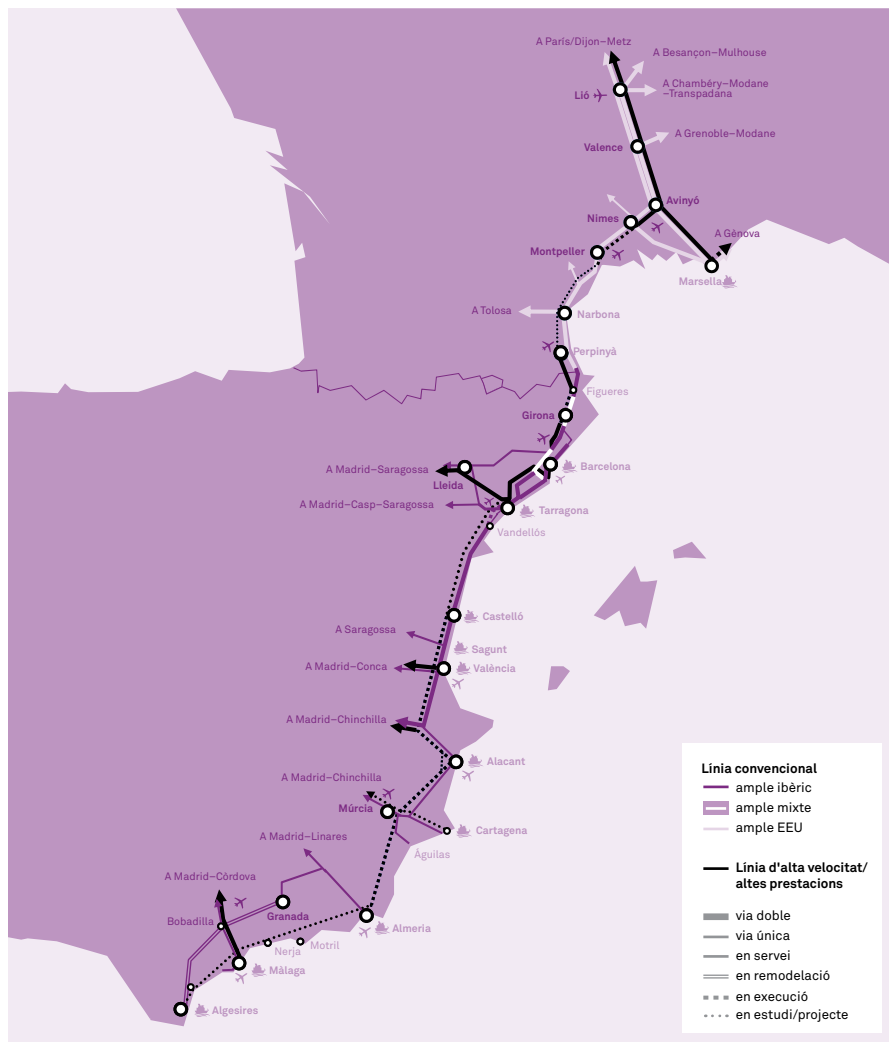

Els requeriments i les oportunitats del transport intermodal

El sistema de transport multimodal és l'únic que permet resseguir tota la cadena logística d'extrem a extrem. Els punts d'intercanvi modal (vaixell/ferrocarril/carretera i ferrocarril/carretera) requereixen

Mapa 03

Situació actual del Corredor Mediterrani

Font: FERRMED

reixen plataformes logístiques eficients, pel pas d'un sistema de transport a l'altre, amb àmplies zones d'emmagatzematge i possibilitats d'ubicació d'indústries transformadores.

Tal com s'exposa a la taula 1, en el transport combinat ferrocarril/carretera, la importància dels costos ferroviaris és prou rellevant com perquè es dugui a terme arreu de la UE un ambiciós pla per reduir-ne l'import.

Des dels seus inicis, FERRMED ha insistit als organismes rectors de la Comissió Europea i dels Estats membre per tal d'instaurar, arreu de la UE, uns estàndards comuns i avançats que facin el transport ferroviari de mercaderies molt més competitiu. D'aquesta manera, FERRMED ha proposat uns estàndards que avui gairebé tothom accepta. Un dels punts clau d'aquests estàndards és la definició d'una xarxa prioritària —*Core Network*— a nivell de la UE on caldria concentrar les inversions i l'aplicació d'aquests estàndards. Uns altres aspectes significatius són la unificació de l'ample de via (1.435 mil·límetres); ampliar els gàlibos de càrrega (UIC-C); evitar les rampes pronunciades —no superar les 12 mil·lèsimes; i trens llargs i pesants (1.500 metres i 3.600 ÷ 5000 tones).

La Comissió Europea, en els *guide-lines* de la proposta de la xarxa ferroviària transeuropea, ha fet cas de

Mapa 04

Propostes d'acció a curt termini en el Corredor Mediterrani (2011-2015)

FERRMED en el sentit que ha definit una xarxa de primer nivell on els estàndards són els de FERRMED excepte en la longitud dels trens que, de moment, a causa de l'oposició d'alguns estats s'ha quedat en els 750 metres.

El gran eix FERRMED

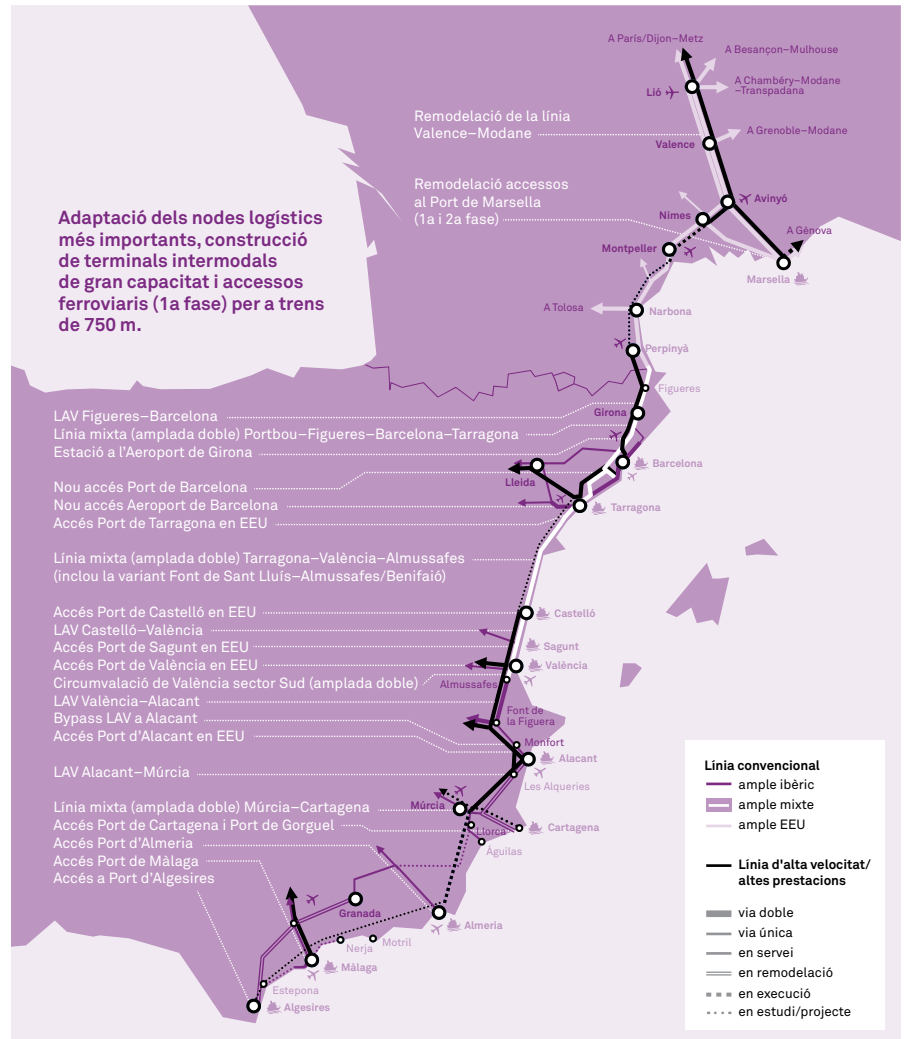
La proposta de FERMED d'incorporar al *Core Network* el tronc central d'aquest gran eix i les principals branques subsidiàries, també ha estat acceptada per la Comissió Europea malgrat les dificultats que el Govern espanyol va posar per fer-lo arribar fins a l'estret de Gibraltar resseguint la costa mediterrània peninsular. La importància estratègica d'aquest gran eix queda reflectida en les següents dades —veure mapa 2.

La xarxa ferroviària de mercaderies del gran eix FERRMED connecta els ports marítims i ports interiors més importants, així com els principals eixos est-oest de la UE.

Té una influència directa sobre més de 250 milions d'europesos, un 54% de la població europea i un 66% del seu PIB.

A la part sud, incideix en més de 70 milions d'habitants del Nord d'Àfrica.

A la part nord, connecta amb l'extrem occidental del tren Transsiberià a Sant Petersburg i Finlàndia.

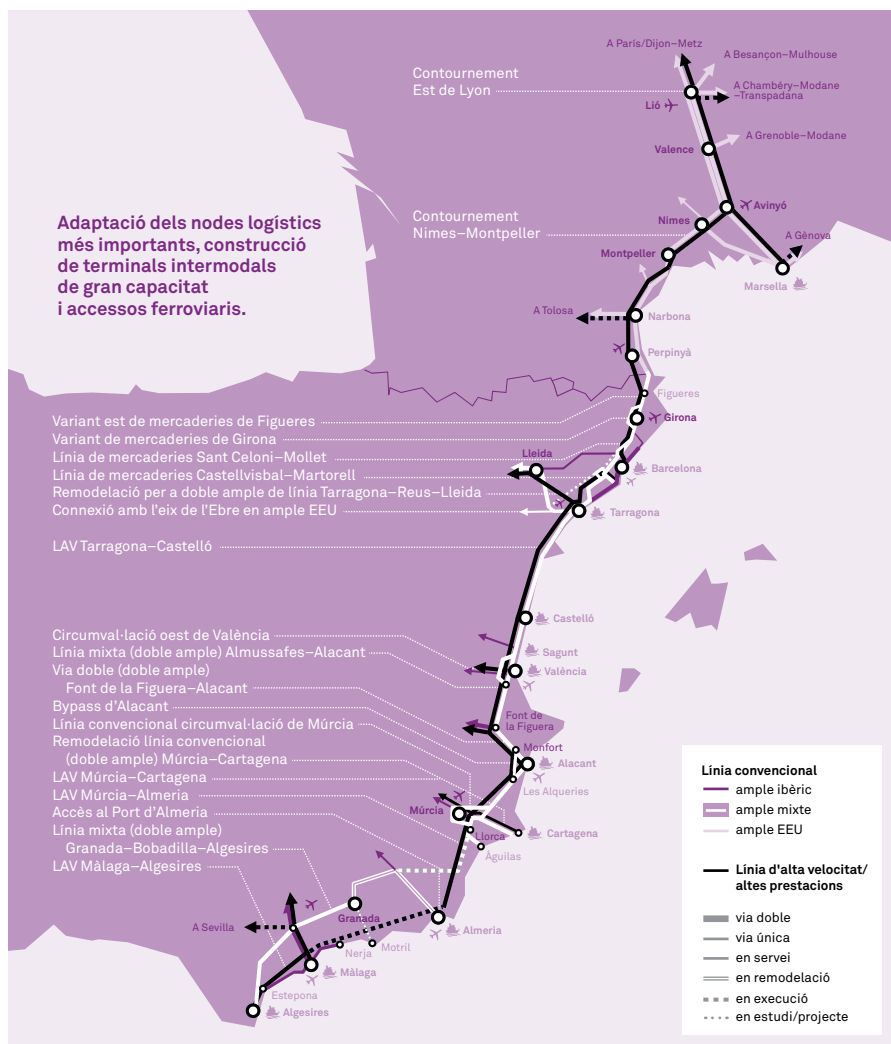

Font: FERRMED

>> A la part sud, el gran eix FERRMED incideix en més de 70 milions d'habitants del Nord d'Àfrica. A la part nord, connecta amb l'extrem occidental del tren transsiberià a Sant Petersburg i Finlàndia

Mapa 05

Propostes d'acció a mitjà termini en el Corredor Mediterrani (2016–2020)

Font: FERRMED

Per tal de justificar la incorporació de tot aquest gran eix a la *Core Network*, FERRMED va encarregar a un prestigiós consorci d'empreses consultores europees un estudi que avalua des del punt de vista de l'oferta i la demanda, tècnic, socioeconòmic i mediambiental la necessitat d'aquesta infraestructura². L'estudi demostra la viabilitat de totes les propostes de FERRMED tant pel que fa a la introducció dels estàndards FERRMED, com pel que fa a les actuacions infraestructurals necessàries en tot el traçat, des d'Escandinàvia fins a Algesires. La Taxa de Rendibilitat Interna resultant és de l'11,1%.

El Corredor Mediterrani

L'anomenat Corredor Mediterrani va des de Lió fins a Algesires i constitueix la branca sud del gran eix FERRMED, esdevenint-ne una part essencial —veure mapa 3. L'estudi esmentat, a partir de la situació de l'oferta —infraestructures existents— i de la demanda —tràfics previstos—, ha permès especificar les actuacions concretes a dur a terme a curt (2015), mitjà (2020) i llarg (2025) termini al Corredor Mediterrani en el seu conjunt, des de Lió fins a Al-

² FERRMED. *Ferrmed Global Estudy*. Brussel·les, 2009.

Mapa 06

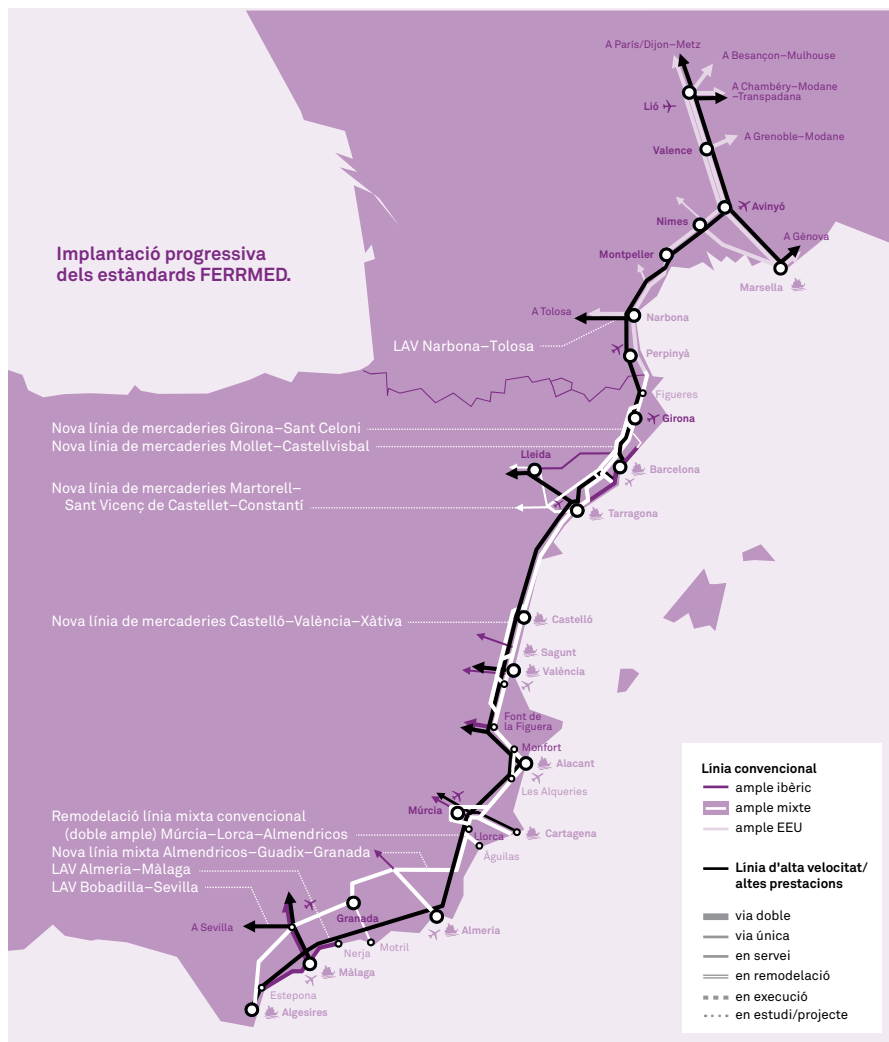
Propostes d'acció a llarg termini en el Corredor Mediterrani (2021–2025)

gesires, per complementar-lo —veure mapa 4, 5 i 6.

A tall de síntesi, fins el 2015 caldria garantir l'accés en ample europeu de via als principals ports de la conca mediterrània de la península Ibèrica i finalitzar la via d'alta velocitat entre Castelló i Múrcia. A mitjà termini, fins el 2020, les prioritats serien la construcció de circumval·lacions i variants a les principals ciutats que enllaça el Corredor, l'extensió de línies mixtes i de doble ample i acabar els trams d'alta velocitat de Montpellier-Perpinyà, Tarragona-Castelló i part de la línia Múrcia-Algesires. En una darrera fase, entre el 2021 i el 2025, s'hauria de treballar especialment per finalitzar els diversos trams d'alta velocitat d'Andalusia —sobretot la connexió Almeria-Màlaga— i promoure les línies de mercaderies que travessin el Principat.

Com podem veure a la taula 2, la primera fase requereix una inversió de 3.740 milions d'euros; la segona, de 9.523 milions d'euros; i la tercera, d'11.400 milions d'euros. Ara bé, l'impacte econòmic que generaria seria molt superior, amb estimacions que afirmen que podria arribar a generar gairebé 112.500 milions d'euros en el període 2016–2045 —sense tenir en compte l'impacte favorable del PIB.

Si es fan totes les inversions necessàries especificades abans, seria pos-

Font: FERRMED

» Els beneficis que el Corredor Mediterrani reportaria a Catalunya podrien arribar als 25.000 milions d'euros el 2045

Taula 02

Valoració de les accions a curt, mitjà i llarg termini al Corredor Mediterrani

Curt termini (2011–2015)	3.740 MEUR
Ample de via internacional a tota la línia convencional des de Portbou fins a Cartagena	
Vida doble entre Tarragona i Vandellòs	
Connexions amb els ports, aeroports i terminals multimodals, adaptació dels nodes logístics més importants i trens de 750 metres	
Mitjà termini (2016–2020)	9.523 MEUR
Circumval·lacions de Barcelona (1a fase), València (1a fase) i Múrcia	
Línia d'alta velocitat entre Tarragona i Castelló	
Adequació i ampliació de les plataformes logístiques (terminals intermodals)	
Duplicació de les línies on sigui necessari	
Nova línia mixta (altes prestacions) entre Màlaga i Algesires	
Llarg termini (2021–2025)	11.400 MEUR
Circumval·lacions de Barcelona (2a fase) i València (2a fase)	
Línia Almeria-Motril-Màlaga	
Línia Llorca-Granada	
Línia Granada Motril	
Estàndards FERRMED, noves terminals i completar circumval·lacions	

Font: FERRMED

sible disminuir la quota de tràfic intercontinental que tenen els ports del Mar del Nord respecte als del Mediterrani —77% contra 23%— de forma que la proporció podria ser de 65%-35%. Si així fos, tenint present l'increment del

tràfic intercontinental previst per la OCDE —de l'ordre del 64% entre el 2012 i el 2020— els nostres ports duplicarien els tràfics en aquest període.

A més es generaria una activitat logística i industrial rellevant que requere-

ria al 2025 un 56% més de sòl logístic d'avui. Els beneficis que tot plegat reportaria a Catalunya podrien arribar a ser de més de 25.000 milions d'euros el 2045 amb un increment del valor afegit brut de l'1% en 10 anys a partir de 2016 —veure taula 3. Però per assolir aquestes xifres tan significatives, cal que el Govern espanyol faci les inversions previstes, que alhora són les inversions més rendibles que pot fer l'Estat.

Les actuacions que cal fer Catalunya en matèria ferroviària

A més de les inversions ja assenyalades pel que fa al Corredor Mediterrani, cal afegir-hi:

- La connexió del tren d'alta velocitat amb els aeroports de Barcelona, Girona i Reus.
- L'ampliació i millora de la xarxa de Rodalies de Barcelona.
- La línia Tortosa-Lleida-La Pobla de Segur-Coll del Salau-Tolosa de Lenguadoc, en ample internacional i una possible branca vers La Seu d'Urgell i Andorra-Puigcerdà³.

³ Es tracta d'una línia amb rampes suaus que en cap cas supera el 13% i que, a més, només caldria un túnel axial de 14,5 quilòmetres i uns tres o quatre quilòmetres més de túnels complementaris, contra els més de 60 quilòmetres de la hipotètica travessia central aragonesa.

Per desenvolupar el Corredor Mediterrani cal que el Govern espanyol faci les inversions previstes, que ahora són les inversions més rendibles que pot fer l'Estat

- Posar via doble a la connexió de Tarragona amb Lleida i passar-la a ample internacional.

- Col·locar doble via a la línia de Barcelona a Ripoll i passar-la a ample internacional en tot el seu recorregut fins a la Tor de Querol.

- A més llarg termini, construir l'Eix Transversal ferroviari i duplicar la via en el trajecte Manresa–Lleida.

En el conjunt, les inversions ferroviàries previstes per FERRMED a Catalunya, més peremptòries, per desenvolupar a curt, mitjà i llarg termini signifiquen uns 17.000 milions d'euros, quantitat que es podria cobrir en un any aproximadament, amb un Estat propi que evitis l'espoli fiscal —veure la taula 4.

A tall de conclusió

Avui per avui, només creuen els Pirineus —del Mediterrani a l'Atlàntic— uns 50 trens al dia. Amb les dues línies que tindrem operatives al cantó Mediterrani (Portbou —canviant l'ample de via— i la Jonquera), conjuntament amb les dues que, d'aquí a pocs anys, hi haurà al País Basc, amb el sistema de control ERTMS, n'hi podran passar diàriament entre 800 i 1.000. Per tant, una travessia central com la que l'Estat planteja per Aragó, atenent-nos als

Repercussió econòmica del Corredor Mediterrani a Catalunya

Beneficis acumulats en el període 2016-2045 (en milions d'euros)	
Costos operacionals de vehicles	10901,34
Estalvi de temps	13626,77
Emissions	717,2
Total	25245,31
Increment del valor afegit brut	
1% anual en 10 anys a partir de 2016	
El valor afegit brut de Barcelona, Girona i Tarragona passaria de 168.209 MEUR el 2008 a 185.807 el 2045	
El valor afegit brut de les comarques de Lleida passaria de 18.775 MEUR el 2008 a 20.717 MEUR	

Font: FERRMED

volums de tràfic previstos, es justifica a molt llarg termini —dècades de 2050 i de 2060. ◀

» Les inversions ferroviàries que necessita Catalunya signifiquen uns 17.000 milions d'euros, quantitat que es podria cobrir en un any amb un estat propi que evités l'espoli fiscal

Taula 04

Costos de les accions bàsiques a realitza a la xarxa ferroviària catalana (en milions d'euros)

Complementar la part catalana del Corredor Mediterrani	
Tercer carril o canvi d'ample	500
Nous accessos a ports i aeroports	440
Nova línia d'alta velocitat entre Tarragona i Castelló	1.100
Nova línia de mercaderies entre Girona–Tarragona i circumval·lació de Girona	2.310
Adaptació de nodes logístics	1.400
Ampliació i millora de la xarxa de Rodalies	5.500
Línia Saragossa–Lleida–Tarragona	
Tercer carril o canvi d'ample	300
Doblar la via i adaptació a trens de 750 metres	1.400
Línia Lleida–Manresa–Barcelona	11.400
Tercer carril o canvi d'ample	200
Línia Tortosa–Lleida–Tolosa de Llenguadoc	
Construir la línia Lleida–Tortosa	1.400
Canvi d'ample de la línia Lleida–La Pobla de Segur	100
Prolongació de la línia Lleida–La Pobla de Segur fins Esterri d'Àneu	1.100
Túnel del Salau	1.500
TOTAL	17.250

Font: FERRMED

El dèficit en la representació política de Catalunya a l'Estat espanyol i a la Unió Europea

A la balança de greuges de l'Estat envers els Països Catalans hi solem posar el dèficit fiscal, la manca d'inversió en infraestructures i fins i tot, la diferència de zel en les inspeccions fiscals que pateixen les empreses catalanes respecte a les de la resta de l'Estat. Però poques vegades anem més enllà i ens fixem en com de malament estan representats els catalans i catalanes tant a les institucions de l'Estat com a la pròpia UE. Un dèficit de representació política que no contribueix a pal·liar els dèficits econòmics i socials que castiguen a la població catalana.

Sovint sentim opinions que posen en qüestió el pes polític que Catalunya té a l'Estat espanyol i a la UE. Alguns afirmen que està sobrerrepresentada a les institucions espanyoles, alhora que, amb relació a la UE, donen per fet que sempre tindràs més poder si formes part d'un estat gran. D'aquesta manera, l'objectiu de l'article és esbrinar si realment el pes que té Catalunya a les institucions espanyoles està per sobre del que li pertocaria per la població que té. De la mateixa manera, analitzarem la representació que actualment té Catalunya a les institucions més rellevants de la UE i la representació política que hi tindria si en fos membre de ple dret.

Institucions espanyoles

Per estudiar la representació o pes polític que tenen els Països Catalans en les institucions polítiques més rellevants de l'Estat espanyol, analitzarem el màxim òrgan legislatiu, el Congrés dels Diputats i també ens fixarem en l'executiu, el Consell de Ministres.

1. El Congrés de Diputats

Per abordar aquesta qüestió posarem en relació el percentatge d'habitants de cada comunitat autònoma amb el percentatge d'escons que escull cada una d'elles. En el gràfic 1 veiem que el Principat de Catalunya és la segona comunitat autònoma més perjudicada, amb el 15,98% de població de l'Estat però amb només el 13,43% de diputats. Això suposa una desviació del -15,95% i només es veu su-

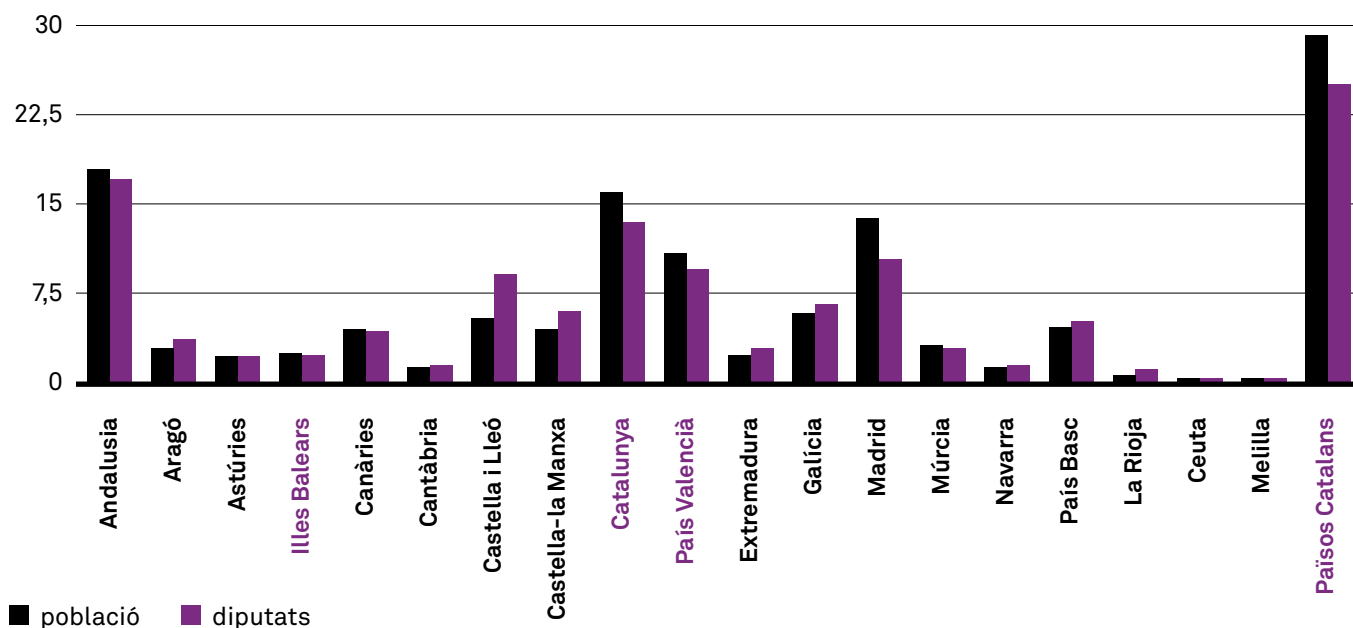

Macià Serra
Professor del departament de Dret Públic de la UdG
macia.serra@udg.edu

>> Catalunya té el 15,98% de població de l'Estat però només el 13,43% de diputats

Figura 01

Relació entre població i nombre de diputats al Congrés de cada comunitat autònoma (%)

Font: Elaboració pròpia a partir de dades del Ministeri de l'Interior i de l'Institut Nacional d'Estadística.

perada per la Comunitat de Madrid que n'acumula una del -25,21%. En tercera posició hi trobem el País Valencià amb un diferencial del -13,02%. En canvi, les Illes no en surten tan mal parades tot i estar també per sota de la mitjana (-2,29%). El diferencial global dels Països Catalans és del -13,83%.

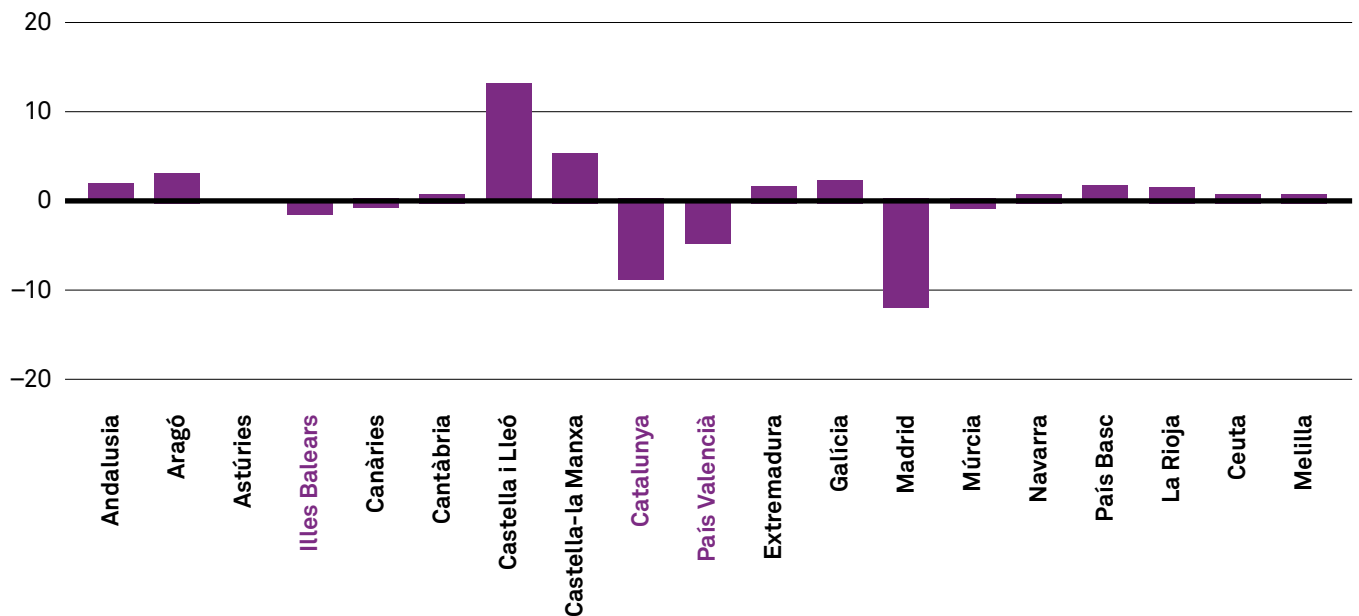
A partir d'aquestes dades, podem calcular quants diputats s'atorguen de més o de menys a cada comunitat autònoma, és a dir, quina prima dóna o treu el sistema a cada territori en relació als diputats que li tocarien estrictament per la població que tenen —veure figura 2. D'aquesta manera, ve-

iem que la Comunitat de Madrid és la més perjudicada (-12), seguida de Catalunya (-9) i el País Valencià (-5). Per tant, l'actual situació fa que els Països Catalans tinguin 14 diputats menys dels que els tocarien per la població

Figura 02

Guany i pèrdues de diputats al Congrés de cada comunitat autònoma en funció de la població

Font: Elaboració pròpia a partir de dades del Ministeri de l'Interior.

que tenen¹. D'altra banda, la comunitat que més hi surt guanyant és Castella i Lleó (+13), seguida per Castella la Manxa (+5) i l'Aragó (+3).

Les causes d'aquesta desigualtat cal buscar-les en el sistema electoral. La pròpia Constitució estableix la província com a circumscripció electoral.²

Aquesta condició, i no la famosa v llei d'Hondt, és la que provoca a) la sobre-representació d'aquelles províncies menys poblades; b) un bipartidisme de facto, ja que a la majoria de províncies són tan petites que només tenen pos-

¹ Les Illes Balears, malgrat també estar infrarepresentades, no disposarien de més diputats si la distribució es fes en funció de la població.

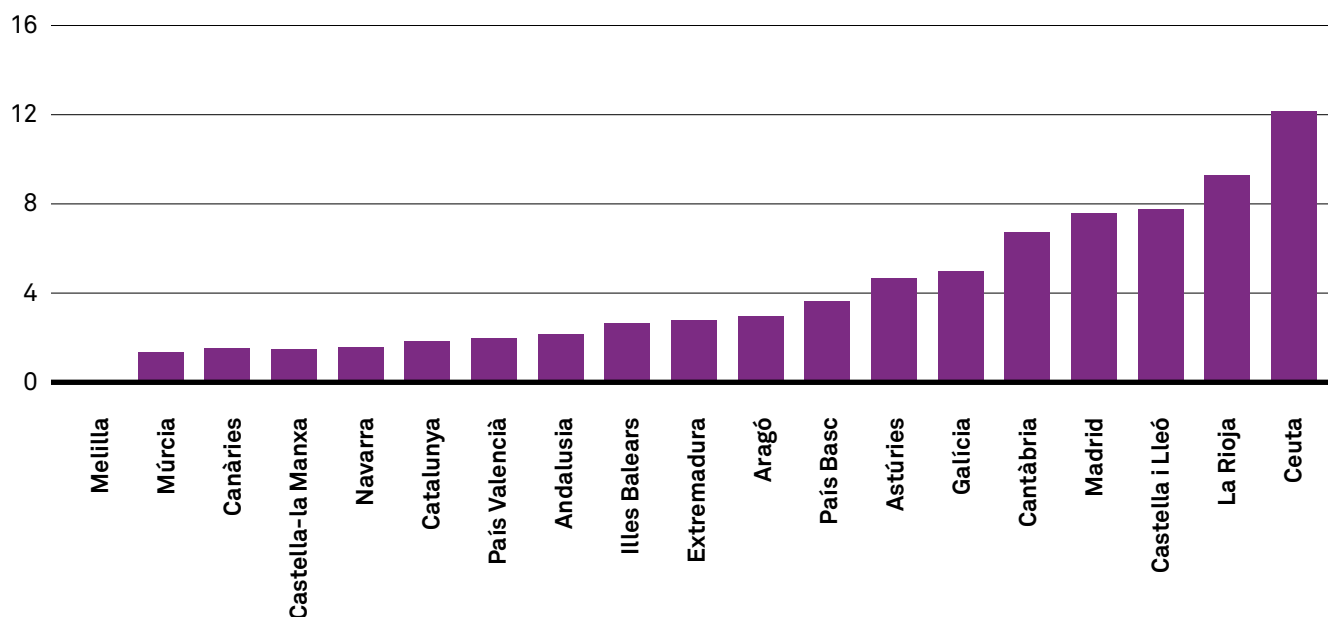
² Tot i que la circumscripció és la província, per facilitar l'operativitat de l'anàlisi, hem pres com a unitat les comunitats autònomes més Ceuta i Melilla. Així, hem fet la comparació

entre dinou elements i no 52.

>> La província com a circumscripció electoral provoca la sobrerrepresentació d'aquells territoris menys poblats i un bipartidisme *de facto*

Figura 03

Ministres de cada comunitat autònoma per cada milió d'habitants (1976-2004)

Font: Elaboració pròpia amb dades de RODRÍGUEZ, *Los ministros de la España democrática*.

sibilitats reals d'obtenir representació els partits grans; i c) una infrarepresentació de les províncies més poblades.

No cal ser ingenus, la decisió d'establir aquest sistema electoral basat en la província i no un altre és una decisió política que deixa els territoris dels Països Catalans mal representats al Con-

grés de Diputats. Per tant, les persones que viuen a Catalunya, al País Valencià i a les Illes, tenen menys diputats que els que els correspondrien amb relació a d'altres parts de l'Estat.

Paradoxalment, aquesta situació s'accentua en el cas del Senat, tot i que la Constitució ens diu que és la cambra de

representació territorial. Els senadors designats pels parlaments autonòmics són minoria ja que la majoria són escollits en circumscripcions provincials, però totes les províncies n'escullen quatre tinguin la població que tinguin, fet que eixampla encara més la desigualtat en el vot que ja detectàvem en el Congrés.

Totes les províncies escullen quatre senadors, amb independència de la població que tinguin. Aquest fet eixampla encara més la desigualtat en el vot que es produeix en el Congrés

2. El Consell de Ministres

A l'Estat espanyol, com en totes les democràcies parlamentàries, el president del Govern nomena els membres de l'executiu amb total llibertat. Això és cert formalment, però a ningú se li escapa que sempre hi ha quotes no explicites a l'hora de confegir qualsevol govern i nomenar els ministres que en formen part.

Si fem una ullada a la història recent, la procedència geogràfica dels ministres que hi ha hagut entre el 1976 i el 2004 ens aportarà dades reveladores.³ Els Països Catalans no surten a la cua com passava en el cas del Congrés dels Diputats, però gairebé —veure figura 3.⁴ Només han tingut menys ministres amb relació a la seva població Múrcia, les Illes Canàries, Castella la Manxa i Navarra. On hi ha hagut més ministres és a Ceuta —fet poc significatiu, ja que només n'hi ha hagut dos però té molt poca població—, la Rioja, Castella i Lleó i Madrid.

Així, en contra del què passava en el Congrés, Madrid està a la part alta d'aquesta figura, ja que el 30% dels ministres que hi ha hagut en aquest

període a l'Estat espanyol han nascut a aquesta comunitat. A més, si prenem com a referència el lloc on van realitzar els estudis universitaris,⁵ aquesta xifra s'enfila fins al 50%: la meitat dels ministres que hi ha hagut a l'Estat entre 1976 i 2004 s'han format a Madrid.

Aquest centralisme a l'hora de nomenar els ministres no és un fet recent ja que si ampliéssim l'anàlisi al llarg de tot el segle XX veuríem com l'únic període on es trenca la preeminència de ministres procedents del centre i nord de la península és durant la Segona República, on el pes convergeix als Països Catalans i també, en bona mesura, Andalusia.⁶

D'aquesta manera, si bé quan analitzàvem la representació política al legislatiu vèiem que el sistema electoral propicia certa desigualtat entre territoris, quan analitzem la composició del Consell de Ministres veiem com aquesta desigualtat augmenta. I el lloc de procedència o de naixement importa, perquè no es prenen les mateixes decisions ni s'assignen els recursos de la mateixa manera, si s'ha nascut en un lloc o en un altre.

Les institucions europees

Tota la UE està construïda sobre quotes dels estats membres. Si bé és cert que hi ha intents perquè dins la UE hi hagi institucions que pensin en Europa com un tot —la Comissió, el pressupost, els partits polítics europeus...— el pes continua sent dels estats els quals defensen els seus interessos en tots els àmbits i institucions de la UE.

En contra del que alguns diuen i del què el sentit comú podria fer pensar, pel que fa al poder dins la UE és millor ser un estat petit que formar part d'un de gran.⁷ Tot i que aquesta afirmació és agosarada, no s'allunya massa de la realitat ja que totes les institucions europees, en diferents graus i sempre amb relació a la població de cada estat, sobrerepresenten el poder dels estats petits i infrarepresenten el dels grans. Així doncs, ara farem un recorregut per diverses institucions de la UE i veurem quina representació política hi tindria el Principat de Catalunya si en fos un estat membre.

1. La Comissió Europea

De les institucions de la UE, la Comissió és la institució que més s'assembla al govern d'un estat: ostenta la iniciativa

3 RODRÍGUEZ, *Los ministros de la España democrática*.

4 Per poder establir una comparativa, s'ha calculat el nombre de ministres que hauria tingut cada comunitat si totes elles tinguessin la mateixa població.

5 RODRÍGUEZ, *Los ministros de la España democrática*, pàg. 358.

6 RODRÍGUEZ, *Los ministros de la España democrática*, pàg. 360.

7 Ens referim a estats petits quan estan per sota de la mitjana de població de la UE, que actualment és de 15 milions d'habitants. Actualment hi ha dinou estats per sota la mitjana.

El 30% dels ministres que hi ha hagut entre Suárez i Zapatero han nascut a la Comunitat de Madrid

legislativa, que després haurà de passar pel Parlament i pel Consell; executa el pressupost; dirigeix més de 25.000 funcionaris; té ministres, anomenats comissaris; i sobretot, té la funció executiva que a les democràcies liberals tenen els governs.

No obstant això, té algunes característiques que la fan diferent dels governs dels estats. La que ara ens interessa destacar és que el seu President no nomena els comissaris en llibertat —si més no formal, com succeïa en el cas espanyol— sinó que li vénen nomenats pels estats membres, un cadascun. Això vol dir que actualment la Comissió és formada per 27 comissaris, tants com estats hi ha a la UE. Per tant, actualment Catalunya no té cap comissari i si fos un estat de ple dret de la UE en tindria un, com tots els altres.⁸ D'aquesta manera, és en el marc de la Comissió on els estats petits tenen més poder. A tall d'exemple, el Principat de Catalunya amb aproximadament un 1,5% de la població de la UE tindria formalment el mateix poder que qualsevol altre estat: un 3,7%.

8 Segons el Tractat de Lisboa, a partir del 2014 —i si no s'acorda el contrari per unanimitat de tots els estats membres— per fer més eficient i preservar l'eficàcia d'una Comissió que es va engrandint amb cada nova ampliació, només hi seran presents dos terços dels estats, i cada estat membre tindrà comissari durant dos terços del temps.

Tot i que la Comissió no representa els interessos dels estats en particular sinó de la UE en conjunt, a ningú se li escapa que els estats —com els *lobbies* presents a Brussel·les— intenten influir en les seves decisions. I la manera més efectiva de fer-ho és a través del seu propi comissari, nomenat pel seu propi govern. Per tant, no cal dir com d'important seria per Catalunya nomenar un comissari com tots els altres estats i per tant estar representada al màxim nivell en el govern de la UE.

2. El Parlament Europeu

De les tres institucions més rellevants en l'arquitectura institucional de la UE, el Parlament és l'única la legitimitat de la qual emana directament dels ciutadans. Això ha fet que els successius tractats hagin anat atorgant més poder al Parlament en l'entramat institucional de la UE.

Pel que fa a la composició, el Parlament té 754 escons que es reparteixen entre els estats membres en proporció al nombre de ciutadans.⁹ Cal destacar que el Tractat de Lisboa no estableix, com s'havia fet en anteriors tractats, el nú-

9 Aquest criteri vol dir que el repartiment d'escons entre estats es fa en base a la població de cadascun però infrarepresentant els grans i sobrerepresentant els petits. També s'estableix un mínim i un màxim d'escons per cada estat membre.

mero exacte de diputats que li corresponen a cada estat —preveient possibles ampliacions— però tampoc una fórmula que permeti calcular quants escons li pertocuen a cada estat membre. Per tant, hi acaba havent duríssimes negociacions per decidir quants escons escollirà cada estat. Un cop atorgats els escons corresponents a cada estat membre, aquest opta pel sistema electoral amb què els escollirà. En el cas espanyol és una única circumscripció estatal i la fórmula d'Hondt.¹⁰

Podem trobar diverses propostes acadèmiques per fer el repartiment dels escons entre els estats, però ara ens centrarem en la que ha proposat recentment Matthew Bumford, ja que contempla quants escons tindrien al Parlament Europeu algunes nacions sense estat —Catalunya, Flandes, Escòcia, Gal·les, País Basc, Galícia i Irlanda del Nord.¹¹

Abans d'entrar a analitzar els resultats, cal dir que el nombre actual de diputats catalans al Parlament Europeu ve condi-

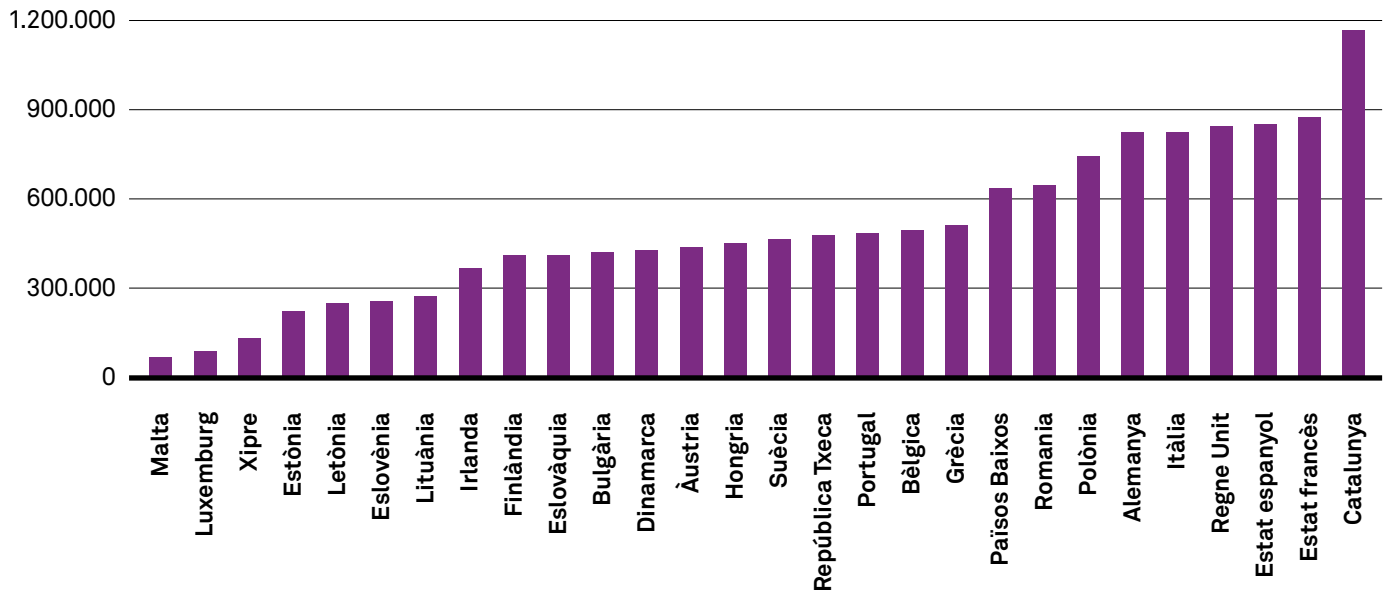
10 Per un estudi a fons de la qüestió i de les conseqüències de modificar la circumscripció única veure VALL, «Cal modificar la circumscripció única de l'Estat espanyol a les eleccions al Parlament Europeu?».

11 Nombre de diputats per l'estat = $5 + 1,55 \times 0,006 \times 2$, on x és el nombre d'habitants de l'estat en milions. Per aquesta fórmula i per les dades que se'n deriven veure BUMFORD, *The ascent of autonomous nations*.

Totes les institucions europees, en diferents graus i sempre amb relació a la població de cada estat, sobrerepresenten el poder dels estats petits <<

Figura 04

Nombre d'habitants que representa cada eurodiputat (2009)

Font: Elaboració pròpia a partir de dades de BUMFORD, *The ascent of autonomous nations*.

cionada per: a) les coalicions que fan els partits amb implantació només a Catalunya; b) com configuren les llistes electorals els partits espanyols i quin lloc hi ocupen els catalans; i òbviament, c) els vots que obtenen els diferents partits.

Per a fer aquest anàlisi partirem dels diputats de l'inici de l'actual legislatu-

ra —veure figura 4.¹² En aquest sentit,

¹² Tal com passava a l'anàlisi de les eleccions al Congrés de Diputats, ens prenem la llicència de calcular-ho sense respectar la circumscripció. En aquest cas cada diputat al Parlament Europeu representaria tots els habitants de l'estat. Prenem la comunitat autònoma de Catalunya per a poder comparar.

només set dels 50 diputats escollits a l'Estat espanyol eren catalans. Si analitzem quants ciutadans representa cada diputat al Parlament Europeu veurem que la ràtio del Principat de Catalunya és la pitjor d'Europa: cada eurodiputat català representa més d'un milió d'habitants.

» El Principat, amb aproximadament un 1,5% de la població de la UE, tindria formalment el mateix poder que qualsevol altre estat a la Comissió Europea: un 3,7%

En canvi, si Catalunya fos un estat i apliquéssim la fórmula de Bumford, veuríem com el nombre de diputats catalans pujaria a quinze. Així, no només es doblaria el pes polític dels catalans a Brussel·les, sinó que es representaria millor la pluralitat de la societat catalana, facilitant que hi hagi més partits amb representació parlamentària. Així, Catalunya se situaria lleugerament per sobre de la mitjana europea (664.801 persones), ja que cada diputat representaria poc més de mig milió d'habitants.

De la mateixa manera, si apliquem la fórmula a diferents nacions que aspiren a esdevenir un estat en el marc de la UE, veiem com tots els casos —excepte Flandes— veurien millorada la seva representació al Parlament Europeu —veure figura 5.

El Parlament Europeu és l'única institució rellevant de la UE on actualment Catalunya hi pot tenir alguna representació ja que en totes les altres el govern espanyol nomena els representants i no deixa cap marge a les comunitats autònomes. Tot i això, el resultat actual en nombre de diputats catalans, dona una ràtio molt pitjor que la de qualsevol altre dels estats membres.

3. El Consell Europeu i el Consell de la UE

Ara analitzarem conjuntament el Consell Europeu —format pels caps d'estat

o de govern de tots els estats membres— com el Consell de la UE —format pels ministres dels estats membres de l'àmbit sectorial que es reuneixi.

En aquestes institucions és on hi ha el poder real en qualsevol decisió transcendent per la UE. Un cop la legislació ha començat el seu recorregut a la Comissió i el Parlament l'ha aprovat posteriorment, sempre cal que el Consell hi acabi donant el seu vist-i-plau. I això és així ja que el Consell representa els estats, i ja hem vist com, tot i que a poc a poc els estats van cedint sobirania, encara es reserven la majoria de decisions últimes i fonamentals. Per tant, tot i que en les altres institucions hem vist que hi ha quotes estatals, aquí són directament els estats com a tals els que en formen part. D'aquesta manera, Catalunya tampoc hi és representada i només hi serà si esdevé un estat.

En el Consell Europeu la representació política dels estats membres és del màxim rang ja que són els cap d'estat o de govern els que hi assisteixen i prenen les decisions. Pel que fa al mètode de presa de decisions, al llarg del temps ha anat variant des de la unanimitat absoluta a la majoria qualificada en alguns àmbits, però en molts altres es segueix requerint la unanimitat.

És important assenyalar que en aquells àmbits que requereixen d'unanimitat, com per exemple la seguretat,

la defensa i la fiscalitat, tots i cadascun dels estats tenen el mateix poder de veto formal, i aquesta és l'arma més poderosa que té qualsevol estat membre. Tot i que no s'utilitza habitualment, sí que en els àmbits especialment rellevants per cada estat, aquest poder de veto és utilitzat sempre que calgui per frenar qualsevol moviment de la UE cap a una direcció inacceptable per algun estat. Per l'acceptació d'un nou estat membre també cal la unanimitat, és per això que alguns es vanten de poder vetar l'entrada de nous membres. Cal dir, però, que a part del poder formal hi ha el poder real de fer-ho i aquesta és tota una altra qüestió.

Pel que fa a la majoria qualificada —que s'aplica en la presa de decisions de la majoria de polítiques sectorials— els acords s'han de votar favorablement per un 55% dels estats que representin el 65% de la població de la UE. És aquí on les estratègies de negociació —ja que se'n poden derivar múltiples aliances per vetar els acords— juguen un paper fonamental a l'hora de defensar els interessos de cada estat membre.

Hi ha autors que han estudiat les activitats, les estratègies i l'èxit que obtenen els estats petits a l'hora de negociar i defensar els seus interessos en el Consell de la UE.¹³ Així, comparant les

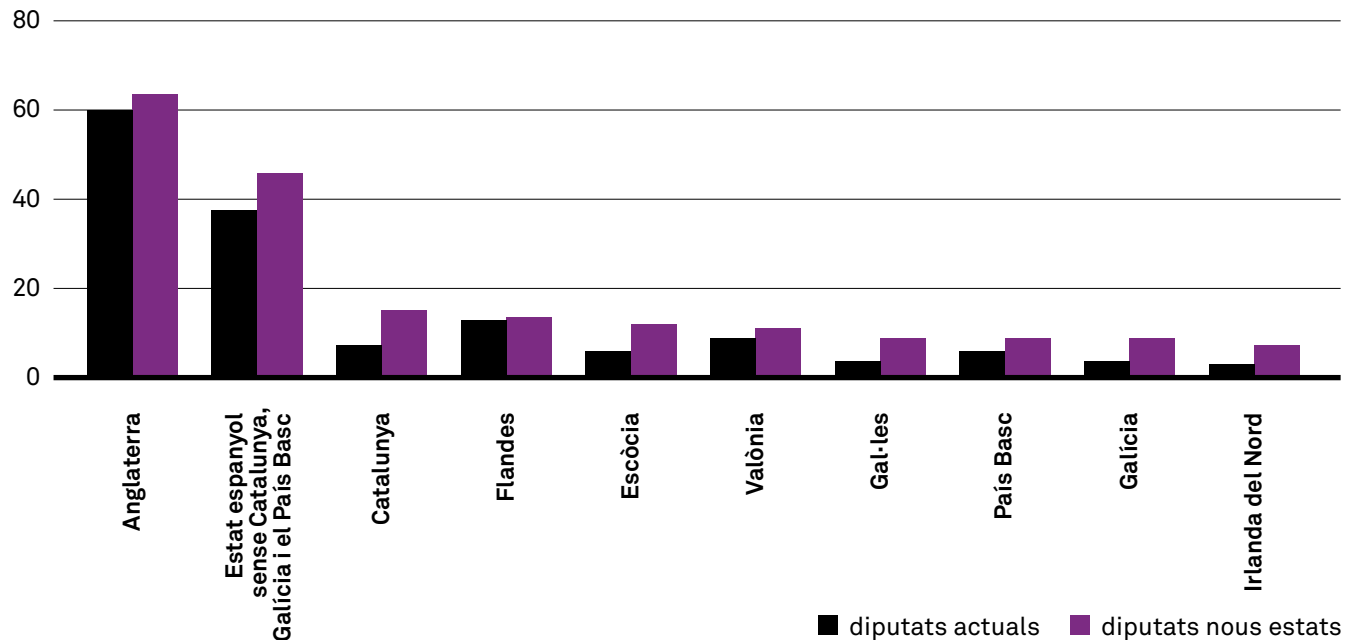
13 PANKE, *Small states in the European Union: structural disadvantages in EU policy-making*

Només set dels 54 diputats escollits a l'Estat espanyol el 2009 eren catalans. Cada eurodiputat català representa més d'un milió d'habitants, la pitjor ràtio d'Europa

Figura 05

Assignació d'escons del Parlament Europeu segons la fórmula Bumford als nous estats sorgits d'una hipotètica ampliació interna de la UE

Font: Elaboració pròpia a partir de dades de BUMFORD, *The ascent of autonomous nations*.

estratègies dels dinou estats que tenen menys població que la mitjana ens adonem de diverses qüestions. Hi ha estats més actius i d'altres menys a l'hora de participar i preparar el Consell Euro-

peu.¹⁴ Amb relació a això s'apunta que el temps és determinant. Com més temps fa que un estat és membre de la UE, més actiu és. O dit d'una altra manera,

no s'aprenen fàcilment els engranatges de la UE. També si s'ha tingut la Presidència del Consell Europeu es fa un salt important en aquest sentit: dóna una perspectiva, una xarxa de contactes i un coneixement de la UE per part dels funcionaris de l'estat que fan que després puguin defensar molt més activa-

and counter-strategies.

¹⁴ Per actiu s'entén posicionar-se i participar activament del procés de prendre les decisions, independentment de si s'acaba tenint èxit o no.

Si Catalunya fos un estat i apliquéssim la fórmula de Bumford, veuríem com el nombre de diputats catalans pujaria a quinze

ment els interessos del propi estat en les negociacions futures.¹⁵

Però no només cal mirar les activitats en si, sinó que també es poden descriure estratègies que fan servir els estats petits per defensar amb èxit els seus interessos.¹⁶ Aquestes poden ser a) la negociació i pacte amb els grans —intercanvi de vots en qüestions d'interès particular de cada estat—; b) la coordinació regional —molt usada per exemple pels nòrdics— on estats geogràficament propers i que comparteixen valors i interessos s'agrupen per fer valer el seu pes conjuntament; c) establir una bona xarxa de contactes a la Comissió per influir quan el procés legislatiu comença; i d) la reputació de l'estat. És important fer notar que si un estat és escoltat gràcies a la seva reputació, encara que sigui petit té més possibilitats de defensar els seus interessos amb èxit que un altre de més gran.

15 Tot i que l'autora no ho apunta, podríem pensar que en el cas català el nou estat no partiria de zero ja que hi ha un nombre gens menyspreable de funcionaris a la UE que són catalans i per tant, si es sabés aprofitar aquest cabal de coneixement, contactes, experiència... és imaginable que es sortís amb avantatge respecte un altre estat que s'incorpori «de fora» de la UE.

16 PANKE, *Small states in the European Union: structural disadvantages in EU policy-making and counter-strategies*.

4. Altres institucions de la UE

La UE la formen moltes institucions i els estats membres nomenen representants en la majoria d'elles. Potser les més rellevants són el Banc Central Europeu —on cada estat de l'Eurozona té una cadira al Consell de Govern—, el Tribunal de Justícia i el Tribunal General —on també hi ha com a mínim un jutge procedent de cada estat membre— o el Tribunal de Comptes —on cada estat membre també hi és representat.

Un altre aspecte que milloraria notablement si Catalunya fos un estat membre de la UE seria l'increment del nivell de la representació davant la pròpia UE. Els estats disposen de la Representació Permanent davant de la UE, al capdavant de la qual hi ha un ambaixador nomenat pel govern corresponent i una quantitat ingent de funcionaris —de l'estat, no de la UE— que es dediquen a estudiar com afecten les polítiques de la UE al seu estat i a influir-hi en el sentit que més els interressi. No tots els estats tenen la mateixa estructura de Representació Permanent ja que cadascun inverteix més recursos i personal en els àmbits sectorials que més l'afecten.¹⁷ Si bé és cert que actualment totes les comunitats autònomes de l'Estat espanyol disposen

17 A tall d'exemple, la Representació Permanent d'Espanya davant la UE està formada per més de 100 funcionaris.

d'oficines a Brussel·les, la capacitat d'influència depèn més del perfil de qui està al capdavant que no de la rellevància d'aquestes dins l'entramat institucional de la UE, que és més aviat escassa.

Apunts finals

Al llarg de l'article i donant resposta a les preguntes que ens fèiem a l'inici, hem vist com Catalunya està clarament infrarepresentada en el marc polític espanyol. Això és producte en gran part de la decisió política d'establir un sistema electoral que subrepresenta algunes províncies i en sobrepresenta d'altres. Tot plegat provoca que els Països Catalans estiguin a la cua pel que fa la igualtat de vot amb relació a tots els altres territoris de l'Estat.

Si enfoquem a una altra institució clau de la política espanyola, com el Consell de Ministres, i ens la mirem amb perspectiva catalana, veurem com la presència de ministres nascuts a Catalunya i als Països Catalans també està clarament per sota del que podríem esperar contemplant la població.

D'altra banda, hem vist com a la UE els únics actors amb poder formal i real són els estats. Per tant, si Catalunya vol tenir veu i vot a la UE l'única opció és esdevenir un estat. El procés per aconseguir-ho, però, no serà senzill. Qualsevol amplia-

Catalunya només estarà representada al Consell Europeu i al Consell de la UE si és un estat. I són aquestes institucions les que tenen el poder real a la UE

ció de la UE fa variar la relació de poder dins la UE, i l'ampliació interna no seria l'excepció.¹⁸ No es tractaria de «repartir» la representació que ara té l'Estat espanyol entre el que en quedés i la part que se n'escindís sinó que es reconfiguraria la representació política en totes les institucions. Canviarien les relacions de forces que permeten vetar o impulsar els acords per majoria qualificada al Consell, s'hauria de renegociar l'assignació d'escons al Parlament Europeu...

També hem vist, però, que no n'hi ha prou amb esdevenir un estat membre per defensar amb èxit els propis interessos. Cal buscar aliances, cal tenir funcionaris ben formats, connectats i motivats. I com que seria un estat petit —no dels més petits però sí per sota de la mitjana— caldria escollir molt bé les prioritats on s'aboquen els recursos.

Si Catalunya esdevingués un estat membre de la UE, doncs, disposaria de més representació política de la que gaudeix actualment. Ara per ara gairebé no en té i llavors tindria la mateixa que qualsevol altre estat. D'altra banda, la UE guanyaria una veu única i diferent. Una veu amb tradició europeïsta i amb voluntat d'aportar al projecte comú de la construcció europea. ◀

MÉS INFORMACIÓ

BOSCH, Agustí. *Guia del sistema electoral*. Barcelona: Universitat Autònoma de Barcelona, 2004.

BUMFORD, Matthew. *The ascent of autonomous nations* [en línia]. Brussel·les: Centre Maurits Coppieters, 2012. Disponible a: <www.ideasforeurope.eu>.

CONSELL DE LA UE. *Tractat de reforma institucional de la Unió Europea*. Lisboa, 2007.

ESTAT ESPANYOL. Constitució Espanyola de 27 de desembre de 1978. *Boletín Oficial del Estado*, de 29 de desembre de 1978, núm. 311, pàg. 29.313-29.424.

ESTAT ESPANYOL. Llei orgànica 5/1985, de 19 de juny, del Règim Electoral General. *Boletín Oficial del Estado*, de 20 de juny de 1985, núm. 147, pàg. 19.110-19.134.

MATAS, Jordi (coord.). *L'Ampliació interna de la Unió Europea* [en línia]. Barcelona: Fundació Josep Irla. 2010. Disponible a: <www.irla.cat>.

PANKE, Diana. «Small states in the European Union: structural disadvantages in EU policy-making and counter-strategies». *A Journal of European Public Policy*, 2010, núm. 17:6, pàg. 799-817.

PRICE, Adam i LEVINGER, Ben. *The Flotilla effect. Europe's small economies through the eye of the storm* [en línia]. Brussel·les i Cardiff: Els Verds-Aliança Lliure Europea i Plaid, 2011. Disponible a: <www.plaidcymru.org>.

RODRÍGUEZ, Juan. *Los ministros de la España democrática. Perfil, trayectorias y carrera ministerial*

de los miembros de gobierno de Suárez a Zapatero (1976-2005) [en línia]. Barcelona: Universitat Autònoma de Barcelona, 2006. Disponible a: <www.tdx.cat>.

VALL, Josep. «Cal modificar la circumscripció única de l'Estat espanyol a les eleccions al Parlament Europeu?» [en línia]. *A Eines*, 2009, núm. 8, pàg. 25-34. Disponible a: <www.irla.cat>.

¹⁸ Per un estudi a fons sobre l'ampliació interna de la UE, veure MATAS (coord.), *L'ampliació interna de la Unió Europea*.

NAVEGADOR

Solidaritat territorial a Alemanya: quan el sud paga el nord (i l'est)

VISTA PRÈVIA

El sistema de finançament dels Länder alemanys sempre se sol presentar com l'exemple a seguir quan busquem referents internacionals per trobar una sortida al dèficit fiscal que pateixen els Països Catalans. Un sistema redistributiu que a ulls de l'opinió pública catalana troba el punt d'equilibri entre la solidaritat interterritorial i els serveis que ofereix a la ciutadania. Però aquesta imatge no correspon a la realitat, i el que des d'aquí es percep com un sistema just, des de diferents Länder es posa en qüestió la seva viabilitat.

En la discussió sobre el dèficit fiscal català amb l'Estat espanyol, sovint es cita l'exemple alemany com a camí a seguir o a evitar. Si un land alemany com Baviera presenta un recurs d'inconstitucionalitat contra el Finanzausgleich —el sistema de perequació financera—, la premsa catalana se'n fa ressò. De fet, aporta la meitat de tots els diners transferits entre els länder —entre 3.000 i 3.500 milions d'euros, l'equivalent a més del 10% de tots els impostos recaptats per Baviera.¹ El govern bavarès es queixa que no pot oferir serveis com la gratuïtat dels estudis universitaris o del tercer any de l'educació preescolar que altres länder, rebedors, sí que ofereixen. A Hessen, un altre land pagador, els funcionaris han de treballar dues hores setmanals més que els de la veïna Rhenània-Palatinat, un dels länder receptors.² En canvi, els defensors del sistema lloen l'alt grau de solidaritat demostrada en una redistribució que és gairebé completa i facilita als länder pobres oferir, més o menys, els mateixos serveis arreu.

Amb aquests pros i amb aquests contres, el present article intenta explicar a) el funcionament del sistema de perequació financera a Alemanya, b) les raons de la seva existència, c) els seus efectes perversos i els intents de reformar-lo, per arribar a, d) comparar Alemanya amb altres federacions i reflexionar si l'exemple alemany és el camí a seguir.

¹ Segons el ministre de finances bavarès, Georg Fahrenschon, *Die Zeit*, del 14 d'octubre de 2010, pàg. 25.

² *Der Spiegel*, 2010, núm. 29, pàg. 31.

Klaus-Jürgen Nagel
Professor del departament de Ciència Política de la UPF
klaus.nagel@upf.edu

Actualment, el federalisme, un principi fundacional de la República, no es gaire popular a Alemanya, on ja es parla de federalisme sense federalistes

Com funciona el sistema de perequació financera alemanya?³

Actualment, el federalisme, un principi fundacional de la República no es gaire popular a Alemanya, on ja es parla de federalisme sense federalistes.⁴ Matiseu: els alemanys, majoritàriament, volen un federalisme sense diversitat; la justificació del federalisme consisteix en el repartiment de poders i en el control entre aquests, i no tant en la defensa de l'autonomia dels länder, que, això sí, és quelcom més popular, sobretot al sud del país.

El federalisme alemany és essencialment cooperatiu. Com a l'Estat espanyol, la legislació està concentrada en mans del legislador central, el qual té dues cambres. Però a diferència de l'Estat espanyol, el Bundesrat —que no és cap Senat— és molt poderós i representa els governs dels länder. El punt fort de l'autonomia dels länder és l'executiu. Implementen la majoria de les lleis federals, i ho fan amb funcionaris i diners propis. En el sistema financer, trobem un repartiment de tasques similar. La capacitat normati-

va sobre els impostos importants la té en exclusiva la federació, el Bund —les dues cambres, amb poders iguals al respecte. Així, els länder tenen menys capacitat legislativa que les mateixes comunitats autònomes espanyoles, que almenys poden legislar sobre els seus trams autonòmics. Com a l'Estat espanyol, i de fet amb quotes no massa diferents, els ingressos dels impostos més importants són compartits entre Bund i länder —a Alemanya, en algun cas, amb participació dels municipis. En canvi, el que és típic del federalisme alemany i molt diferent de l'Estat espanyol, és el fet que la gestió d'aquestes lleis federals és a mans de les agències tributàries, les Finanzämter, dels länder.⁵ D'aquesta manera, estem davant d'un sistema, que, sens dubte, necessita lleialtat i confiança mútua.

Òbviament, el que les agències tributàries dels länder poden recollir per càpita depèn de la riquesa local. Per a la majoria dels impostos —amb l'excepció notable de l'IVA— regeix el principi de l'origen de la recaptació. Però la Constitució també obliga al legislador federal a assegurar que les diferències

³ NAGEL, «Els límits de la solidaritat territorial a Alemanya».

⁴ Veure STURM, «Objetivos y resultados de las dos reformas del federalismo de Alemania, 2006 y 2009».

⁵ Els impostos compartits actuen sota la vigilància del Bund que, tanmateix, amb agència i funcionaris propis, només cobra la duana i els impostos especials.

El punt fort de l'autonomia dels länder és l'executiu. << Implementen la majoria de les lleis federals, i ho fan amb funcionaris i diners propis

en la capacitat financera (Finanzkraft)⁶ dels länder s'equilibrin apropiadament. Per aquesta raó, una llei federal anomenada Masstäbegesetz (2001) estableix els principis de la perequació, i una altra, la Finanzausgleichsgesetz (2005),⁷ els detalls. Aquestes lleis, pactades entre govern federal i governs federats, són el resultat de negociacions multilaterals complicades, típiques del federalisme alemany.

El procés de perequació que resulta de tot plegat és complicadíssim. Consisteix en un centenar d'operacions matemàtiques. Anem a pams, i resumint. En una primera fase, es redistribueix l'IVA. La federació rep la seva part —actualment, una mica més de la meitat— i la resta, es distribueix entre els länder, però de manera desigual. Un màxim del 25% d'aquesta part restant es reserva als länder que tinguin poder financer per sota la mitjana. La resta es redistribueix entre els länder segons el seu nombre d'habitants. Amb aquesta primera redistribució, el Finanzkraft dels diferents länder es compacta força. Agafem les xifres de 2011.⁸ Segons

la recaptació per càpita, inicialment Hamburg encapçalaria el rànking amb un 155,6% i el clouria Turíngia amb un 50,7%. Després de la redistribució de l'IVA, la distància ja s'havia reduït i el land capdavanter passaria a ser Hessen amb un 115,1%, i a la cua se situaria, amb un 69,2%, la capital, Berlín. D'una distància de més de 100 punts es passa a una de menys de 50.

La segona fase, sovint confosa amb la totalitat del procés, consisteix en l'anivellament horitzontal. Els länder amb el Finanzkraft alt paguen als länder més pobres. Un procediment insòlit en el món de les federacions, on la perequació, allà on n'hi ha, habitualment es realitza amb subvencions o a través de quotes que paga la federació als estats membres. A Alemanya, en aquesta fase, i fins al 2004, s'arribava ja a un anivellament gairebé complet, respectant, això sí, el principi d'ordinalitat. Avui, es fan servir unes tarifes progressives, i hi ha un topall. Amb aquestes mesures, ara, es permet als länder que, per la raó que sigui, tenen més ingressos, quedar-se amb una petita part de la diferència. La qüestió és si les necessitats són les mateixes a tot arreu. Algunes necessitats es consideren dins del sistema i d'altres no. És molt discutit el que es coneix com a l'«ennobliment» dels ciutadans de les ciutats-estat —Hamburg, Berlín i Bremen. A efectes de la

perequació horitzontal, els habitants d'aquests länder —i en menor mesura, dels länder menys densament poblats— compten més que un ciutadà qualsevol. Després de la perequació horitzontal, l'any passat, Hessen encara tenia el 105,3% del Finanzkraft mitjà, i Berlín havia pujat a 90,7%. La distància, inicialment abismal, ja s'havia reduït a només 14,6 punts. Ara bé, només quedaven quatre länder pagadors: Baviera, Hessen, Baden-Württemberg i Hamburg. Els altres dotze eren receptors.

La perequació, tanmateix, no s'acaba aquí. Després de l'horitzontal comença la compensació vertical. És l'hora de les subvencions federals generals.⁹ Actualment, hi ha onze länder que en cobren. Amb aquestes subvencions federals, la distància que encara queda entre el Finanzkraft dels länder més pobres i el 99,5% de la mitjana, s'omple amb diners federals fins a cobrir el 77,5% del forat. D'aquesta manera, l'any passat, el land amb menys Finanzkraft, Berlín, després de rebre les subvencions federals generals, va arribar al 97,5% i la distància amb Hessen es va reduir a 7,8 punts.

Però a alguns länder encara se'ls obre l'aixeta de les subvencions federals addicionals per cobrir necessitats especials.¹⁰ Els diners federals que es

6 Una xifra artificial calculada en base dels ingressos per càpita de diferents impostos federals, del land, i parcialment, dels municipals.

7 Vigent fins el 2019.

8 Bundesministerium der Finanzen: *Ergebnisse des Länderfinanzausgleichs* 2011.

9 Bundesergänzungszuweisungen.

10 Sonderbedarfs-Bundesergänzungszuweisungen.

» La capacitat normativa sobre els impostos importants la té en exclusiva el Bund. Els länder tenen menys capacitat legislativa que les mateixes comunitats autònomes espanyoles

reben sota aquest concepte s'haurien d'emprar per alleugerir càrregues específiques que alguns länder han d'afrontar, però les possibilitats de control són petites. Fins el 2019, Berlín i els cinc länder del territori que fins el 1990 formaven la República Democràtica Alemanya, cobraran per les càrregues de la unificació; els mateixos menys Berlín, pel seu elevat atur estructural; i un total de deu länder petits, perquè les despeses del seu autogovern són relativament més altes que les de la resta. Aquestes subvencions sí que poden canviar la ordinalitat, i de fet, ho fan.

Entendre aquest sistema no és fàcil. Però en cap cas s'ha de confondre la perequació financera descrita amb el dèficit fiscal del que tantes vegades es planyen els Països Catalans. Les balances del sistema de perequació alemany no són les balances fiscals. La perequació no inclou les inversions del Bund. Per exemple, no inclou les tasques comunes —protecció de costes, estructura agrària, algunes infraestructures costoses de recerca.... En aquests casos, el Bund paga el 50% o més de les despeses, i encara que el land beneficiat ha de pagar la seva part i això pot reduir la seva autonomia financera, normalment, malda per aconseguir inversions d'aquest tipus.

Els länder que reben diners de la perequació no es cansen de repetir que

quan l'Exèrcit federal compra tancs i motors i equipament electrònic a la pujant indústria armamentística bavaresa, Baviera se n'aprofita. Són polèmiques, també, les lleis federals que redueixen l'IVA a productes o serveis regionalitzables, com els ferrocarrils d'alta muntanya, que òbviament, no es troben a les terres planes del nord o de l'est; o més en general, reduccions de l'IVA per pernoctacions, o l'impost sobre els interessos dels clients que han de pagar els bancs al lloc de la seva seu, que acostuma a ser Frankfurt, al land de Hessen. Potser un lector català se sorprèn que no s'han calculat balances fiscals, amb el mètode que sigui. Potser n'hi hauria, si algun dels länder fos una nació sense estat.

Com i per què es va optar per una perequació tan completa?

L'existència d'un sistema tan redistributiu com l'alemany és el resultat d'experiències històriques molt particulars que fan difícil presentar-lo com a model. El primer estat nació alemany, l'Imperi de 1871, encara depenia gairebé totalment de les matrícules que li pagaven els estats membres. Amb la República de Weimar, va canviar notablement el sistema. Per fer front als reptes d'un país endeutat, els impostos van passar

a ser competència central. De financers del Reich, els länder van passar a ser finançats pel centre. Després de la Segona Guerra Mundial, els aliats haurien optat per un sistema dual, on cada nivell financés les seves despeses amb els impostos que decideix cobrar autònomament. Tanmateix, els primers governs alemanys, cristianodemòcrates, seguien idees federals europees i creien en la subsidiarietat. Amb el temps, la tendència cap a una uniformització del sistema federal va anar augmentant. A les dècades de 1950 i 1960, van desaparèixer els partits petits, moltes vegades regionals o amb base regional, que encara havien jugat un paper fort a la República de Weimar i durant els primers anys de la de Bonn. Així, la lluita per interessos regionals es traslladava al si dels partits estatals. Al mateix temps, els problemes d'aquell temps semblaven demanar solucions comunes: les conseqüències de la guerra perduda, la integració de deu milions de refugiats i expulsats, la Guerra Freda amb el rearmament i la protecció civil i finalment la incipient integració europea. Al mateix temps, va canviar la societat de la República Federal d'Alemanya: les fronteres religioses i dialectals que durant segles havien marcat la història alemanya van desaparèixer o com a mínim diluir-se. El «miracle econòmic» va crear zones econòmiques

La Constitució obliga al legislador federal a assegurar que les diferències en la capacitat financera dels länder s'equilibrin apropiadament

que sobrepassaven les fronteres dels länder. Aquests canvis també van afectar el federalisme fiscal. Inicialment, un impost anava al land o bé al Bund. Però a partir de 1952, el Tribunal Constitucional va creure necessari establir un sistema de perequació.

Va ser la gran coalició de 1969 —entre la CDU/CSU i l'SPD— que va introduir el sistema actual, amb tots els impostos importants compartits, i el sistema de perequació que coneixem avui en dia. Fins a la unificació, amb la homogeneïtat característica del desenvolupament econòmic de la República Federal d'Alemanya, no calia que el sistema redistribuís gaire diners, i el gruix de la redistribució es realitzava entre els länder, a la fase horitzontal. A tall d'exemple, el 1989 van ser 3.500 milions de marcs, l'1,6% dels impostos cobrats pels länder. El poder del Bund era menor. Però deu anys més tard, el volum de la fase horitzontal havia pujat a 13.500 milions —3,7% dels ingressos per impostos—, i 80% d'aquesta suma anava cap als nous länder de l'est. I encara més: la perequació horitzontal ja només representava una quarta part dels diners redistribuïts. Després de la unificació, el gruix dels diners redistribuïts ve de les arquues del Bund, i si a finals de la dècada de 1990 els nous länder depenien en un 17,2% dels seus ingressos de la perequació horitzontal,

encara més importància (24,2%) tenien les transferències addicionals del Bund.¹¹ La perequació «fraternal» havia deixat pas a la «paternal». Els länder occidentals havien estat capaços de girar les despeses de la unificació cap a la Federació, però al preu de perdre influència sobre els orientals.¹² Aleshores, el nombre de länder pagadors havia baixat a cinc, i l'ordinalitat no es respectava ni en la fase horitzontal. Els tres länder més afectats, Hessen, Baden-Württemberg i Baviera, van demanar que el Tribunal Constitucional declarés el sistema inconstitucional, però el 1999, aquest va rebutjar el recurs. Tanmateix, per primera vegada va obligar al legislador federal a aclarir conceptes i establir una base legal dels principis vigents en el procés. I en el nou «gran regateig» que va portar al sistema actual, els länder van obtenir una quota més alta de l'IVA; els «pagadors» van assolir l'escala digressiva de compensació de la diferència, es va introduir el topall, es va eliminar el privilegi

11 RENZSCH, «Föderale Finanzverfassungen: Ein Vergleich Australiens, Deutschlands, Kanadas, der Schweiz und der USA aus institutioneller Perspektive».

12 El 1992, poc després de la unificació, un 6% del PIB de l'Alemanya occidental, a través del Bund o dels länder, es va passar a l'Alemanya oriental. Veure RENZSCH, «Financing German unity: fiscal conflict resolution in a complex federation».

»» Baviera aporta la meitat de tots els diners transferits entre länder: entre 3.000 i 3.500 milions d'euros, l'equivalent a més del 10% de tots els impostos que recapta

de les ciutats portuàries i es va establir una «tanca» que protegeix una part dels ingressos addicionals en cas que un land sigui capaç d'incrementar els seus ingressos molt ràpidament. Per altra banda, els pagadors havien d'acceptar que es considerés una part més gran dels ingressos municipals per calcular la Finanzkraft i que es tingués en compte la poca densitat de la població com una nova càrrega específica. Així, un land més, Hamburg, s'afegeixi a la llista dels que cobren per ser molt petits. «Final fel·liç, i tot és complica més», era la conclusió d'un diari alemany.¹³ Pel que fa a les subvencions per a l'est, part del problema es va passar a les generacions futures que n'hauran de tornar els crèdits.¹⁴

El sistema financer i en particular la perequació financera només es poden entendre dins del context del federalisme cooperatiu alemany. Quan gairebé tots els participants en les negociacions tenen possibilitats de bloquejar-les, les solucions tendeixen a ser paquets de mesures que donen alguna cosa a tothom, i per tant, sovint, són poc coherents, eventualment cal fer pagaments

compensatoris, i s'arriba a una situació d'administracions entrelaçades, no transparents, on el ciutadà té dificultats per establir responsabilitats. És el que passa en el procés de perequació. Ni tan sols queda clar quina és la lògica principal. En la fase horitzontal funciona com un sistema d'imposició progressiva, on els que més ingressen, paguen un percentatge que creix amb els ingressos, però respectant l'ordinalitat; en altres fases, sembla més un sistema de Seguretat Social, on tots cotitzen per assegurar-se contra riscos, i cobren els que passen un mal tràngol; quan s'arriba a les subvencions federals addicionals per länder amb dificultats estructurals, hi ha semblança amb un sistema d'assistència social per garantir la supervivència.

Efectes perversos i intents de reforma

De fet, ja hem avançat algunes de les crítiques contra el sistema: a) considerar determinades càrregues a la fase horitzontal, però d'altres no; b) el poc control sobre com s'usen els diners federals concedits per necessitats especials; c) l'abandonament de l'ordinalitat en l'última fase de la perequació;¹⁵ i d) la

poca o nul·la discriminació entre situacions de crisi conjuntural, la incapacitat estructural i mala gestió. Altres crítiques de més envergadura no accepten la desvinculació principal entre encarregar serveis —legislar—, prestar-los —administrar— i finançar-los. Queda clar que si el sistema té per objectiu ajudar als länder a espavilar-se, ha estat un fracàs. Només un sol land, Baviera, ha passat de manera sostinguda de ser rebedor habitual a ser pagador.

Els länder pagadors normalment accepten la necessitat d'una perequació com a tal i fins i tot certa progressió en els pagaments, però observen que si un land «pobre» incrementa els seus ingressos, rep menys diners dels altres i/o del Bund. Si això és així, per què cal molestar als propis ciutadans o a les empreses amb una pressió fiscal més intensiva? Cal dir que aquesta falta d'incentius cap a una administració fiscal efectiva, també hi és en el cas dels pagadors. Per què augmentar més els ingressos propis si de l'eventual «plus», a casa casi no en queda res? Recordem

2.500 euros per capita, només per darrera d'Hamburg i Bavaria. Per la seva part, inicialment Berlín tenia 2.100 euros per capita, ocupant el lloc 11. Un cop finalitzat el procés de repartiment, Hessen es quedava amb 2.172 euros per capita, ocupant l'últim lloc del rànquing i Berlín es situava primer, amb 3.760 euros per capita. *Der Spiegel*, 2010, núm. 29, pàg. 31.

13 *Die Welt*, del 25 de juny de 2001.

14 El Fons per la Unitat, al principi, anava a càrrec del Bund i dels länder, a mitges. Tanmateix, el Bund també es refinança a través d'un nou impost, el de la solidaritat, sobre la renda de les persones físiques.

15 Un exemple de 2009: per la repartició de l'IVA i de l'IRPF, Hessen hauria disposat de

que la legislació és la mateixa a tot Alemanya, però la seva implementació està a mans del land, que segurament té un govern al qual ni li agradaria perdre vots ni empreses —que podrien insinuar canviar la seu a un land veí, on per exemple, la inspecció d'hisenda sigui menys dura.

El dia 15 de novembre de 2010, el setmanari *Der Spiegel* va publicar un article que sota el títol «Baviera, paradís fiscal» denunciava que Hamburg pagava 52 inspectors d'hisenda per cada milió d'habitants, Berlín 47, Rhin del Nord-Westfàlia —el land més poblat— 35, i Baviera només 27. En conseqüència, només un de cada cinc milionaris bavaresos havia sofert l'any anterior un control de la seva declaració d'hisenda; a Saxònia i Rhin del Nord-Westfàlia, tocava un de cada tres. I això malgrat el fet que cada inspector de més hauria augmentat els ingressos del seu land —a Baviera en 600.000 euros, i a Hamburg en 740.000 euros— augments, però, que no haurien repercutit gaire en la capacitat de despesa a no ser que haguessin estat correspostos per esforços iguals als altres länder. El setmanari *Die Zeit*, el 25 d'octubre de 2012 va publicar una estadística sobre les revisions per cada 100.000 declaracions. A Rhenània-Palatinat tocaven 157 controls, a Hessen 126 i a Bremen, 106; però a

Baviera eren 29, a Turíngia 36 i a Brandenburg i a Saxònia 47. L'article acaba va advocant per centralitzar l'administració d'hisenda.

No es pot dir que no hi hagi hagut intents de reformar el sistema. La història d'Alemanya n'està plena. Però és difícil canviar o només retocar un sistema quan es necessita el consens de tots o casi tots els actors per fer-ho. És per aquesta raó que el Tribunal Constitucional és l'esperança principal dels descontents. Els länder pagadors hi han buscat suport. Amb el temps, han assolit els petits canvis que hem esmentat. Les sentències de 1986, 1992, 1999, 2006, els van fer necessaris. Sense limitar la solidaritat a una xifra concreta¹⁶ —el 4% que de vegades se cita a la premsa catalana no consta enlloc—, han salvat els pagadors de l'obligació d'haver de pagar fins a l'anivellament total. Progressivament, el Tribunal s'ha mostrat una mica més obert a les posicions dels que volen un federalisme més competitiu, però sense posar en qüestió el sistema en si. Un exemple és la posició del Tribunal en la qüestió dels *baile outs* de länder en bancarota. En el passat, tant Bremen com Saarland havien estat rescatats més d'una vegada en nom de la solidaritat federal

i amb els diners del Bund.¹⁷ Aquesta solidaritat mantenia els interessos del deute dels länder molt baixos. Però quan el 2006 Berlín va demanar ajut al·legant que estava en una situació d'emergència, el Tribunal Constitucional va sentenciar que no n'hi havia per tant i que el land encara podia fer més per salvar-se; en concret, havia de reforçar la política d'austeritat i vendre habitatge social.

Les crítiques dels länder del sud també van fer reviscolar la discussió sobre si calia reformar tot el federalisme cooperatiu. Molts politòlegs alemanys havien constatat que el país, amb tanta cooperació, havia quedat bloquejat massa vegades. Per una banda, el potencial innovador del federalisme, on els estats competeixen per trobar les millors polítiques, havia sofert amb la pèrdua de bona part de l'autonomia i el lideratge dels partits nacionals. Per l'altra, també havia sofert la competició entre uns partits nacionals, ja que el govern federal normalment depèn de la cooperació de la segona cambra per legislar, i dels länder per implementar les polítiques. Després de llargues negociacions es va arribar a la reforma de 2006 que intenta desenllaçar compe-

16 El Tribunal va donar per bona la perequació al 95% del 1999.

17 El govern federal de torn va demanar, més o menys obertament, contraprestacions polítiques, com per exemple el suport del land rescatat en votacions al Bundesrat.

» Si el sistema té per objectiu ajudar als länder a espavilar-se, ha estat un fracàs. Només un sol land, Baviera, ha passat de manera sostinguda de ser rebedor habitual a ser pagador

tències.¹⁸ Algunes de les reformes han afectat la situació financera dels länder: el blindatge del sistema educatiu contra les «rendes daurades» del diner federal ha augmentat els problemes financers d'alguns dels länder. La reforma del sistema fiscal, prevista pel mateix 2006, es va haver de posposar i no s'ha realitzat mai. Amb la crisi posterior, haver de pagar el gruix del funcionariat a Alemanya ha estrangulat l'autonomia financera dels länder.

Una segona reforma es va realitzar el 2009, ja sota la influència de la crisi. Els actors, una vegada més, van esquivar la reforma principal i només van acordar esmenar la Constitució per introduir l'obligació d'equilibrar els pressupostos, fins el 2016 pel Bund i fins el 2020 per als länder. Els detalls, típics del federalisme cooperatiu: un pagament addicional de 800 milions anuals de diners federals a cinc länder —Bremen, Saarland, Berlín, Saxònia-Anhalt, Schleswig-Holstein— per ajudar-los a preparar l'equilibrament dels pressupostos —una addicional perequació vertical, si es vol. I tanmateix, amb poques possibilitats d'arribar a complir l'objectiu: a Bremen, els deutes del land ja sumen 113.000 euros per cada

família de quatre persones —Grècia, 116.000—, amb tendència a créixer. Segueixen Berlín (73.304), Hamburg (54.696) i Saarland (46.308). A la cua, hi ha Baden-Württemberg (16.332), Baviera (10.404) i Saxònia (9.076).¹⁹

La introducció del nou Consell d'Estabilitat entre Bund i länder només fa incrementar la cooperació i minva l'autonomia dels länder —si li fan cas. Molt probablement, molts länder no compliran l'objectiu, i en vista el 2019 —quan l'actual llei de perequació amb els ajuts per l'est caduca— i el 2020 —obligatorietat del pressupost equilibrat— es pot esperar una nova ronda de negociacions i un nou pacte entre els actors. Per arribar-hi, és molt possible que temes com la major autonomia financera, o els desincentius que es deriven de la perequació tornin a sorgir. Caldrà veure amb quin resultat. Les alternatives més radicals, com reduir la solidaritat a un nivell de supervivència, una reforma territorial amb fusions de länder, o un federalisme més dual i/o competitiu continuen sent difícils de realitzar en una sistema de consens. Fins ara, Alemanya no ha afrontat seriosament aquests problemes.

19 Die Zeit, del 15 de desembre de 2011, pàg. 32. Segons un article recent i ben documentat publicat a Der Spiegel 2012, núm. 6, pàg. 36-40, els länder continuen endeutant-se sense massa preocupacions, amb molt poques excepcions, «a la grega».

Comparació amb altres països federals i possibles lliçons

Alemanya representa un cas de solidaritat interterritorial molt extrem, molt més que a altres federacions, amb inclusió de les que tenen un estat del benestar molt desenvolupat. Una comparació amb altres federacions,²⁰ com ara Canadà, Austràlia, EUA i Suïssa demostra que la solidaritat entre estats membre és un principi federal que fins i tot trobem en el federalisme inicialment més dual —i sense impostos compartits— dels EUA, on no hi ha perequació, sinó només una redistribució molt limitada a través de subvencions i de programes federals que porten més diners als estats pobres. Al Canadà, les competències de l'estat central i dels estats membres estan poc vinculades, i malgrat cobrar determinats impostos conjuntament, l'autonomia pressupostària és alta, i si hi ha un sistema de perequació, aquest és purament vertical i no anivella els ingressos tant com Alemanya. A Suïssa, finalment, el marge dels cantons per decidir sobre els seus ingressos és altíssim. És cert que recentment també s'ha introduït un sistema de perequació que conside-

18 Per un balanç, vegeu STURM, «Objetivos y resultados de las dos reformas del federalismo de Alemania, 2006 y 2009».

20 NAGEL, «Solidaritat de territoris. Alemanya, ¿un exemple?» i SCHNEIDER, «Föderale Finanzautonomie im internationalen Vergleich».

ra compensar determinades inconveniències —densitat, alta muntanya...—, però no té comparació amb l'alemany, ni per l'extensió, ni per la intensitat del sistema. A totes les federacions clàssiques l'autonomia dels estats membres per decidir sobre els seus ingressos és més alta que a Alemanya, amb la possible excepció d'Àustràlia.

Resumint, cal recordar que les relacions financeres entre Bund i länder formen part del concepte i de la praxi alemanyes del federalisme cooperatiu, producte d'una experiència històrica particular, amb el rerefons d'una societat cada vegada menys federalista i que ha portat el país a un entrellaçament polític i administratiu entre els nivells, que garanteix l'estabilitat, la seguretat en les polítiques, la igualtat de les condicions de vida, però que tanmateix no és un estat unitari i que reuneix molts elements d'una democràcia de consens. Per altra banda, s'ha relegat molt a segon pla la idea de l'autogovern dels estats federats amb responsabilitats clarament determinades, i amb el risc de poder equivocar-se en les seves polítiques.

En comparació amb l'Estat espanyol, doncs, ens trobem amb un sistema on el poder de codecisió dels länder és més rellevant, malgrat l'autonomia que tenen no és sistemàticament més gran. És cert que a Alemanya el govern

federal es veu molt més limitat i ha de tenir molt més en compte els länder, en particular si aquests actuen junts; que els länder rics i el Bund són coresponsables per aixecar la capacitat de despesa dels länder més pobres; que és una federació on prima, el govern compartit, el consens, la continuïtat i la seguretat en els ingressos sobre l'autogovern, la innovació en polítiques, la transparència i la responsabilitat ben delimitada; i que té un sistema, a més, totalment simètric, ja que no s'han de considerar qüestions nacionals, i on el desenvolupament de la societat i del sistema de partits ha reforçat les tendències a cada vegada menys autonomia dels länder membres. Però també s'ha de tenir en compte que la integració europea —ara en perill— i la diversitat més gran dins d'Alemanya han capgirat aquestes tendències. Però caldrà veure si la minoria dels länder del sud amb demandes de més autonomia financera i les crítiques als efectes perversos de la solidaritat garantida són prou forts per trencar amb les dependències de camí del federalisme cooperatiu alemany. ◀

MÉS INFORMACIÓ

NAGEL, Klaus-Jürgen. «Els límits de la solidaritat territorial a Alemanya». A *L'Avenç*, 2012, núm. 382, pàg. 8-10.

NAGEL, Klaus-Jürgen. «Solidaritat de territoris. Alemanya, ¿un exemple?». A NEBRERA, Montserrat (coord.). *Solidaritat de territoris*. Barcelona: Institut Cambó, 2006, pàg. 5-25.

RENZSCH, Wolfgang. «Föderale Finanzverfassungen: Ein Vergleich Australiens, Deutschlands, Kanadas, der Schweiz und der USA aus institutioneller Perspektive». A *Jahrbuch des Föderalismus*, 2000, núm. 1, pàg. 52.

RENZSCH, Wolfgang. «Financing German unity: fiscal conflict resolution in a complex federation». A *Publius*, 1998, núm. 28, 4, pàg. 127-146.

SCHNEIDER, Hans-Peter. «Föderale Finanzautonomie im internationalen Vergleich». A *Aus Politik und Zeitgeschichte*, 2006, núm. 50, pàg. 31-38.

STURM, Roland. «Objetivos y resultados de las dos reformas del federalismo de Alemania, 2006 y 2009». A *Cuadernos Manuel Giménez Abad*, 2011, núm. 1, pàg. 15.

FÒRUM

Moderadora **Iolanda Llambrich**

Núria Bosch

«Els Països Catalans financen l'Estat espanyol. No hi ha cap cas comparable a Europa»

Una conversa amb Albert Castellanos

La conversa entre Núria Bosch (Bigues i Riells, 1955) i Albert Castellanos (Barcelona, 1978) destil·la la complicitat inherent de dues persones que comparteixen vocació acadèmica, esperit de servei públic i, malgrat venir de tradicions diferents, una mateixa manera de veure i entendre el país. Catedràtica d'Hisenda Pública de la UB, Bosch és un clar exponent de les persones que han transitat del federalisme a l'independentisme per la incapacitat de l'Estat espanyol d'entendre Catalunya. I avui, Bosch ocupa la vicepresidència del Consell Assessor per a la Transició Nacional creat per la Generalitat de Catalunya. Amb Castellanos, professor d'Economia de la UPF i secretari de Política Econòmica i Treball d'Esquerra, trobem un bon exemple de la generació formada en democràcia que des de sempre ha volgut un estat propi en el si de la UE. Cara a cara dues generacions amb recorreguts polítics diferents, però un objectiu comú: construir la República Catalana.

Iolanda Llambrich: Les balances fiscals que s'han anat publicant han contribuït a constatar el maltractament econòmic i financer que pateix Catalunya?

Núria Bosch: La conscienciació que hi ha hagut és d'espoli fiscal. Trias Fargas ja calculava balances fiscals. Recordo que la primera que vaig fer la vaig calcular amb l'Antoni Castells per la Fundació Bofill el 1987. Així ha anat calant d'una forma realment progressiva aquest maltractament fiscal. Un persona que hi ha contribuït molt és en Ramon Tremosa, company de Facultat, perquè nosaltres quan calculàvem balances érem prudents i parlàvem de dèficit i ell fa que s'estengui l'ús de l'expressió espoli fiscal. I la conscienciació progressiva del maltractament fiscal ha contribuït al creixement del sentiment independentista. Aquí però cal fer un incís perquè tota l'argumentació que tot el sentiment independentista ve per raons econòmiques és una simplificació que no es pot fer perquè hi ha altres raons. Som una nació i per tant volem tenir un estat. També hi contribueix el

maltractament de l'Estat espanyol a la llengua i la cultura. Per tant no es pot reduir tot a l'explicació econòmica. Si volem obrir-nos al món, cal explicar que som un nació, que teníem un estat i que un dia vam perdre la sobirania.

Albert Castellanos: Aquesta consideració és important a nivell europeu. Cal explicar si volem ser una altra Padània o volem ser Escòcia. En el primer cas es tractaria d'una reivindicació econòmica i en el segon cas també hi ha el fet nacional. El que es va viure l'Onze de setembre als carrers de Barcelona és com si tota la tasca que fa anys que s'està fent hagués emergit en poques setmanes. Semblava que la gent era impermeable a les dades que demostren que hi ha un espoli. Ara podem pensar que això no era així. A part de la popularització de l'espoli econòmic, a la qual hi han contribuït acadèmics com en Ramon Tremosa i altres professors universitaris, també cal destacar la institucionalització que ha viscut. I aquí s'ha de destacar una acció política clau per sensibilitzar a la pobla-

Bosch: La conscienciació progressiva del maltractament fiscal ha contribuït al creixement del sentiment independentista

ció. Esquerra va impulsar la primera campanya denunciant l'espoli fiscal el 1992 sota el lema «Els nostres impostos a Catalunya». I no només ho va fer en solitari, sinó que es va haver d'enfrontar amb el menyspreu i les acusacions de ser insolidaris de bona part de l'arc parlamentari català. Per sort, les balances fiscals han fet caure moltes benes dels ulls. I avui, totes les formacions polítiques catalanistes —i fins i tot les no tan catalanistes— han fet seu el discurs de l'espoli fiscal. Però si hi ha un nom propi a destacar, aquest es el d'en Josep Hugué. Sense la seva tenacitat, difícilment avui tindríem un discurs tan sòlid de denúncia del maltracte econòmic dels Països Catalans.

Sense tenir en compte tot això, difícilment s'entendria com arriba un moment que la Generalitat decideix fer el càlcul de les balances fiscals des de la Conselleria d'Economia, primer el conseller Castells i després el conseller Mas-Colell. També arriba un moment que el Govern espanyol —encara que evidentment en molts aspectes de finançament no ha complert els seus pactes— no té més remei que fer un càlcul i donar una validesa als càlculs per publicar les balances fiscals. Unes balances del 2005 que són publicades

el 2008. Ara mateix dubto molt si es tornaran a publicar perquè evidencien l'espoli que pateix Catalunya i el conjunt de Països Catalans: les Illes Balears, el Principat de Catalunya i el País Valencià ocupen els tres primers llocs del rànquing de dèficit fiscal respecte al PIB.

Núria Bosch: En aquest sentit és molt important poder comparar amb altres comunitats autònomes i per això es va lliurar un autèntica batalla per establir la metodologia del càlcul de les balances fiscals. Des de l'Estat espanyol, els acadèmics que calculaven balances fiscals defensaven el mètode del flux del benefici el qual consisteix en repartir per població les despeses, entre d'altres, dels ministeris enlloc d'imputar-ho a Madrid perquè es considera que beneficien a tots els ciutadans. En canvi, el mètode que sempre ha defensat Catalunya és el del flux monetari, imputant la despesa allà on es produeix. Si tens uns funcionaris en un territori i els pagues un sou ho imputes en aquell territori, de la mateixa manera que si fas una inversió en un territori l'imputes en aquell territori. Aquest mètode no l'acceptaven perquè posava encara més en evidència les diferències i desequilibris territorials. Els

Països Catalans, amb aquest mètode augmentava molt el seu dèficit fiscal i en canvi el saldo de Madrid disminuïa. Amb en Guillem López-Casasnovas vam estar a l'Institut d'Estudis Fiscals del Ministeri d'Hisenda reunits en una comissió per tal de concretar la metodologia de càlcul. Vam haver de lluitar perquè s'acceptés el mètode del flux monetari perquè els acadèmics d'universitats espanyoles i els tècnics del Ministeri demanaven com a mètode de càlcul el flux del benefici. Cal destacar, en aquest punt, el paper que va jugar el director de l'Institut d'Estudis Fiscals, José Ruiz Huerta, que canalitzava el debat. Ens va donar suport perquè sinó no ens n'hauríem sortit. Allà vam guanyar una batalla i el Ministeri va haver de presentar les balances amb els dos mètodes. Des del punt de vista acadèmic també va significar fer un pas endavant perquè es menyspreava el mètode del flux monetari.

Albert Castellanos: Els acadèmics actuaven fins llavors amb la lògica de l'Estat que considera que tot el que eren estructures d'àmbit estatal se suposava que s'havien d'imputar sense criteris d'àmbit geogràfic. Un exemple, defensat pel conseller Mas-Colell, és el del Museu del Prado. Si la seva despesa

Castellanos: Veig més factible
la independència de Catalunya
que resoldre el tema del finançament

s'ha d'imputar a tots els ciutadans de l'Estat, s'ha de fer el mateix amb el MNAC, del qual també en gaudeixen tots els ciutadans de l'Estat. Sense exagerar, podem dir que part de l'èxit de l'independentisme es deu als acadèmics que en el seu moment van guanyar unes batalles que amb posterioritat s'han canalitzat políticament.

Iolanda Llambrich: Quin és l'impacte del dèficit fiscal sobre l'economia catalana? Es pot trobar algun cas similar a nivell internacional?

Núria Bosch: En termes absoluts, Catalunya és la comunitat que aporta més recursos a l'Estat; i en funció del PIB, les Balears. A l'extrem oposat hi ha Extremadura, Andalusia, les dues Castelles, Astúries i Galícia. El País Basc no té ni dèficit ni superàvit, és neutre pel sistema de concert econòmic. En bona part, Catalunya, el País Valencià i les Illes Balears, és a dir, els Països Catalans financen l'Estat espanyol. No hi ha cap precedent ni cas comparable a nivell europeu. Flandes té un dèficit del 4% del PIB, a Alemanya tenen uns saldos fiscals molt més baixos. El Canadà, els Estats Units i Austràlia calculen les balances fiscals sistemàticament. A Austràlia ho fa el Tresor, l'organisme públic que ho publica periòdicament. Als Estats Units l'estat que té un dèficit fiscal més alt és de l'ordre del 4% o el 5% del PIB. Massachusetts per exemple, que ara el Govern sempre cita, té un 2% de dèficit respecte el PIB. A més, cal destacar que tots aquests països calculen les seves balances fiscals pel mètode del flux monetari.

Albert Castellanos: Per parlar de dèficit fiscal, s'ha pres molt com a referència la sentència del Tribunal Constitucional alemany, la qual s'ha interpretat malament, ja que

Bosch: El problema és polític. El concert econòmic es pot aconseguir amb una disposició addicional a la LOFCA. Però no hi ha voluntat de negociació per part de l'Estat

contràriament al que es pensa, no fixa un límit quantitatiu de dèficit fiscal. En cap cas es diu que el límit sigui el 4%. El que sí que s'ha dit és que un desequilibri excessiu en els fluxos territorials pot perjudicar el desenvolupament d'aquelles regions, d'aquells Länder que són aportadors nets. D'altra banda, no tots els països calculen sistemàticament les seves balances fiscals, però hem de tenir en compte que les balances fiscals es calculen quan hi ha un fet nacional. Si no va lligat a un sentiment nacional de pertinença, les balances no tenen gaire sentit.

Núria Bosch: Això és important. Tu fas una aportació a un territori, ets «solidari» que se'n diu, però si tu no et sents lligat i identificat a aquest territori, aquesta «solidaritat» la qüestionen. Si Catalunya es sentís part de l'Estat espanyol, es sentís molt espanyola, no es qüestionaria tant aquest aportació. És a dir, la nostra identitat nacional fa que ens qüestionem més l'aportació econòmica que fem a l'Estat.

Albert Castellanos: Salvant les distàncies, perquè caldria introduir molts matisos, en funció dels càlculs que s'apliquin, a Madrid la balança fiscal també li és desfavorable però dubto

que ningú tregui conclusions polítiques de l'efecte que té a la Comunitat de Madrid aquest dèficit respecte de la resta de l'Estat.

Iolanda Llambrich: Històricament, el dèficit fiscal ha anat evolucionant a l'alça?

Núria Bosch: La sèrie que té la Generalitat, que va des de 1986 fins ara, i que s'ha calculat bàsicament amb la mateixa metodologia mostra una tendència creixent. Fa poc ho assenyalava l'Elisenda Paluzie: des de finals de la dècada de 1990 i a principis dels 2000 ha crescut, hi ha hagut una tendència a créixer en termes de PIB i en termes d'euros per habitant i també en termes d'euros constants. El 1986, el dèficit era de 1.000 euros per capita i la darre-
ra dada que tenim, que és de 2010, ja el xifra en 2.260 euros per capita. La renda de Catalunya ha crescut i això porta al fet que al ser més rics també aportem més. També cal destacar que els diferents models de finançament que ha tingut la Generalitat no han corregit aquest dèficit. La disminució d'aquest dèficit fiscal, a més, sempre ha estat un argument a l'hora de canviar i millorar el sistema de finançament de la Generalitat i fins ara no s'ha aconseguit.

Albert Castellanos: És una paradoxa perquè s'ha anat millorant. Ningú nega que els successius acords de finançament sempre han suposat passos endavant. Però per contra el dèficit s'ha mantingut al voltant del 8 o el 8'5% del PIB. Com pot ser això? Els avenços que s'han fet no han solucionat el problema de fons. Cal tenir en compte que la millora de recursos que ha tingut la Generalitat en el darrer model de finançament i també en els anteriors, ha vingut per un augment de l'aportació extraordinària de recursos de l'Estat i no per un canvi en els fluxos. Sempre s'ha mantingut l'statu quo d'aquelles comunitats que eren beneficiàries netes del model, és a dir, que rebien més del que pagaven, mai han perdut en els successius models. Davant de les demandes de Catalunya, l'Estat ha posat més diners sobre la taula per fer el pastís més gran, però la part del pastís que nosaltres posàvem i el que rebíem a canvi no ha canviat.

Núria Bosch: A vegades ens diuen, que mai un model de finançament havia aconseguit tants milions per Catalunya. D'acord, però mai cap model havia portat tants milions a Andalusia i Extremadura. Com dius, han fet el pastís més gros, però som els mateixos a repartir i per tant l'statu quo no varia.

Castellanos: En el darrer model de finançament, l'Estat ha posat més diners sobre la taula per fer el pastís més gran, però la part del pastís que posem i la que rebem no ha canviat

Albert Castellanos: Els diners que l'Estat va posar de més en el darrer model ara s'estan traduint en retallades, perquè l'Estat es va endeutar. Podem concloure que tots els models de finançament han estat un joc de suma zero, no en valors absoluts, però sí a l'hora del repartiment. Per tot això, podem dir que els principis del federalisme no s'han arribat a practicar mai.

Núria Bosch: M'he cansat d'explicar els criteris que havia de seguir el model de finançament per tal que sigui un model just en la distribució dels recursos. I hi ha un moment que veus que és impossible. La reforma de l'Estatut va començar bé, però quan va arribar a Madrid es va diluir completament. Es pretenia l'anivellament parcial basat en el principi d'ordinalitat, de tal manera que les nostres aportacions no ens fessin perdre posicions en el rànking de capacitat financera de les comunitats. Això és el que es pretenia. Des d'aquí es presentava un model en aquest sentit, però en les negociacions a Madrid en va sortir un model molt complicat. Sí que diu que s'aportará el 75% i l'altre 25% de recursos queden a la comunitat, però després es van afegir fons i més fons addicionals que desvirtuaven completament el principi d'ordinalitat.

Llavors arribes a la conclusió que és impossible construir una relació federal: hem volgut fer un nou Estatut i no ens n'hem sortit. Per tant, només queda un camí.

Albert Castellanos: Si fem una comparativa com si les comunitats autònomes fossin persones, tindríem un grup de persones amb salaris diferents i després d'aplicar els impostos els que tenen un salari més alt guanyarien menys que la mitjana. I en canvi, els que guanyen menys, després d'aplicar els impostos passen a guanyar més que la mitjana. En el nostre cas passa amb Castella i Lleó i Extremadura, que amb una capacitat fiscal per sota de la mitjana acabaven rebent recursos per sobre de la mitjana. Un resultat del tot absurd.

Iolanda Llambrich: El concert econòmic és la solució? És viable a Catalunya? És viable per l'Estat espanyol?

Núria Bosch: Si realment es basa en el model del País Basc o Navarra obtens sobirania fiscal. Gestiones els teus impostos, tens capacitat normativa, lògicament limitada per les normes d'harmonització europees, i llavors, com que encara formes part d'un Estat fas una aportació per contribuir a

Bosch: Arribes a la conclusió que és impossible construir una relació federal: hem volgut fer un nou Estatut i no ens n'hem sortit. Per tant, només queda un camí

les tasques que l'Estat realitza per tu, com per exemple la representació exterior, l'Exèrcit o el que sigui. Per tant, lògicament, aquest model reduiria el dèficit fiscal.

Albert Castellanos: És viable. Si convius amb el model basc i navarrès, per tant no hi ha cap raó per pensar que des d'un punt de vista jurídic no es pogués aplicar aquest model a Catalunya. Un altre tema és econòmicament. Si s'apliqués el sistema de concert, què farien la resta de comunitats autònomes espanyoles, mancant l'aportació catalana? Espanya, tal i com està concebuda probablement no seria viable, s'hauria de redissenyar.

Núria Bosch: El problema és polític. El concert econòmic es pot aconseguir amb una disposició addicional a la LOFCA. Però no hi ha voluntat de negociació per part de l'Estat com es va veure el passat setembre quan Mariano Rajoy va rebre Artur Mas a la Moncloa. El Pacte Fiscal en la línia del concert econòmic estava damunt la taula. I ni tan sols van voler entrar a parlar-ne. La pròpia LOFCA fa una disposició addicional per Navarra i el País Basc. Per tant es podria resoldre de la mateixa manera, fent una disposició addicional per

Catalunya, sense modificar la LOFCA ni molt menys la Constitució.

Albert Castellanos: És més realista assolir la independència, abans que plantejar una solució a l'encaix econòmic de Catalunya dins l'Estat espanyol. Aquesta via està tancada. Veig més factible la independència de Catalunya que resoldre el tema del finançament. ◀

VARIABLES

Valors rurals i valors urbans a Catalunya

VISTA PRÈVIA

La dicotomia rural/urbà forma part del nostre imaginari col·lectiu, sovint construït a partir de tòpics que l'única cosa fan és contribuir a dibuixar una caricatura de l'urbanita i del pagès que ens allunya de la realitat. Però entendre millor les diferències sobre qui és qui i sobretot quins punts tenen en comú, esdevé clau per cohesionar una societat en la seva pluralitat i diversitat.

Introducció

En aquest article us presentem els principals resultats de la recerca «Valors urbans i valors rurals a Catalunya» que hem dut a terme des de l'Institut de Govern i Polítiques Públiques (IGOP) de la Universitat Autònoma de Barcelona (UAB) per encàrrec de la Fundació del Món Rural¹.

L'interès principal d'aquesta investigació ha estat aprofundir en el coneixement dels valors de la societat catalana a partir d'una metodologia Delphi plantejada amb la finalitat de detectar si el lloc de residència —urbà o rural— és avui una variable que ens permet explicar diferències o similituds entre els valors dels catalans i les catalanes. De forma més específica, la recerca es planteja i dóna resposta a les preguntes següents:

1. Què valora la societat catalana en funció del lloc on resideix —espai rural o urbà?
2. S'expressen diferències en el sistema de valors de les poblacions residents en àrees urbanes o rurals, materialitzades en valors propis de cada entorn o, per contra, el sistema de valors de la societat catalana és compartit entre la població, al marge del lloc de residència?
3. Podem identificar valors tradicionalment atribuïts al món rural en l'entorn urbà? I, de la mateixa manera, podem observar valors més propis de l'entorn urbà en un entorn rural?
4. En el context de canvi d'època i de profundes transformacions econòmiques, socials i culturals,

Andreu Camprubi
Sociòleg. Membre de l'IGOP-UAB i president de la cooperativa El Risell

Imma Quintana
Doctora en Ciències Polítiques i Sociologia. Membre de l'IGOP-UAB

¹ QUINTANA, *Valors urbans, valors rurals*.

» Els valors deriven en un conjunt de regles de conducta, de normes establertes per una persona o col·lectivitat, en conformitat amb uns ideals

el sistema de valors és compartit en els entorns rurals i en els entorns urbans? Com estan evolucionant els valors en cada territori?

Els valors i el territori

Aquesta investigació ha partit d'una definició de valor àmplia, entès com una concepció, explícita o implícita, que pertany a un individu o que caracteritza a un grup, d'allò que és desitjable i que influeix les accions quotidianes². Per altra banda, la recerca també ha volgut posar l'accent en l'acció de valorar i observar com determinats valors són més o menys presents i tenen atribuïda major o menor importància en funció del territori en què es resideix —urbà/rural.

Els valors són conceptes o creences sobre fins desitjables o conductes que transcendeixen situacions específiques, que guien la selecció o avaluació de comportaments i esdeveniments i que es poden ordenar segons un ordre d'importància³.

Per explicar la seva interrelació cal tenir present que els valors deriven en un conjunt de regles de conducta, de

normes establertes per una persona o col·lectivitat, en conformitat amb uns ideals. Com indica Shalom H. Schwartz⁴ els valors operen a nivell individual, institucional i en la pròpia societat.

Un concepte que ha estat rellevant en el marc de la nostra anàlisi, en tant que ens ha permès situar l'estudi dels valors des de la dicotomia rural/urbà, ha estat el de «idil·li rural», la idealització del món rural construïda des de l'entorn urbà.

En l'actualitat, però, cada vegada es fa més difícil establir línies divisòries entre l'entorn rural i l'urbà; són nombroses les aportacions teòriques que intenten establir criteris per discernir entre els dos entorns en l'actual context de pèrdua de pes del sector primari, de globalització econòmica i cultural, d'augment de la mobilitat i de la interdependència entre ambdós entorns.

En un món caracteritzat per la comunicació virtual, la globalització i el trànsit d'objectes i elements culturals a llargues distàncies, les identitats s'estan definint, cada cop més, com quelcom mòbil i transitori.

Des d'aquesta perspectiva, Michael Savage, Gaynor Bagnall i Brian

J. Longhurst⁵, mostren com diversos estudis reconeixen la significació creixent de la territorialitat per a les relacions socials. Recuperen les teories de Pierre Bourdieu (1930-2002) i la seva noció d'*habitus* segons la qual les persones expressen preferències, sentiments i valors localitzats territorialment. Aquests autors proposen una aproximació alternativa per entendre les dinàmiques de la globalització i el fet de pertànyer a un lloc on l'espai residencial és una arena central en la qual les persones defineixen la seva posició social i la seva identitat en un context de globalització.

Metodologia

Per fer la recerca, hem utilitzat el mètode Delphi un instrument d'anàlisi qualitatiu encarat a recollir les opinions de persones amb coneixements exhaustius sobre una matèria complexa. Aquest mètode es basa en la realització de diversos qüestionaris extensos i successius que busquen arribar al màxim grau d'acord entre les persones —52 experts en el nostre cas.

El primer qüestionari està format per 210 preguntes que s'agrupaven en tres

2 KLUCKHOHN, «Values and value-orientations in the theory of action: An exploration in definition and classification»

3 SCHWARTZ i BILSKY, «Toward a universal psychological structure of human values».

4 SCHWARTZ, «Universals in the content and structure of values: Theoretical advances and empirical tests in 20 countries».

5 SAVAGE, BAGNALL i LONGHURST, *Globalization & Belonging*.

L'espai residencial és una arena central en la qual les persones defineixen la seva posició social i la seva identitat en un context de globalització

tipologies: a) les percepcions dels participants sobre determinats fenòmens i realitats socials en els entorns urbans i rurals de Catalunya; i b) la identificació de valors que es manifesten en entorns urbans i rurals i argumentacions que justifiquen la presència d'aquests valors; c) i l'evolució dels valors en el futur.

El segon qüestionari té 41 preguntes que recullen un menor grau de consens en la primera onada. Amb aquesta segona iteració es busca obtenir un major grau de consens entre els participants a partir de la presentació dels resultats de la primera onada.

En total es va interrogar sobre 28 valors agrupats en cinc categories, tal com es presenta en la taula 1, amb una curta definició de cada valor per la nostra recerca.

Per establir els llistats d'acceptació de les respostes es van usar diverses mesures estadístiques. Primerament es va usar la desviació estàndard —o desviació típica— per tal de mesurar el grau de consens en les respostes, on el llistat d'acceptació va ser la mitjana de les desviacions de totes les preguntes.

També es va establir una freqüència del 60% com a valor a partir del qual es considerava una resposta com a significativa per aquelles preguntes formulades en escala de Likert,⁶ indicant

que el consens entre els participants arribava al 60%. Finalment, també es va usar la moda⁷ com a mesura estadística de consens per les preguntes amb opció de multiresposta, sent el llistat del 60% per les preguntes amb dues opcions de resposta i del 50% per les que tenien més opcions.

Les preguntes obertes, sempre que ha estat possible, s'han codificat i han rebut un tractament estadístic, tot i que la part qualitativa ha estat molt important per nodrir de factors explicatius els resultats quantitatius.

Principals resultats

Els resultats de l'anàlisi dels valors es presenten ordenats en tres grans grups: a) aquells valors que els participants identifiquen en l'estudi Delphi com a més presents en els entorns rurals, b) aquells que consideren que estan més presents en els entorns urbans; i c) els valors que es perceben com a presents en tots dos territoris de forma indistinta.

güentes on les opcions de resposta són «molt d'acord», «bastant d'acord», «poc d'acord» o «gens d'acord».

7 Valor amb més freqüència en una seqüència de dades.

a) Valors més presents en els entorns rurals

Com es pot observar en la taula 2, darrera d'aquests valors hi podem identificar bona part dels atributs de l'ídl·li rural que responen a una certa idealització d'aquest territori construïda des de l'entorn urbà. Hi ha cinc valors universals que tenen una major significació en aquest territori: els valors atribuïts a la solidaritat, l'ètica, el control social, la tradició i el poder.

Les raons que expliquen la major presència d'aquests valors en els entorns rurals són, en alguns casos, coincidents. El factor proximitat és el més estès, així com el pes de la tradició i les formes de relació social. En el primer cas, la solidaritat, pren rellevància la proximitat entre les persones, factor que fa augmentar la intensitat de les relacions i els contactes personals. Aquesta major intensitat genera processos d'identificació mútua que afavoreixen el sorgiment de dinàmiques de solidaritat; comporta una major necessitat de cuidar les relacions personals i evitar les situacions en què es pot traïr la confiança entre les persones; i facilita dinàmiques relacionals de detecció de necessitats, de control de desconeguts i control de les conductes socials.

Pel que fa a l'evolució d'aquests valors en el futur, les tendències apuntes pels participants són sensiblement

6 Un exemple d'escala de Likert són les pre-

>> La solidaritat, l'ètica, el control social, la tradició i el poder són els valors universals predominants en l'àmbit rural

Taula 01

Valors estudiats en la recerca. Classificats en grans grups i definició

Valors universals		
Solidaritat		Millora i preocupació pel benestar d'aquells amb qui s'està en relació
Tolerància		Acceptació de la diversitat
Poder		Voluntat i capacitat d'exercir control i decisió sobre els altres
Igualtat		Presència i importància de la igualtat entre persones
Seguretat		Preocupació per la integritat física i de les propietats
Llibertat i democràcia		Acceptació de diferents formes de vida i poder de decisió dels individus sobre la seva vida
Ètica		Manteniment de la paraula donada, confiança i actuar tenint en compte el benestar dels altres
Control social/normes socials		Auto-repressió de les accions i subordinació de les inclinacions personals a les expectatives dels altres
Risc i emprenedoria		Foment de l'aventura, vida excitant, prendre riscos, novetats
Tradició		Acceptació i defensa de les tradicions religioses i socials
Espiritualitat		Creences més enllà de la racionalitat
Valors relacionats amb...	Educació	Valor atorgat al pas pel sistema educatiu, importància del coneixement
El benestar	Salut	Importància atorgada a l'estat de salut, possibilitat de bona salut
	Mobilitat	Importància i necessitat de desplaçament
	Simplicitat/culte al cos/imatge personal	Valoració de la imatge personal, paper que juga en les relacions i preocupació per aquesta
Els individus i les seves relacions	Solitud i aïllament social	Presència i concepte de solitud, resposta comunitària a aquesta
	Amistat	Valor, possibilitat d'emergència i importància de les relacions d'amistat
	Relacions afectives	Naturalesa de les relacions afectives, possibilitat d'emergència i valor
	Identitat	Creació, contingut i importància de la identitat personal
	Política i afers públics	Implicació en els afers públics
Les institucions centrals	Família	Importància de la institució familiar, paper que juga en els individus
	Treball (relacions laborals i comercials)	Naturalesa i tipus de les relacions laborals i comercials
	Temps lliure	Importància atorgada al temps lliure, concepció de temps lliure
	Qualitat de vida	Importància atorgada a la qualitat de vida, elements de la qualitat de vida
La qualitat de vida i l'entorn (postmodernitat)	Connexió amb la natura	Percepció de l'entorn natural, importància que se li atorga i per què
	Modernitat	Acceptació d'innovacions
	Medi Ambient	Percepció sobre el medi ambient, la seva rellevància i utilitat
	Harmonia	Vida en consonància amb l'entorn natural, tranquil·litat, pau

Nota: Aquests valors han estat classificats com a universals prenent com a referència i punt de partida la proposta de SCHWARTZ, «Are there universal aspects in the structure and content of human values?».

Taula 02

Comparativa valors més presents en entorns rurals (% de consens)

Valor	Nivell de consens (%)	Argumentació principal	Tendència de futur	Nivell de consens (%)
Valors universals				
Control social	81	Proximitat entre les persones	Manteniment diferència entre entorns	48,6
Solidaritat	65,8	Proximitat entre persones	Reforç del valor (lligat a diversos factors)	88
Tradició	63,8	Dinamisme urbà	Disminució del valor i modificació contingut	87,9
Ètica (relació a la confiança i manteniment de la paraula)	61,7	Proximitat entre persones	Augment i equiparació entre entorns (lligat a diversos factors)	
Poder	56,8	Tradició	Disminució del valor	66,6
Valors relacionats amb els individus i les seves relacions socials				
Identitat	73,9	Major vinculació a l'entorn	Augment i equiparació entre entorns	61,8
Valors relacionats amb les institucions centrals				
Famílies	86,8	Proximitat i estructures tradicionals	Manteniment diferència entre entorns	42,1
Política i afers públics	69,4	Proximitat amb el centre de decisió		
Valors postmoderns relacionats amb la qualitat de vida i l'entorn				
Connexió amb la natura	60	Proximitat entorn i font de recursos	Augment i equiparació entre entorns	
Harmonia	48,6	Tret pròpia identitat (rural) / mancança (urbà)	Manteniment diferència entre entorns	66,7

Font: Elaboració pròpia.

diferents. En el cas del valor atribuït a la solidaritat sembla que la seva importància entre la població rural augmentarà en els propers anys, tot i que aquesta evolució es vincula a com evolucioni la societat en el seu conjunt. El valor atorgat al control social és probable que persisteixi en l'entorn rural per

la diferent composició demogràfica i densitat de població, mentre que el valor atribuït a la tradició i al poder tendiran a disminuir i a equiparar-se a la importància atribuïda a aquest valor en l'entorn urbà.

En el cas dels valors relacionats amb els individus i les seves relacions

socials, s'identifica el valor atribuït a la identitat com a pròpiament rural sobretot per la major vinculació de la població amb l'entorn, que genera processos d'identificació tant personals com socials. L'entorn més proper forma part de la identitat dels municipis rurals i conforma la memòria de la seva

El valor atribuït a la política i els afers públics, així com el valor atribuït a la família tenen una major significació en els àmbits rurals

història. Els participants creuen que, en el futur, el valor atribuït a la identitat augmentarà en els municipis rurals tot i que també és probable que augmenti en l'entorn urbà. Aquesta doble previsió denota la tensió existent entre els processos de globalització i localització. Per un costat assistim a una efectiva homogeneïtzació cultural fruit de la globalització però, per altra banda, sorgeixen elements de valoració de les identitats més locals com a resposta a aquesta homogeneïtzació.

El valor atribuït a la política i els afers públics, així com el valor atribuït a la família tenen una major significació en aquests territoris. Les argumentacions se centren, novament, en el factor proximitat per explicar la importància atribuïda a la política i als afers públics —una proximitat amb el centre de decisió i amb els decisors que facilita una major implicació. En el cas de la família s'argumenta a partir del fet que en els entorns rurals les relacions familiars són més estretes, reiterades i quotidianes, la qual cosa atorga major importància a la família com a agent socialitzador i provisor. En opinió dels participants, aquest major valor atorgat a la política i a la família en l'entorn rural es mantindrà en el futur per les condicions del territori que faciliten relacions primàries i socials més estretes i diàries.

Finalment, l'anàlisi dels valors post-moderns en l'entorn rural, entesos com aquells més vinculats amb la qualitat de vida i l'entorn, mostra com el valor atribuït a la connexió amb la natura i a l'harmonia difereix significativament entre els territoris. Aquests són valors més compartits en els entorns rurals. En el primer cas, el fet que sigui més present i valorada la connexió amb la natura en l'entorn rural s'explica per la proximitat amb el medi natural, que permet, d'una banda, una major identificació personal i una font d'identitat col·lectiva, i, de l'altra, fa possible que el medi natural constitueixi una font de recursos i d'activitat econòmica de la població.

En el cas del valor atribuït a l'harmonia i la vida més tranquil·la en l'entorn rural es pot explicar pel fet que aquests són trets que defineixen la pròpia identitat rural. En aquest cas s'observa com el contingut del valor pot variar en l'entorn rural i en l'urbà. L'harmonia és valorada per la població rural com un tret intrínsec de la seva forma de vida com ho és la connexió amb la natura, pels arguments ja apuntats. Mentre que la població urbana pot atorgar una importància alta a aquests dos valors per una situació contrària, la mancança que perceben d'aquests trets en la vida quotidiana de la ciutat.

Les tendències de futur assenyalen, com en el cas de la connexió amb la

natura, que els participants vinculen l'evolució del contingut d'aquest valor a la de la societat i les condicions de vida dels habitants d'un i altre entorn, tot i que la tendència majoritària indica que és probable una homogeneïtzació del valor en tots dos entorns. En un context de creixent precarització de les condicions de vida en els entorns urbans, s'espera un augment de la necessitat de gaudir d'espais d'esbarjo fora de l'àmbit urbà on trobar el contrapunt als ritmes i condicions de vida urbans. Per altra banda, s'apunta a la homogeneïtzació dels entorns per una qüestió de creixent urbanització de les condicions de vida rurals, que comporta, també, una homogeneïtzació de l'aprehensió dels espais naturals. En el cas de l'harmonia és probable que es mantinguin les diferències entre el valor atribuït en cadascun dels territoris ja que, per un costat, els habitants rurals el perceben com un tret conformador de la seva identitat i, els habitants urbans, cerquen aquesta harmonia com a contrapunt a la seva vida quotidiana.

b) Valors més presents en els entorns urbans

Tots els valors més presents en els entorns urbans fan referència a atributs a partir dels quals s'han definit tradicionalment les ciutats —veure taula 3. En la categoria de valors universals,

Taula 03

Comparativa valors més presents en entorns urbans (% de consens)

Valor	Nivell de consens (%)	Argumentació principal	Tendència de futur	Nivell de consens (%)
Valors universals				
Tolerància	62,9	Individualisme urbà comporta indiferència	Augment i equiparació entre entorns	100
Llibertat i democràcia	60	Estructures tradicionals en entorns rurals	Augment i equiparació entre entorns	51,5
Igualtat	52,6	Estructures tradicionals en entorns rurals	Equiparació entre entorns	81,6
Seguretat	50	Major percepció d'inseguretat	Augment general	81,3
Valors relacionats amb les institucions centrals				
Temps lliure	68,4	Major percepció de manca de temps lliure	Augment i equiparació entre entorns	96,3
Valors relacionats amb els individus i les seves relacions socials				
Solitud i aïllament social	54,90%	Individualisme urbà comporta indiferència	Augment solitud i canvi de concepte	85,1
Valors postmoderns relacionats amb la qualitat de vida i l'entorn				
Modernitat	80,8	Creació identitat urbana		

Font: Elaboració pròpia.

els experts coincideixen identificar que en l'entorn urbà s'atribueix major importància al valor de la igualtat, la tolerància, la seguretat i la llibertat i la democràcia. En el cas del valor atribuït a la igualtat i la llibertat i la democràcia s'argumenta en contraposició a l'entorn rural, on s'identifiquen dinàmiques més tradicionals que reproduïxen les relacions jeràrquiques heretades d'una societat passada més agrària. Per la seva banda, en les ciutats, la percepció és que la pervivència de les estructures

tradicionals és menor i, en canvi, són més esteses les pràctiques pròpies de l'individualisme de les societats contemporànies; el que explica també una major valoració de la tolerància en les ciutats. El major anonimat existent en els entorns urbans i, per tant, un menor control social, genera majors dinàmiques d'indiferència envers els altres i una major expressió de la diferència. Pel que fa al valor atribuït a la seguretat en l'entorn urbà, aquest fet s'explica per la major sensació d'inseguretat que es

percep a les ciutats i també, segons els participants, per una major inseguretat efectiva en els entorns urbans. En la identificació de les tendències de futur que es pressuposen per a aquests valors, els experts consideren que el valor atribuït a la igualtat, la tolerància, la llibertat i la democràcia en l'entorn urbà serà similar a l' atribuït en l'entorn rural, d'acord amb el que mostren els estudis més recents sobre valors a Catalunya, ja que la individualització de la societat rural, la pèrdua

» El major anonimats existent en els entorns urbans i, per tant, un menor control social, genera majors dinàmiques d'indiferència envers els altres i una major expressió de la diferència

de la importància de la societat agrària com a factor explicatiu de les relacions socials i la creixent mobilitat, farà que la llibertat i la igualtat siguin igualment valorades en els dos entorns. De la mateixa manera, consideren que el valor atribuït a la seguretat augmentarà en tots dos entorns en el futur per l'augment de la percepció d'inseguretat en el conjunt del territori, fet que s'atribueix, en part, al paper que juguen els mitjans de comunicació.

És en els entorns urbans on s'atribueix un major valor al temps de no treball —temps lliure. Aquesta constatació s'argumenta majoritàriament per una sensació de manca de temps que és més present en les ciutats que no pas en el camp. Amb tot, el més probable és que aquesta sensació de manca de temps sigui cada vegada més compartida entre tots dos entorns en el futur i que augmenti el valor atribuït a aquest temps lliure en tot el territori. L'equiparació del model productiu i les relacions laborals en tots dos entorns, la creixent situació de població resident en entorns rurals que treballen en entorns urbans i la pressió de la indústria del turisme i l'oci, farà que el temps lliure sigui un temps cada cop més valorat en la societat en general.

Pel que fa als valors relacionats amb els individus i les seves relacions socials, els participants identifiquen una si-

tuació més pròpiament urbana que pot determinar d'altres valors: la solitud i l'aïllament social. En l'estudi es pregunta sobre aquest valor de forma instrumental per tal d'analitzar el potencial dels recursos, formals i informals, de tots dos entorns a l'hora de fer front a situacions d'aïllament social. Aquestes situacions s'argumenten a partir de la major indiferència i vida autònoma que comporta l'individualisme creixent en les societats urbanes, la qual cosa fa valorar en major mesura la solitud. El nivell de consens és elevat, per contra, a l'hora d'identificar tendències de futur. La majoria dels participants creu que les situacions de solitud augmentaran en el futur i que el valor atorgat es modificarà substancialment en un món en el qual les TIC conformen la vida quotidiana i els temps de treball, de lleure i de relació social. Els participants afirmen que, fins i tot, és probable que es replantegi el concepte mateix de solitud —que no cal confondre'l amb el d'aïllament social— en un context de creixent individualització social però d'augment de les interrelacions personals a través de les TIC. Certament, les funcions de suport i prestació de serveis de les xarxes primàries serà divers i inclús menor en un context de creixent individualització, però això no comportarà de forma directa ni solitud ni aïllament social.

Finalment, en la categoria de valors postmoderns relatius a la qualitat de vida i l'entorn, el valor atribuït a la modernitat és un valor més pròpiament urbà que no pas rural. L'argumentació, en aquest cas, gira a l'entorn del major dinamisme urbà i al fet que la modernitat és un tret d'identitat de les ciutats. La major densitat de població i la necessitat de diferenciació a través del consum, genera que les innovacions de qualsevol tipus es donin amb major freqüència en les ciutats. La tendència de futur, però, serà d'equiparació en el valor atribuït a la modernitat en tots dos entorns, bàsicament per la creixent homogeneïtzació de les formes i estils de vida en tot el territori.

c) Valors presents en tots dos entorns

Els participants en l'estudi consideren que els valors universals de l'ètica, l'espiritualitat, el poder i l'èxit social i el risc i l'emprenedoria són compartits en tots dos entorns —veure taula 4. L'argumentació és precisament que aquests valors tenen un caràcter universal. Cal matisar que en el cas de l'èxit social, varia la configuració i contingut del valor: en els entorns rurals, aquest pot ser més reconegut per la major proximitat entre les persones. En canvi, en els entorns urbans, el major anonimats de la societat permet explicar per què l'èxit social pot passar més desapercebut per

La modernitat és més pròpiament urbana. La major densitat de població i la necessitat de diferenciació a través del consum incentiven les innovacions en aquest àmbit

Taula 04

Comparativa valors presents en tots dos entorns (% de consens)

Valor	Nivell de consens (%)	Argumentació principal	Tendència de futur	Nivell de consens (%)
Valors universals				
Espiritualitat	60	Valor universal	Modificació valor i equiparació entorns	68,4
Ètica (en general)	59,4	Valor universal	Augment general	61
Risc i emprenedoria	52,6	Valor universal	Manteniment homogeneïtat	60,5
Poder/èxit social	50	Percepció desigual de l'èxit social	Equiparació visió urbana	47,4
Valors relacionats amb el benestar				
Salut	68,9	Valor universal i generacional	Augment i equiparació	64,8
Educació	65,5	Valor universal	Equiparació entorns	
Mobilitat	41,5	Valoració diversos aspectes	Augment i equiparació	
Valors relacionats amb les institucions centrals				
Treball (relacions laborals i comercials)	44,4	Valoració diversos aspectes	Equiparació entorns	
Valors relacionats amb els individus i les seves relacions socials				
Relacions afectives	87,5	Valor universal	Manteniment homogeneïtat	80
Amistat	68,5	Valor universal	Disminució i canvi de concepte	
Simplicitat/culte al cos/imatge personal	54,9	Globalització	Equiparació entorns	
Valors postmoderns relacionats amb la qualitat de vida i l'entorn				
Medi ambient	63,5	Diversa concepció usos del medi ambient	Equiparació visió urbana	
Qualitat de vida	47,8	Valoració diversos aspectes	Equiparació entorns	51,3

Font: Elaboració pròpia.

al conjunt social i aquest quedi reconegut en cercles de relació específics. Igualment és rellevant destacar com els valors identificats amb el benestar —l'educació, la salut i la mobilitat— són

àmpliament compartits entre els entorns urbans i rurals, malgrat que el contingut del valor pugui ser divers. Les raons exposades se centren en el fet que, en alguns casos, com l'educació i la

salut, són valors que es podrien qualificar d'universals o, en tot cas, es poden identificar diferències per qüestions estrictament generacionals. De la mateixa manera, els participants consi-

Els valors universals de l'ètica, l'espiritualitat, el poder i l'èxit social i el risc i l'emprenedoria són compartits en tots dos entorns

derer que el valor compartit que s'atribueix a la salut o a la mobilitat es pot explicar per les transformacions de tot ordre —individuals i socials— que els processos de globalització han suposat per al conjunt del territori. Amb tot, els experts assenyalen que, probablement, el contingut del valor no sigui equiparable. En el cas de la salut es poden identificar pràctiques diferenciades, essent en els entorns rurals on es donen estratègies més tradicionals que també s'identifiquen en alguns sectors de la població urbana —com ara estratègies tradicionalment identificades com a rurals, remeis tradicionals i naturals o pràctiques de salut menys intervencionistes. En el cas de la mobilitat es poden identificar motivacions diverses per valorar-la en tots dos entorns: en entorns rurals aquesta és valorada per la seva mancança o deficiència, i en els entorns urbans per la seva utilitat.

El valor del treball ha estat interrogat a partir de dos elements constituents d'aquesta institució: les relacions laborals i les relacions comercials. Els experts afirmen que és en l'entorn urbà on es donen millors condicions per establir relacions comercials, ja que hi ha una major concentració d'empreses i una major mobilitat de persones. Aquells participants que afirmen que l'entorn és indiferent apunten que la naturalesa dels negocis en tots dos

entorns és diversa, cadascun s'adapta de la millor manera a les possibilitats i condicions que ofereix el territori. On es recull un nivell de consens molt major és en l'afirmació que la manera de fer negocis en tots dos entorns és diversa; en els entorns rurals, per la major proximitat i coneixença entre persones, les relacions són més personals i es basen en major mesura en la confiança.

De cara a l'evolució de futur d'aquest valor, els experts afirmen que la tendència és a l'equiparació dels dos entorns.

En el cas dels valors relacionats amb els individus i les seves relacions socials destaquen també per ser comparats entre els entorns urbans i rurals aquells atribuïts a la imatge personal, l'amistat, l'amor i les relacions afectives. Els participants addueixen, en bona part, argumentacions similars a les exposades en la categoria anterior. Novament, estem davant de valors que podríem considerar com a universals —l'amistat i l'amor— o davant de valors que tendeixen a l'homogeneïtzació en una societat de consum altament globalitzada —imatge personal. Cal apuntar que, com en el cas de la solitud, els participants creuen que el concepte de l'amistat també estarà subjecte a revisió en el futur pels canvis en les relacions entre les persones que generen les TIC i la individualització de la societat. Apunten, en aquest sentit,

que les amistats no estaran subjectes a criteris territorials ni de proximitat geogràfica, sinó d'afinitats i interessos compartits i que caldrà revisar el concepte i la seva medicació.

Finalment, si centrem l'anàlisi en els valors postmoderns vinculats a la qualitat de vida i l'entorn, observem com el valor que se li atribueix és compartit en tot el territori. Probablement, el contingut del valor no sigui el mateix en tots dos entorns però la importància atribuïda sí que es pot considerar similar. En el cas de la qualitat de vida, els habitants d'un i altre entorn valoren elements diversos: els habitants urbans valoren elements que manquen en les ciutats, tals com un ritme de vida més pausat, les relacions de proximitat o un cost de la vida menor. La població rural, valora igualment aquestes característiques del seu entorn, però al mateix temps valora d'altres aspectes de la qualitat de vida tals com la proximitat —o fins i tot existència— de certs serveis, un mercat laboral més dinàmic o els serveis de transport públic.

De la mateixa manera, el valor atorgat al medi ambient difereix en tots dos entorns. No hi ha diferències significatives en el valor atribuït a la conservació del medi natural, però sí que hi són en com s'entén i en les raons per les quals cal conservar aquest medi. Per a la població urbana, el medi natural és vist

Per a la població urbana el medi natural és un espai d'esbarjo que cal conservar intacte. Pels habitants dels entorns rurals, s'ha de conservar com un espai que els proveeix d'identitat i permet el desenvolupament econòmic del territori

Taula 05

Comparativa valors del món urbà i el món rural (% de consens)

Món rural	Nivell de consens (%)	Món urbà	Nivell de consens (%)	Compartits	Nivell de consens (%)
Valors universals					
Control social	81	Tolerància	62,9	Espiritualitat	60
Solidaritat	65,8	Llibertat i democràcia	60	Ètica (en general)	59,4
Tradició	63,8	Igualtat	52,6	Risc i emprenedoria	52,6
Ètica	61,7	Seguretat	50	Poder/èxit social	50
Poder	56,8				
Valors relacionats amb els individus i les relacions socials					
Identitat	73,9	Solitud i aïllament social	54,9	Relacions afectives	87,5
				Amistat	68,5
				Simplicitat/culte al cos/imatge personal	54,9
Valors relacionats amb les institucions centrals					
Famílies	86,8	Temps lliure	68,4	Treball	44,4
Política i afers públics	69,4				
Valors postmoderns relacionats amb la qualitat de vida i l'entorn					
Connexió amb la natura	60	Modernitat	80,8	Medi ambient	63,5
Harmonia	48,6			Salut	68,9
Valors relacionats amb el benestar					
				Educació	65,5
				Qualitat de vida	47,8
				Mobilitat	41,5

Font: Elaboració pròpia.

com un espai d'esbarjo que cal conservar intacte per tal de trobar-hi tot allò inexistent a la ciutat. Aquesta visió de l'entorn natural condueix a concepcions més conservacionistes i properes a

l'idil·li rural. Per la seva banda, els habitants rurals tenen una relació diversa amb el medi natural, ja que aquest és molt més proper i és un entorn que els proveeix de recursos i de treball. La

població rural està molt més vinculada quotidianament i directa a les activitats que desenvolupen en l'entorn natural i que, per tant, el modifiquen. Pels habitants dels entorns rurals el medi natu-

La globalització provoca una homogeneïtzació en el tipus de consum i expectatives vitals, però alhora, la reacció envers l'homogeneïtzació posa en valor aspectes culturals i tradicionals locals

ral ha de ser conservat no com un paisatge al qual recórrer en el temps lliure, sinó com un espai quotidià que els proveeix de recursos, identitat, de llocs de treball i permet el desenvolupament econòmic del territori.

És rellevant subratllar les tendències de futur per als valors compartits per l'entorn urbà i rural. En el cas dels valors universals, els experts consideren que la visió més pròpiament urbana del valor impregnà la visió rural, mentre que en els valors vinculats al benestar, el contingut i importància atribuïda a aquests valors serà similar i creixent en tot el territori. Les tendències de futur difereixen en el cas dels valors personals, és significatiu el fet que es consideri que el valor atribuït a l'amistat es modificarà substancialment com a conseqüència de l'ús generalitzat de les TIC. Mentre que pel que fa als valors postmoderns aquests seran cada vegada més presents en el conjunt del territori atesa la creixent homogeneïtzació de les formes i estils de vida que impliquen les transformacions econòmiques, socials i culturals del canvi d'època.

Notes finals

Lluny d'exposar argumentacions que tenen a veure amb l'anomenat l'ideal rural com ara una bondat innata en

els habitants rurals o unes habilitats especials per mantenir valors tradicionals, aquesta recerca ha permès exposar com factors objectius i mesurables són determinants a l'hora d'explicar una presència desigual de valors en els dos entorns. Un dels factors explicatius principals és el factor generacional, que no explica la divergència de certs valors en els dos entorns sinó la seva homogeneïtat.

Per la seva part, el factor explicatiu més rellevant és la baixa densitat de població dels entorns rurals. Aquest factor pot explicar les diferències de valors observades i aporta una explicació objectiva a l'imaginari col·lectiu sobre les desigualtats d'un i altre entorn pel que fa als valors dels seus habitants. Aquesta baixa densitat de població genera una major proximitat entre les persones, major coneixença personal i una major intensitat en la freqüència de les relacions. Això genera, per exemple, que les relacions de poder desiguals que es donen en el si de la institució familiar tinguin major presència en els entorns rurals, ja que la intensitat de les relacions entre familiars és major que no pas en els entorns urbans. Aquesta proximitat i major coneixença mútua també possibilita una major presència del control social o que les relacions de confiança siguin més fortes, ja que la major intensitat de les

relacions fa que sigui socialment més costós traïr la confiança dels veïns, fallar a la paraula donada o protagonitzar conductes que trenquin la normalitat —entesa la normalitat en la seva concepció sociològica, normativa. Aquesta baixa densitat de població i major proximitat també explica la major implicació en els afers públics en els entorns rurals; la proximitat amb els centres de decisió i acció fa que la possibilitat d'incidència individual sigui molt major que no en els entorns urbans, generant una major utilitat marginal de l'acció política. També es percep que l'acció política en entorns rurals està molt més lligada a les necessitats i la quotidianitat de les persones, ja sigui per una qüestió de recursos que obliga a focalitzar l'acció, per una major implicació comunitària o com una reacció a la percepció que la classe política se centra en l'àrea metropolitana, les seves necessitats i la seva promoció i oblida les necessitats i demandes del territori.

Un dels factors explicatius que genera homogeneïtat i diversitat al mateix temps és la globalització. Mentre que per un costat, i en les generacions més joves, provoca una homogeneïtzació efectiva en el tipus de consum i expectatives vitals, les dinàmiques de localització reactives als processos homogeneïtzadors fan posar en valor aspectes culturals i tradicionals locals.

Aquesta posada en valor dels aspectes tradicionals és més efectiva en els entorns on es manté una major memòria i on la cultura local està més focalitzada. La ciutat contemporània és una amalgama de tradicions diferenciades i dificulta l'acció de recuperar elements culturals tradicionals que siguin apropiats per al conjunt d'habitants.

Finalment, cal apuntar la utilitat d'una recerca com aquesta. Més enllà de la mera producció de coneixement i la contribució teòrica a la sociologia dels valors i dels entorns rurals, aquesta recerca aporta elements que poden ser aprofitats pels gestors públics. Conèixer quins factors possibiliten l'emergència o manteniment de certes dinàmiques que acceptem com a positives o que es vulguin potenciar, pot aportar més elements a l'hora de prendre decisions sobre la definició de certes polítiques públiques. Al mateix temps, conèixer com els habitants rurals perceben el seu entorn i volen interactuar-hi, permet que les decisions polítiques que els afecten i que es prenen lluny del territori siguin més sensibles a les necessitats i demandes dels habitants dels entorns rurals. ◀

MÉS INFORMACIÓ

KLUCKHOHN, Clyde. «Values and value-orientations in the theory of action: An exploration in definition and classification». A *Toward a General Theory of Action*. Cambridge: Harvard University Press, 1951.

QUINTANA, Imma (dir.). *Valors urbans, valors rurals* [en línia]. Lleida: Fundació Món Rural, 2011. Disponible a: <www.fmr.cat>

SAVAGE, Michael, BAGNALL, Gaynor i LONGHURST, Brian J. *Globalization & Belonging*. Londres: Sage Publications, 2005.

SCHWARTZ, Shalom H. «Are there universal aspects in the structure and content of human values?». A *Journal of Social Issues*, vol. 50, núm. 4, pàg. 19-45, 1994.

SCHWARTZ, Shalom H. i BILSKY, Wolfgang. «Toward a universal psychological structure of human values». A *Journal of Personality and Social Psychology*, núm. 53, pàg. 550-562, 1957.

SCHWARTZ, Shalom H. «Universals in the content and structure of values: Theoretical advances and empirical tests in 20 countries». A ZANNA, Mark P. *Advances in Experimental Social Psychology*, vol. 25. San Diego: Academic Press, 1993.

FULL DE CÀLCUL

Reindustrialitzar el país?

Evolució de la indústria dels Països Catalans i perspectives de futur

D'un temps ençà, la indústria ha cedit el protagonisme a altres activitats com ara la construcció o els serveis. Malgrat tot, aquest continua sent un sector clau per a la sostenibilitat econòmica del teixit productiu, ja que de la seva salut en depèn el bon funcionament de l'actual motor econòmic català: el sector serveis. Però per garantir la seva viabilitat, el sector industrial dels Països Catalans s'ha de repensar i entendre que per tornar a ser competitiu s'ha d'esforçar per incorporar-se als paràmetres productius de les economies desenvolupades del segle XXI: R+D+I i mà d'obra qualificada.

L'asimetria en les regles del joc a escala global

Al marge de la importància cabdal que les activitats industrials han tingut al nostre país des del segle XIX, és evident que d'uns anys ençà hem assistit a una reculada considerable del pes d'aquest sector, tant en termes absoluts com en relatius. Els motius d'aquests canvis són diversos però, en general, podem inscriure'ls en un conjunt de factors: a) les millores de les infraestructures de transports i telecomunicacions, les quals permeten produir en un indret i vendre aquesta producció en mercats molt allunyats geogràficament; b) els processos de globalització de l'economia amb el que aquests impliquen en termes de disminucions i supressions aranzelàries, cosa que afavoreix la circulació de mercaderies; i c) els diferencials en les regles de joc existents entre els països del primer món i els emergents, on una part de les seves estratègies competitives se sustenten en baixos salaris i regulacions mediambientals més laxes.

És evident que els Països Catalans tenen uns costos de producció elevats si els comparem amb altres països de l'Extrem Orient. L'avantatge, en termes de coneixement i capital humà qualificat que tradicionalment havia existit, avui en dia s'ha esvaït en gran part, per la qual cosa les estratègies competitives de les empreses i, el que és més important, l'estratègia competitiva com a país, han de canviar. El que no és tan clar, però, és cap on adreçar aquest canvi i fins a quin punt ha de suposar una reorientació de l'estructura industrial o si hauria de suposar també una aposta encara més gran pel sector serveis. De

Josep Maria Arauzo-Carod
Professor d'Economia de la URV i Secretari acadèmic
del Centre de Recerca en Economia Industrial i Econòmica Pública (CREIP)
josepmaria.arauzo@urv.cat

>> Un escenari futur de desindustrialització profunda tindria un impacte important en totes aquelles activitats de serveis que tenen com a clients principals empreses industrials

Taula 01

Ocupats a la indústria

Territori	1995	1998	2001	2004	2007	2010	2010 / 1995
Catalunya	570.257	641.441	679.460	625.166	577.997	464.978	81,54%
País Valencià	301.300	341.064	355.681	338.538	321.257	247.766	82,23%
Illes Balears	24.618	28.066	29.654	27.285	26.130	24.929	101,26%
Total	896.175	1.010.571	1.064.795	990.989	925.384	737.673	82,31%

Font: Encuesta Industrial de empresas (INE).

fet, si fa uns anys semblava clar que la pèrdua de competitivitat de la indústria europea era una realitat inqüestionable, avui en dia les opinions semblen acollir un conjunt de matisos sectorials. És a dir, hi hauria un conjunt de sectors —com ara el tèxtil, la maquinària i la química— que experimentaran forts retrocessos, però sense que això impliqui que la indústria europea en conjunt no pugui ser globalment competitiva.

És més, cada cop són més les veus que alerten sobre els perills d'un desmantellament de les manufactures a Europa, atès que això suposaria un llast considerable per al conjunt de l'economia en termes com una menor capacitat d'innovar. No s'ha d'oblidar que justament és en aquesta activitat on es generen i s'implementen la majoria de canvis tecnològics. Per tant, renunciar a la in-

dústria no només implica redistribuir els factors de producció cap a altres activitats, sinó renunciar a una part important del nostre potencial innovador. Això és especialment cert pel que fa a les activitats industrials cap on darrerament es dirigeix la indústria europea, és a dir, aquelles amb major intensitat de coneixement que, tot sigui dit, són pràcticament les úniques on la UE pot competir a escala internacional i on el potencial de creació d'ocupació és considerable.

La indústria als Països Catalans: evolució recent

Un repàs a la importància de les activitats industrials mostra com el seu pes ha estat tradicionalment força desigual arreu del territori. Així, durant el segle

XX aquest sector ha tingut una gran importància a Catalunya i al País Valencià, mentre que ha estat força marginal a les Illes —menys del 4% del Valor Afegit Brut (VAB) del conjunt de l'economia.

Si ens fixem en les trajectòries que l'ocupació del sector ha experimentat els darrers anys, aquestes són força semblants, tal com mostra la taula 1. L'excepció estaria representada per les Illes Balears, amb un comportament lleugerament expansiu, però atès el reduït pes del sector industrial a les Illes —vora 24.000 ocupats—, petites fluctuacions en valor absolut provoquen alteracions rellevants en termes relatius.

Al marge de la importància del sector ens termes absoluts, la taula 2 mostra com es distribueix la producció en subsectors i com, en concret, els sectors industrials a Catalunya, el País Valencià o

Aquelles activitats amb menys capacitat competitiva
o bé s'han deslocalitzat o bé han reduït
considerablement el volum d'activitat

Taula 02

Valor de la producció a la indústria (dades del 2011, %)

Sector d'activitat	Catalunya	País Valencià	Illes Balears
Alimentació, begudes i tabac	20,8	18,8	30,2
Tèxtil i confecció	3,4	3,9	0,8
Cuir i calçat	0,4	3,3	5,4
Fusta i suro	0,7	1,7	1,8
Paper, arts gràfiques i reproducció de suports gravats	5,0	4,6	3,3
Coqueries, refinació, químiques i productes farmacèutics	25,2	16,8	1,0
Manufactures de cautxú i plàstic	4,3	4,5	0,8
Productes minerals no metàl·lics	2,2	10,0	9,8
Producció, 1a transformació i fosa de metalls	4,5	3,3	0,1
Productes metàl·lics	5,9	5,4	4,9
Productes informàtics, electrònics, òptics i elèctrics	4,1	2,9	0,1
Maquinària i equip	4,3	2,3	1,2
Material de transport	13,0	11,9	0,3
Mobles i altres indústries manufactureres	1,7	3,2	4,5
Reparació i instal·lació de maquinària i equip	1,9	1,6	8,4
Producció d'energia elèctrica, gas i vapor	2,8	5,9	27,5
Total	100,0	100,0	100,0

Font: Encuesta Industrial anual de productos (INE).

les Illes Balears mostren especialitzacions relatives en subsectors de nivell tecnològic mitjà, com el de coqueries, refinació, químiques i productes farmacèutics —Catalunya i País Valencià— o baix, com ara el d'alimentació, begudes i tabac —Illes Balears, Catalunya i País Valencià— o el de producció d'energia elèctrica, gas i vapor —Illes Balears. Cal matisar que aquestes dades corresponen a agrupacions sectorials força àmplies i, per tant, heterogènies, i que aquestes inclouen activitats i/o productes de major complexitat tecnològica, però en qualsevol cas la infor-

» Les condicions que han permès l'avenç industrial de països de l'Extrem Orient són cada cop més febles i es preveu que continuaran debilitant-se en el futur més immediat

Taula 03

Contingut tecnològic de la indústria (Catalunya, País Valencià i Illes Balears, %)

Nivell tecnològic	2008	2009	2010	2011
Alt	5,86	4,49	4,57	3,68
Mitjà	26,25	26,57	25,93	26,40
Baix / Mitjà	18,73	18,25	20,98	22,45
Baix	49,15	50,70	48,52	47,46
TOTAL	100,00	100,00	100,00	100,00

Font: Elaboració pròpia amb dades de l'Encuesta Industrial Anual de Productos (INE).

mació que es mostra a la taula 2 permet visualitzar en quina mena de sectors s'especialitza la nostra indústria.

De tota manera, més que no pas la intensitat tecnològica mesurada en un moment donat, el rellevant és veure quina n'és l'evolució. En aquest sentit mostrem el valor de la producció a la indústria entre el 2008 i el 2011 en funció del nivell tecnològic mitjà del subsector d'activitat¹ —veure taula 3.

En tractar-se d'un període relativament curt, les afirmacions sobre un —possible— canvi estructural cal fer-les amb moltes reserves. Però, amb tot, el que és evident és que hi ha una relati-

va estabilitat pel que fa a les diferents activitats, i en destaca únicament —en termes negatius— la pèrdua de pes de les activitats de contingut tecnològic alt, que passen del 5,86% del valor de la producció industrial el 2008 al 3,68% del 2011. Per tant, no sembla precisament que el conjunt del sector estigui fent els deures, circumstància que en complica encara més les perspectives futures.

Si ens centrem en les diferències entre territoris —figura 1—, al marge que l'evolució sigui molt similar, les estructures industrials del Principat i, en menor mesura, del País Valencià, tenen un pes molt més destacat dels subsectors més intensius en tecnologia. Tot i això, aquest pes esdevé encara insuficient.

Per tant, les dades relatives als darrers anys mostren com hi ha una dave-

llada de l'activitat industrial en conjunt, com aquesta s'especialitza en subsectors de nivell tecnològic baix i mitjà, i que aquesta especialització no sembla variar en el període més recent. Una interpretació errònia de l'evolució de l'activitat industrial global podria fer pensar que hi ha alguna mena d'intercanvi entre les activitats industrials i, per exemple, les de serveis, sense tenir en compte l'estreta imbricació existent entre ambdues activitats. Per aquest motiu, un escenari futur de desindustrialització tindria un impacte important en totes les activitats de serveis que tenen com a clients principals empreses dels diferents subsectors industrials.

És factible una reindustrialització a escala catalana i europea?

D'un temps ençà l'aposta pel sector industrial es mostra no només com una opció desitjable sinó sobretot, necessària. A més, actualment aquesta es pot fer amb millors perspectives que a les dècades passades, ja que hi ha hagut un procés de supervivència selectiva en què nombroses activitats industrials poc competitives han desaparegut de l'escena europea i, en concret, de la catalana.

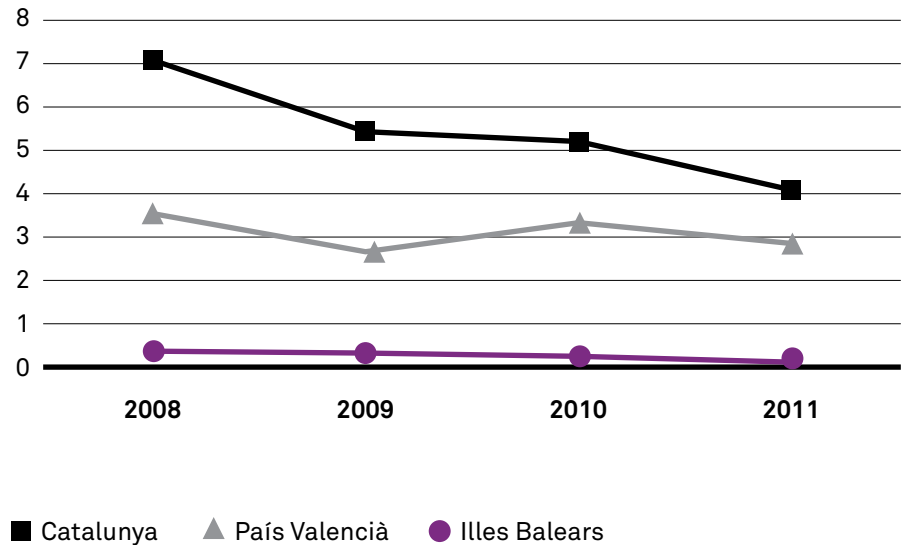
Tot i que moltes veus clamen contra la globalització i li atribueixen les cul-

1 Les agregacions dels sectors s'han realitzat a partir del que proposa l'OCDE: OCDE, *Science, Technology and Industry Scoreboard*..

La reindustrialització no implica de cap manera ni tornar als nivells d'ocupació industrial del passat ni tornar als perfils d'ocupació industrial tradicionals

Figura 01

Pes de les activitats industrials intensives en tecnologia (dades en %)

Font: Encuesta industrial anual de productos (INE).

pes gairebé en exclusiva dels processos de deslocalització industrial, el cert és que l'evidència empírica històrica mostra com els processos d'integració econòmica només han provocat reduccions netes de l'ocupació en el curt termini —en una fase inicial d'ajustament a les noves condicions dels mercats—, però gairebé mai en el llarg termini. És més, tot aquest conjunt de processos obren noves possibilitats en àmbits com R+D+I, els serveis avançats a les empreses i les activitats industrials molt intensives en tecnologia.

Les dades recents de l'Eurostat pel que fa a l'evolució de la indústria a Europa, mostren com en el seu conjunt, el sector ha experimentat una important davallada en l'ocupació, aproximadament d'un 17% entre el 1998 i el 2009. Ara bé, aquestes xifres amaguen les importants transformacions que han experimentat les manufactures, de forma que no tot es deu simplement a una destrucció de llocs de treball. Per un costat, totes les dinàmiques d'externalització d'activitats industrials que ara es presten des del sector serveis —i que per tant, han originat el corresponent increment d'ocupació en aquest sector— i, per l'altre, el canvi tecnològic estalviador de mà d'obra que permet una major productivitat industrial, una condició necessària per al creixement del sector. En aquest cas, val a dir que

l'efecte net en termes d'ocupació és discutible, atès que hi ha una destrucció d'ocupació —bàsicament no qualificada— com a conseqüència de la introducció de maquinària estalviadora de treball, però també hi ha una creació d'ocupació —bàsicament qualificada— lligada al disseny, fabricació, transport i manteniment d'aquesta maquinària.

En qualsevol cas, la reculada estricta del 17% al sector industrial també ama-

ga diverses especificitats sectorials, ja que ha estat força més intensa en subsectors com ara el tèxtil (-46%) o la maquinària (-23%), la qual cosa mostra com les estratègies i les polítiques públiques han de tenir una dimensió clarament sectorial. I és que les diferències dels subsectors manufacturers en termes de nivell tecnològic, dinamisme dels mercats, intensitat de la competència o utilització de mà d'obra, per esmentar-ne

» Les estratègies de redreçament econòmic haurien de prioritzar la recuperació d'aquelles activitats industrials amb més capacitat d'arrossegar la resta de l'economia

només uns quants, són massa importants com perquè se'n pugui prescindir.

De tota manera, el que és evident és que els processos de deslocalització que s'han anat produint els darrers anys han suposat que aquelles activitats amb menys capacitat competitiva o bé s'han deslocalitzat o bé han reduït considerablement el volum d'activitat. El que succeeix ara, però, és que arreu d'Europa s'estén la percepció que aquest procés ha arribat al final, que tot el que era deslocalitzable pràcticament ja ha marxat —a excepció feta d'algunes activitats de serveis— i que ara la prioritat s'ha de centrar a enfortir la competitivitat de determinats sectors industrials europeus considerats claus. La qüestió rau a identificar quins són i, en conseqüència, concentrar-hi tots els esforços. A més, les condicions que han permès l'avenç industrial de països de l'Extrem Orient són cada cop més febles —els increments salarials a la Xina així ho testifiquen— i es preveu que continuaran debilitant-se en el futur més immediat en un context de pressions inflacionistes i de conflictivitat social.

Ara bé, aquesta reindustrialització, en cas de produir-se, no implica de cap manera ni tornar als nivells d'ocupació industrial del passat ni tornar als perfils d'ocupació industrial tradicionals. L'experiència recent ha demostrat que l'aposta per sectors tradicionals amb

mercats madurs no és raonable per a un país de costos elevats com el nostre, i que l'única opció passa per aquells sectors més intensius en tecnologia amb mercats en expansió. És evident que aquest canvi sectorial demana un perfil diferent de treballador —al marge que, lògicament, sempre hi haurà lloc per a un cert nombre de treballadors no qualificats— i, sobretot, una cultura d'empresa radicalment diferent, centrada en la competència en qualitat i innovació i no pas en costos. En la mesura en què les empreses entenguin les condicions que imposa aquest nou escenari podem preveure unes perspectives positives a mig i llarg termini. Si no ho fan, les previsions no poden ser altra cosa que pessimistes. La pilota és a la taula del sector industrial català.

Al marge de l'abast del fenomen de la reindustrialització i de la impossibilitat pràctica d'assolir el pes que tradicionalment havia tingut la indústria, el que és cert és que darrerament s'estan produint fenòmens de «contra-deslocalització», és a dir, empreses que inicialment s'havien deslocalitzat cap a economies emergents i que posteriorment han desfet el camí en haver d'enfrontar-se a determinades rigideses administratives, a increments salarials considerables i a la manca d'agilitat que implica la distància física envers el mercat europeu. Per tant, el context actual és força in-

cert i en cap cas pot afirmar-se amb rotunditat que la indústria catalana estigui immersa en un procés de reculada permanent. De fet, ha estat justament el sector industrial el que ha sostingut l'economia del país en els moments més intensos de l'actual crisi econòmica gràcies al dinamisme de les exportacions de productes manufacturats.

La «nova» indústria

Un cop vistes les consideracions fetes a l'apartat anterior, sembla evident que la indústria catalana del segle XXI no només haurà de ser diferent —en extensió i característiques— a la que tradicionalment ha existit en aquest país, sinó que haurà de ser, també, diferent a l'actual. Ara bé, això no vol dir, per exemple, que s'hagin de desmantellar sectors industrials tradicionals, entesos com aquells on el nivell tecnològic és mitjà o mitjà baix, sinó que cal reorientar-los cap a aquelles activitats més intensives en tecnologia on sí que es pot competir a escala internacional.

En aquest sentit, l'exemple de manual el constitueix el sector tèxtil. Aquest és un sector que durant més d'un segle ha estat clau per a la indústria i per a l'economia del país, però es tracta d'un sector que, en global, comprèn un conjunt d'activitats on el ritme d'intro-

Qualsevol transformació de l'actual estructura industrial ha de tenir uns costos en termes de destrucció d'ocupació, els quals cal conèixer i assumir

ducció d'innovacions és lent i on la mà d'obra utilitzada en la producció té un nivell de qualificació baix. Mentre que fa uns anys aquest sector estirava del conjunt de la indústria i ocupava bona part de la força de treball de la indústria, avui en dia el seu pes s'ha reduït dràsticament, sobretot arran dels processos de deslocalització cap a indrets amb baixos salaris —cas del Magreb, entre altres, on s'ha desplaçat la producció al mateix temps que es mantenien al país les activitats més qualificades. Aquestes actuacions responen a una estricta lògica econòmica de produir amb els costos més baixos i, per tant, no són qüestionables. El que sí que és qüestionable és que des d'un país com el nostre se seguis inclinant-se per un tipus de producte com aquest —on difícilment podem competir amb països emergents amb uns costos laborals molt inferiors als nostres— sense explorar altres possibilitats que, paradoxalment, ofereix el mateix sector. I és que si al país hi ha una tradició important del tèxtil amb associacions empresarials, serveis especialitzats, centres de formació i altres estructures, sembla raonable reorientar-se cap aquells àmbits del sector clarament intensius en tecnologia i on els mercats mostren unes clares potencialitats de creixement. En aquest sentit podem considerar el que es coneix com «teixits intel·

ligents» amb noves funcionalitats com per exemple la conducció d'energia o els canvis de color en resposta a variacions en la temperatura corporal, o els teixits d'ús tècnic que ofereixen noves prestacions pel que fa a la durabilitat o resistència a condicions ambientals extremes. Això no vol dir, ni de bon tros, haver de concentrar l'estratègia industrial catalana en aquest sector, però sí que aquest és un bon exemple de com aprofitar les sinergies existents en un sector tradicional per obrir nous mercats amb productes amb unes expectatives de creixement més sostingudes.

Cal abandonar sectors com els de l'automòbil, el tèxtil o l'agroalimentari? Segur que no, sinó el que cal fer és re-situar-se en aquells nínxols d'aquests sectors no explorats fins ara. Per exemple, és raonable pretendre que empreses com SEAT mantindran els actuals nivells d'ensamblatge de vehicles? Segurament no. Això vol dir desmantellar el sector? És evident que la resposta continua sent no i que el que cal fer és potenciar els actius catalans al sector al voltant d'empreses com, per exemple, Applus+ IDIADA, referent al seu àmbit, o potenciar les activitats de R+D+I o de disseny industrial en l'àmbit de l'automoció, per posar un altre exemple. És a dir, no cal renunciar al lideratge en sectors clau com ara l'automòbil, però sí ésser realistes i assumir que llocs de

treballs d'ensamblatge seran substituïts cada cop més o bé per operaris amb salaris més baixos o bé per robots. Si el país assumeix que pot perdre aquests llocs de treball menys qualificats i al mateix temps es consciencia que pot guanyar els llocs de treball dels qui hagin de dissenyar i fabricar la nova maquinària estalviadora de capital, haurérem donat un important pas endavant.

En altres països europeus tenen ben clara quina és la estratègia a seguir, i d'això en tenim un exemple ben proper al govern de François Hollande (1954), amb el nomenament d'Arnaud Montebourg (1962) com a ministre de *Redressement productif* o ministre de la reindustrialització com se'l coneix al país veí. Aquí, però, sembla que no ho tenim tan clar.

Tot sembla indicar que les estratègies de redreçament econòmic haurien de tenir entre les seves prioritats la recuperació d'aquelles activitats industrials amb més capacitat d'arrossegar la resta de l'economia. Fins ara s'han donat passes erràtiques i mancades de continuïtat que, en qualsevol cas, han respost més a la necessitat de donar resposta a demandes concretes de grans empreses a fi i efecte de mantenir i perllongar en el temps l'actual statu quo industrial que no pas a dissenyar amb valentia una política industrial a mig i llarg termini. És evident que els esforços dels nostres governs per salvar el màxim de llocs de tre-

» Anem cap a un futur amb una indústria diferent, amb més valor afegit i sobretot, més intensiva en coneixement, la qual cosa fa que calgui replantejar-se el perfil dels seus treballadors

ball poden ser lloables, però encara més lloable seria reconèixer quins d'aquests hauran de continuar en la categoria de salvables demà i quins sí que serien autosostenibles en el futur. Qualsevol transformació de l'actual estructura industrial ha de tenir uns costos en termes de destrucció d'ocupació, els quals cal conèixer i assumir. Això és fer política real, i els poders públics no poden defugir-ho, tot i els costos considerables en termes d'imatge que això comportaria.

Conclusions

Plantejar escenaris futurs sempre és una temeritat —sobretot a partir d'un context com l'actual, altament volàtil—, però sembla evident que l'activitat industrial no pot deixar de tenir una presència important al nostre país. És cert, però, que la indústria catalana del futur ha de ser força diferent de l'actual i, de fet, bona part de les seves perspectives de supervivència passen per aquesta transformació. A més, de ben segur que en termes relatius el seu pes evolucionarà a la baixa, com a la resta d'economies del nostre entorn, però de cap manera és concebible una Catalunya del segle XXI amb la indústria reduïda a la mínima expressió, i no només per comparació amb el seu pes actual, sinó perquè la seva imbricació amb la resta

del teixit productiu és tan elevada que bona part del sector serveis se'n ressentiria amb força.

Anem cap a un futur amb una indústria diferent, amb més valor afegit i sobretot, més intensiva en coneixement, la qual cosa fa que calgui replantejar-se, el perfil dels seus treballadors. I aquest darrer és un punt força important i al mateix temps, una restricció clara, ja que amb un 25% de fracàs escolar plantejar reorientar l'estructura productiva del país cap a activitats més intensives en coneixement pot semblar una quimera. Com també ho pot semblar que al mateix temps que els responsables educatius manifesten la seva preocupació per aquests nivells de fracàs escolar hi hagi estudiants que es queden fora dels programes de qualificació professional inicial per falta d'oferta de places. Si de debò es vol reindustrialitzar el país cal saber com i què implica i, tot seguit, endegar les polítiques transversals que de ben segur seran necessàries en termes de, per exemple, inversió en R+D+I, infraestructures logístiques i, sobretot, educació. Si tot això no es porta a terme, qualsevol aspiració de refermar el lideratge industrial català pot quedar en un foc d'encenalls. ◀

Agraïments

L'autor vol agrair la tasca de documentació de Magda Lleixà i la revisió d'estil de Carme López.

MÉS INFORMACIÓ

«Back to making staff». A *The Economist* de 21 d'abril de 2012.

OCDE. *Science, Technology and Industry Scoreboard*. Paris, 2003

SCAPOLO, Fabiana (dir.). *The Future of Manufacturing in Europe 2015-2020: The Challenge for Sustainability*. Brussel·les: Comissió Europea i Institute for Prospective Technological Studies, 2003.

Països Catalans

**Mapa comarcal
i municipal**
escala 1:500 000

Puzle de 385 peces
48x68 cm, amb peces
retallades amb la forma
de cada comarca

www.irla.cat · info@irla.cat

FUNDACIÓ

JOSEP IRLA

ARXIU

Abdó Terrades, pioner del republicanisme català

La història de l'esquerra nacional és plena de noms que porten els gens de la llibertat nacional i la justícia social. Des de Valentí Almirall a Josep Pallach, passant per Francesc Macià, Pere Coromines, Francesc Layret, Antoni Rovira i Virgili, Lluís Companys, Manuel Serra i Moret... Persones de reconeguda trajectòria que continuen el camí iniciat per la generació d'Abdó Terrades. Un llegat que la memòria republicana ha de fer aflorar de nou.

Retrat de passaport

Abdó Terrades¹ (1812–1856) va ser una de les figures més rellevants de la Catalunya del segle XIX pel fet d'haver estat el gran líder republicà de la primera meitat de la centúria, quan aquest moviment es trobava encara en una fase embrionària. Contribuí decisivament a definir aquest corrent i a dotar-lo d'unes característiques pròpies que el diferenciaven clarament de la resta d'opcions polítiques d'aquells moments, pel seu radicalisme democràtic i per la seva aspiració a una alta cota de justícia social. Com ha assenyalat l'historiador Albert Testart (1968), «la figura d'Abdó Terrades com a activista polític encaixa perfectament dins l'evolució d'una part del liberalisme que s'allunya d'allò que suposà doctrinàriament la Constitució de Cadis de 1812 [...] i que es transforma obertament en un clar republicanisme. Un moviment que Terrades mateix ajuda a desenvolupar i a definir fins a convertir-se en un referent fins i tot després de la seva mort, el 1856».²

Terrades, que desenvolupà bona part de la seva activitat política a Barcelona, demostrà tenir una gran capacitat organitzativa, una gran ambició política i una altíssima força de voluntat. Unes virtuts

Enric Pujol
Professor d'Història Moderna a la UAB
enric.pujol@uab.cat

- 1 Hem optat per la forma «Abdó Terrades» perquè davant l'ús dubitatiu que existeix del seu nom i cognom, hem seguit el criteri establert per Pompeu Fabra per tal de tendir a normalitzar els noms dels personatges anteriors a la normativització lingüística moderna.
- 2 TESTART, «Abdó Terrades, una baula de la cadena del republicanisme català del XIX».

» Terrades va ser el gran líder del republicanisme de la primera meitat del segle XIX, introduint-hi característiques com el radicalisme democràtic i l'aspiració a altes cotes de justícia social

que el convertiren en un líder indiscutible i que possibilitaren la cristallització d'un important nucli de seguidors de les seves propostes en un context sovint marcat per la repressió d'aquells que defensaven la democràcia política. Però a part d'aquests mèrits personals, també cal tenir present que les seves propostes comptaven amb un suport popular notable, com ho evidencia el fet que fou escollit alcalde de Figueres en les escasses ocasions que es feren eleccions per sufragi universal —el 1842 i el 1854.

La seva obra literària està estretament vinculada a la seva acció política, convertint-lo en el que ara en diríem un «escriptor compromès», ja que tota la seva producció escrita va estar al servei del seu ideari. Com a periodista, impulsà el diari *El republicano* (1842) i d'altres publicacions que el convertiren també en una figura pionera del periodisme de combat. Com a narrador, fou l'autor de *La esplanada: escenas trágicas de 1828* (1835),³ una obra de denúncia contra l'absolutisme. Com a dramaturg, va escriure, en català, *Lo rei Micomicó* (1838),⁴ sàtira de caràcter antimonàrquic que, segons alguns crítics moderns com Àngel Carmona (1924–

1997), el convertiren en un precursor del teatre d'agitació contemporani. I encara arribà a compondre la cançó *La Campana* (1842), que fou una mena de programa polític cantat que esdevingué un veritable himne per als republicans de l'època. Un darrer aspecte que no es pot desatendre de la seva activitat fou la seva actuació en el si del carbonarisme, moviment que a principis del segle XIX adoptà formes de la francmaçoneria tradicional, però adaptada a un discurs democràtic i social radical. El ja esmentat Carmona, que li dedicà un dels capítols del llibre *Dues Catalunyes: jocsfloralescos i xarons* digué d'ell, com a síntesi de la seva forta personalitat: «Terrades continua la tradició d'un tipus generós que desmenteix el tòpic del català ranci, covard i ensopit: el català imaginatiu, audaç i generós».⁵

Apòstol de la democràcia catalana

Aquesta condició d'«apòstol» democràtic li va atribuir Josep Soler i Vidal (1908–1999), el seu biògraf, en l'obra *Abdó Terrades. Primer apòstol de la democràcia catalana (1812–1856)*,⁶ publi-

cada el 1983. Aquest títol, encara que pugui semblar grandiloqüent, té un innegable fons de veritat. Cal ser conscient que Terrades va viure en uns moments històrics especialment convulsos: els de la primera meitat del XIX. La seva activitat política, desenvolupada sobretot a les dècades de 1840 i 1850, tingué com a escenaris Barcelona i el seu Empordà natal, per bé que va haver de fer sovintejades escapades a la Catalunya del Nord i a la República Francesa per tal de cercar-hi refugi i protecció. L'exili fou, doncs, una constant de la seva vida fins al punt que morí desterrat el 1856 a Medina-Sidonia, Andalusia.

Aquesta circumstància de persecució i exili no ens ha de sobtar, ja que en aquella època ser republicà volia dir defensar el programa més radical de l'espectre polític del moment. Els primers republicans eren pràcticament els únics que propugnaven un ideari democràtic tal com l'entenem ara. Per això eren també coneguts amb la denominació de «demòcrates». Així, nocions que ara ens semblen molt «lògiques» com el sufragi universal, la separació de poders, la igualtat d'oportunitats, la separació entre l'Església i l'Estat o el reconeixement dels drets dels obrers eren idees combatudes aferissadament per importants sectors socials de l'època. Sovint va caldre agafar les armes per defensar-les i Terrades no

3 TERRADAS, *L'esplanada. El rei Micomicó*.

4 TERRADAS, *Lo rei Micomicó: comèdia es dos actes i en vers català escrita per un Micomicó*.

5 CARMONA, *Dues Catalunyes: jocsfloralescos i xarons*.

6 SOLER I VIDAL, *Abdó Terrades. Primer apòstol de la democràcia catalana (1812–1856)*.

Les propostes de Terrades comptaven amb suport popular com ho evidencia el fet que fou escollit alcalde de Figueres en les escasses ocasions que es feren eleccions per sufragi universal

dubtà a fer-ho. L'escriptor Carles Rahola (1881–1939), en una famosa semblança del personatge apareguda en el seu llibre *Vides heroiques* va afirmar que «no hi va haver a Catalunya [...] moviment revolucionari que ell no inspirés o dirigís o en el qual no prenguéss part activa». Un historiador actual com Pere Gabriel (1945) ha explicat que «l'insurreccionalisme es justificava en nom del dret del poble a la rebel·lió contra la tirania, contra la manca de llibertats, els abusos del poder i la repressió». I ha constatat que «l'afirmació democràtica, per més que hom ho intentava, no aconseguia encabir-se en cap desenvolupament institucional regular ni sorgia de la pràctica electoral».⁷

Més enllà de l'activitat insurreccional, la principal aportació de Terrades a la tradició política contemporània fou, segons un altre dels seus biògrafs actuals, Jaume Guillaumet (1950), «la creació d'un partit d'extracció menestral i treballadora sobre uns principis netament democràtics que, a partir del 1841, reclamà una nova constitució sorgida de la voluntat popular».⁸ Així, doncs, exercí un mestratge definitiu en tot un nucli de gent, com Narcís Monturiol (1819–1885), Joan Matas (1826–1894),

Joan Tutau (1829–1893) o Francesc Sunyer i Capdevila (1826–1898), els quals van tenir un paper rellevant en el moviment republicà que féu possible la revolució de 1868 i la posterior instauració de la República espanyola el 1873. Aquest nucli de republicans fou l'embrió a partir del qual s'organitzà el republicanisme federal, una branca del moviment republicà que prengué especial arrelament a l'Empordà, a Barcelona i al conjunt del Principat, i que es caracteritzà per defensar, davant dels republicans unitaristes —que volien tot el poder regit des de Madrid—, un poder repartit, amb estats pròpiament dits que es federessin i que gaudissin d'àmplies atribucions polítiques.

El mateix Terrades explicità els eixos del seu ideari en un famós programa revolucionari que popularitzà per mitjà de la cançó *La Campana*. L'estrofa inicial constitueix la tornada que es repeteix després de cada nova estrofa: «Ja la campana sona / el canó ja retrona... / Anem, anem, republicans anem a la victòria anem». Cal mobilitzar-se perquè ha arribat el moment de fer-ho: «Ja és arribat el dia / que el poble tan volia / Fugiu tirans el poble vol ser rei». I més endavant passa a exposar en què consisteixen els canvis que cal introduir, alguns dels quals tenen avui una vigència sorprenent: «Que pagui qui té renda / o bé alguna prebenda: tot qui no té, tam-

poc no deu pagar res». La popularitat de la cançó fou extraordinària, però, a causa del missatge que defensava, fou prohibida i la gent que la cantava en públic podia ser detinguda. El ja esmentat Carles Rahola, en el retrat que dedicà al líder republicà, parla del gran èxit de la cançó: «Un historiador de la nostra Renaixença literària, [Francisco] Tubino,⁹ considera *La Campana* com l'himne de Riego o la Marsellesa dels revolucionaris catalans».¹⁰ S'ha dit molt sovint que la música era de Josep Anselm Clavé (1824–1874), que compartia el mateix ideari que Terrades, però aquesta atribució no és plenament demostrada. La musicòloga Anna Costal (1981) ha aventurat que aquesta creença té el seu origen en el fet que Clavé incorporà la cançó en la seva obra musical *La revolución* (1868), que precisament era dedicada al polític figuerenc.

L'actuació política de Terrades arribà a tenir una concreció institucional, ja que, com hem avançat, el 1842 fou elegit alcalde de Figueres. En aquella ocasió no va poder exercir el càrrec perquè es negà a jurar fidelitat al general Joaquín Baldomero Espartero (1793–1879), que aleshores era el regent de la monarquia espanyola. La votació entre els regidors escollits s'arribà a repetir

7 RAHOLA, *Vides heroiques*.

8 GUILLAMET, Abdon Terradas. *Primer dirigent republicà, periodista i alcalde de Figueres*.

9 Francisco Tubino (1833–1888).

10 RAHOLA, *Vides heroiques*.

» La Campana és una mena de programa polític cantant que esdevingué un veritable himne per als republicans de l'època

fins a cinc vegades, per veure si sorgia un altre candidat, però sempre van tornar a escollir Terrades, que fou destituït una vegada i una altra per no voler fer el jurament al regent. El 1854, en una nova elecció, feta també per sufragi universal masculí, tornà a ser elegit alcalde de la ciutat i aleshores va poder exercir breument el seu càrrec durant nou mesos, fins al juliol de 1855, que tornà a ser destituït. L'actuació de Terrades al capdavant de l'ajuntament figuerenc ha estat sintetitzada per Joan Armangué (1953), que també fou alcalde de la ciutat: «La seva és una actuació de govern dedicada al desenvolupament urbà, destacant-ne la supressió, per motius d'espai i de salubritat pública, del vell cementiri annex a la parròquia, i el seu trasllat als terrenys del nou camí del Far [on és actualment]; centrada també en el suport al Teatre Municipal, inaugurat pocs anys abans, i sobretot en el suport a l'ensenyament [...] a través de l'Institut, que era mantingut per l'Ajuntament».¹¹

L'ideari social

Les primeres associacions obreres catalanes van rebre de Terrades i dels

seus seguidors un suport que cap altre grup no els volia donar. Això féu que, durant molts anys, obrerisme i republicanisme fossin termes políticament indestriables. Ja ho assenyala Jaume Vicens Vives (1910–1960) a *Industrials i polítics: segle XIX*,¹² on afirmà que els obrers i menestrals acabaren per trobar, en el grup de Terrades, un partit decidit a incorporar-los a la política. Més recentment, Josep Termes (1936–2011), ha precisat que, abans del 1868, el sindicalisme obrerista estricte no féu gaire cas del socialisme utopista i que, en canvi, sí que recolliren amb més entusiasme les prèdiques democràtiques i republicanes d'Abdó Terrades i d'un seu col·laborador, Francesc de Paula Cuello (1824–1851), assassinat de ben jove pels seus enemics polítics. Així, el mateix Termes ha afirmat que no fou fins a partir de 1868 que s'inicià una tendència a la separació, quan es començaren a divulgar els postulats internacionalistes en la seva variant apolítica i anarquista. Un decantament que, val la pena remarcar-ho, fou lent, ja que els forts lligams entre republicanisme i obrerisme encara es mantingueren de manera molt evident durant el primer terç del segle XX, com evidencia la trajectòria política de dirigents republicans com Francesc Layret (1880–1920),

Lluís Companys (1882–1940) o Martí Barrera (1889–1972).

Donada l'opció obrerista de Terrades i els seus, no han de sorprendre els contactes que tingué amb el socialisme utòpic, especialment amb el postulat pel polític i escriptor Etienne Cabet (1788–1856), l'autor del famós *Voyage en Icarie*, on defensà una organització social igualitarista que posteriorment intentà implantar, infructuosament, als EUA.¹³ Les afinitats entre tots dos líders eren importants, ja que no tan sols compartien l'objectiu de l'emancipació dels treballadors, sinó que ambdós van estar adscrits al carbonarisme. El moviment carbonari, estès en diferents llocs d'Europa contra els intents restauracionistes de l'època postnapoleònica ha estat definit per un estudiós com Michel-André Lafelice com «una gran conxorxa del liberalisme adolescent» que es va inscriure humanament i estructuralment en una nebulosa cultural i política dins la qual també s'inserí «una francmaçoneria en curs de transformació».¹⁴ Així, doncs, maçoneria i carbonarisme compartiren formes i ritual comuns —sovint derivats de la seva condició de moviments clandestins i sotmesos a un estricte secretisme, per raons d'elemental seguretat—,

11 ARMENGUÉ, «Abdon Terrades, primer alcalde republicà».

12 VICENS VIVES, *Industrials i polítics: segle XIX*.

13 CABET, *Voyage en Icarie*.

14 IAFELICE, «Charbonnerie».

La persecució i l'exili no ens ha de sobtar ja que en aquella època ser republicà volia dir defensar el programa més radical de l'espectre polític del moment

però aquest darrer els va adaptar a un discurs democràtic i social radical.

Un altre punt de connexió entre Terrades i Cabet fou la figura del figuerenc Narcís Monturiol, deixeble i amic del dirigent català, i fervent partidari dels ideals cabetians. Ell fou un dels principals introductors a Catalunya del comunisme cabetià, per mitjà del periòdic *La Fraternidad* i de la traducció castellana del *Voyage en Icarie*. Fins a cert punt, Terrades també es pot considerar un divulgador del pensador francès, ja que traduí una altra obra de Cabet, la *Histoire populaire de la Révolution française*. Però les diferències amb l'estratègia política eren molt profundes. El líder català no va compartir la convicció dels cabetians de fer triomfar les seves idees per mitjà de l'exemple i la via pacífica i fou partidari de l'acció revolucionària i de fer ús, quan calgués, de les armes. Existeix una constància explícita d'aquestes diferències en una carta que Terrades li envià a Narcís Monturiol, des de Madrid, el 28 de desembre de 1847, reproduïda modernament per Jaume Guillaumet.¹⁵ Les reserves de Terrades envers el projecte, com ja va assenyalar Soler i Vidal, tenien molts punts en comú a les crítiques que van fer, en unes dates

similars, Karl Marx (1818–1883) i Friedrich Engels (1820–1895) en l'únic número de *Die Londoner Kommunistische Zeitschrift*, revista publicada a Londres el setembre d'aquell mateix 1847. Curiosament Terrades i Cabet van morir el mateix any, el 1856.

Periodisme i literatura

El recurs al periodisme i a la literatura fou una peça clau en l'estratègia política de Terrades. Així, ja des del 1842, impulsà uns fulls volants per propagar els ideals republicans i que foren coneguts amb el nom de *Hojas Terradas*. Davant de l'èxit assolit, es decidí a crear un diari, *El republicano* (1842), al qual seguiren d'altres capçaleres com *El Porvenir* (1843), *La Campana* i *La Unión*. D'aquestes dues darreres no se n'ha conservat cap exemplar. La seva iniciativa el converteix en un dels pioners del periodisme de combat polític a Catalunya, un mèrit que li ha reconegut també Jaume Guillaumet: «L'aparició de la premsa política republicana és deutora de la figura d'Abdon Terrades i de la seva afició juvenil a editar fulls volants [...] que es revela com una intuïció precoç del futur líder republicà sobre la utilitat dels fulls impresos, i de la pròpia premsa, com a mitjans i vehicles de

15 GUILLAMET, Abdon Terradas. *Primer dirigent republicà, periodista i alcalde de Figueres*.

» Exercí un mestratge a tot un nucli de gent com Monturiol, Matas, Tutau, Sunyer... l'embrió a partir del qual s'organitzà el republicanisme federal

comunicació i propaganda».¹⁶

L'obra literària també va seguir la mateixa línia de comunió amb l'ideari polític, com es pot comprovar ja des del primer títol de la producció narrativa, *La esplanada: escenas trágicas de 1828*.¹⁷ Fou publicat en castellà el 1835, quan Terrades tot just tenia 23 anys. L'obra té com a rerefons històric les execucions de liberals ordenades a Barcelona, el 1828, per part del capità general Charles d'Espagnac (1775–1829), comte d'Espanya, a l'esplanada de la Ciutadella. D'aquí el títol de la narració. Més que una obra explícitament antimonàrquica, és una crítica a l'absolutisme, és a dir, del poder absolut d'una monarquia no sotmesa a cap control parlamentari. Modernament, el 1987, l'obra fou traduïda al català per l'escriptora Maria Àngels Anglada (1930–1999).

La seva obra més popular, però, fou la peça teatral *Lo rei Micomicó*.¹⁸ Es pot considerar com el principal exponent de l'època del que ara en diríem teatre d'agitació política. Es tracta d'una farsa de caire antimonàrquic el missatge de la qual és que l'ideal d'un monarca

just i desinteressat és senzillament impossible d'aplicar en la realitat. La peça, breu i divertida, va ser estrenada a Figueres i a Barcelona el 1838 i tingué un gran èxit de públic. Un estudiós del teatre, Francesc Foguet (1971), ha assenyalat: «Al costat del teatre de Josep Robrenyo,¹⁹ *Lo rei Micomicó* és una de les mostres més reeixides de l'ús de l'escena com a espai d'acció proselitista per difondre, *au grand public*, les noves idees polítiques, democràticament revolucionàries (val a dir que la tria del català contribuïa a revalorar la llengua no únicament en l'àmbit literari i teatral, sinó també en l'ideològic). Al cap i a la fi, el fons del missatge terradià té una vigència aclaparadora».²⁰

L'opció de Terrades en favor de l'ús del català no es limità a *La Campana* i a *Lo rei Micomicó*, sinó que també el féu extensiu a la seva activitat política, ja que fou dels primers en usar la llengua pròpia en els mítings. Aquesta actitud, adoptada en unes dates tan prematures —pensem que la Renixença tot just s'havia iniciat molt tímidament el 1833— el converteixen en un dels principals representants de la branca més popular del moviment de recuperació lingüística i cultural de

l'època, en oberta oposició als autors que pertanyien a sectors benestants i que defugien de tractar en les seves obres els conflictes polítics i socials del seu temps.

La memòria posterior

La figura de Terrades no parà de créixer d'ençà de la seva mort, especialment en els moments de puixança del republicanisme que ajudà a configurar. La seva condició de pioner li fou àmpliament reconeguda pels republicans que donaren suport a la revolució de 1868 i que tot seguit bastiren la Primera República espanyola, on la participació catalana —i empordanesa— fou transcendental. També el tingueren com a una figura emblemàtica els del primer terç del segle XX. Com ha assenyalat l'historiador Àngel Duarte (1957): «Els republicans dels primers temps del Nou-cents se sabien i es volien hereus de la generació d'Abdó Terrades, d'aquells apòstols de l'ideal que, en els temps més difícils, integrats a la Milícia Nacional, combateren amb les armes contra la reacció i el carlisme».²¹ Així, Carles Rahola el va incloure en el llibre ja citat *Vides heroiques*, per més que no estalvià algunes crítiques polí-

16 GUILLAMET, *Abdon Terradas. Primer dirigent republicà, periodista i alcalde de Figueres*.

17 TERRADAS, *L'esplanada. El rei Micomicó*.

18 TERRADAS, *Lo rei Micomicó: comèdia es dos actes i en vers català escrita per un Micomicó*.

19 Josep Robrenyo (1780–1838).

20 FOGUET, «Abdó Terrades, ficcions per a una revolució democràtica».

21 DUARTE, «L'herència republicana de segle XIX».

tiques a la seva actuació, jutjada com a molt radical per l'escriptor gironí. Rahola, en el llibre, n'arribà a donar un retrat psicològic: «La seva psicologia pot ésser resumida amb aquests mots, segons un examen frenològic de Marian Cubí:²² molt tossut en les seves opinions i en els seves idees; tenia força bon cor; el seu geni era trist i desesperançat; imaginació viva, regular talent, esguard penetrant, rostre eixut, caràcter enèrgic...».²³

La historiografia actual, per bé que ha tendit a desproveir-lo de tota connotació mítica, no ha fet minvar la seva importància històrica, sinó al contrari. A finals de la dècada de 1950, Vicens Vives ja en parlà de manera laudatòria a *Industrials i polítics: segle XIX*, com ja s'ha dit. I aquest mateix to és el que emprà Termes, que en féu referència a diferents escrits, com ara l'aplec *Història de combat*²⁴ o sobretot, el pròleg que féu per al llibre de Soler i Vidal.²⁵ L'obra de Soler va ser feta també en to encomiàstic i fou la primera monografia extensa dedicada al personatge. Afortunadament no és l'única que existeix, ja que més recentment Guilla-

met publicà *Abdon Terradas. Primer dirigent republicà, periodista i alcalde de Figueres*,²⁶ que fins ara és l'estudi més extens i actualitzat de què disposem. En la seva dimensió de pensador polític també fou reivindicat per Fèlix Cucurull (1919–1996) que el va incloure en el segon volum de la *Panoràmica del nacionalisme català*.²⁷ Els diferents estudiosos actuals de la literatura tampoc no han desatès la seva aportació, que ha estat valorada especialment en el cas del teatre. Als ja esmentats Carmona i Foguet, cal afegir-hi Melcior Font (1905–1959), Joaquim Molas (1930), Xavier Fàbregues (1931–1985), Joaquim Marco (1935), Jordi Pla (1949) o Joan Ferrerós (1952).

El seu prestigi féu que el seu nom fos posat a un petit carrer de Barcelona del barri de Gràcia el 1922. Amb la proclamació de la Segona República també se li dedicà un cèntric carrer de Madrid. Tots dos han preservat el seu nom fins avui i van aconseguir superar l'etapa franquista segurament pel desconeixement que tenien les autoritats del Règim de la significació de la seva figura. A Figueres el seu nom desaparegué de la via pública al final de la Guerra

Civil i fins a dates recents no se li ha dedicat un petit carrer i una plaça, on hi ha una placa d'homenatge. El 2002, el Casino Menestral Figuerenc féu construir un gegant amb la seva imatge alhora que la parella de gegants de la ciutat van adoptar els noms de «Janet» i «Justa», dos personatges de *Lo rei Micomicó*. ◀

22 Marià Cubí (1801–1875)

23 RAHOLA, *Vides heroiques*.

24 TERMES, *Història de Combat*.

25 SOLER, *Abdó Terradas. Primer apòstol de la democràcia catalana (1812–1856)*.

26 GUILLAMET, *Abdon Terradas. Primer dirigent republicà, periodista i alcalde de Figueres*.

27 CUCURULL, *Panoràmica del nacionalisme català*, vol 2.

MÉS INFORMACIÓ

ARMANGUÉ, Joan. «Abdon Terrades, primer alcalde de república». A *L'Empordà*, 12 de juny de 2012, pàg. 8-9.

CABET, Etienne. *Voyage en Icarie*. París: J. Mallet et Cie, 1842. Segona edició.

CARMONA, Àngel. *Dues Catalunyes: jocsfloralescos i xarons*. Barcelona: Ariel, 1967.

COSTAL, Anna. «De La Campana de Terrades a La Revolució de Clavé. Ús i funció de les músiques populars en l'ideari republicà federal». A *Abdon Terrades i el seu temps. Jornada d'estudi i de debat*, Figueres, 27 d'octubre de 2012.

CUCURULL, Fèlix. *Panoràmica del nacionalisme català*. París: Edicions Catalanes de París, 1975. Vol 2.

DUARTE, Àngel. «L'herència republicana de segle XIX». A PUJOL, Enric (dir.). *El somni republicà. El republicanisme a les comarques gironines*. Girona – Barcelona: Casa de Cultura – Viena Edicions, 2009.

FÀBREGAS, Xavier. *Teatre català d'agitació política*. Barcelona: Edicions 62, 1969.

IAFELICE, Michel-André. «Charbonnerie». A SAUNIER, Eric (dir.). *Encyclopédie de la franc-maçonnerie*. París: Le Livre de Poche, 2000.

FERRERÓS, Joan. *Poetes de l'Empordà*. Figueres: Carles Vallès Editor, 1986.

FOGUET, Francesc. «Abdó Terrades, ficcions per a una revolució democràtica». A *Serra d'Or*, 2012, núm. 636, pàg. 62-64.

FONT, Melcior Font. *El teatre català anterior a Pitarrà. Josep Robreño, Francesc Renart i Abdon Terrades*. Barcelona: Barcino, 1928.

GABRIEL, Pere. *El catalanisme i la cultura federal. Història i política del republicanisme popular a Catalunya del segle XIX*. Reus: Fundació Josep Recasens, 2007.

GUILLAMET, Jaume. *Abdon Terrades. Primer dirigent republicà, periodista i alcalde de Figueres*. Figueres: Institut d'Estudis Empordanesos, 2000.

MARCO, Joaquim. «Abdó Terrades i el seu testimoni de la repressió del 1828: La esplanada». A *Estudis Romànics*, vol. IX, 1962.

MOLAS, Joaquim. *Poesia catalana romàntica*. Barcelona: Edicions 62, 1965.

PLA, Jordi. «L'esplanada o la via novelística d'Abdó Terrades». A *D'escriptors i d'escriptures*. Girona: L'Eix Editorial, 1997.

PUJOL, Enric. «Abdó Terrades, el primer líder republicà». A *Serra d'Or*, 2012, núm. 636, pàg. 54-57.

RAHOLA, Carles. *Vides heroïques*. Girona: Tallers gràfics de la Casa d'Assistència i Ensenyament, 1932.

SOLER i VIDAL, Josep. *Abdó Terrades: primer apòstol de la democràcia catalana (1812–1856)*. Barcelona: La Magrana, 1983.

TERMES, Josep. *Història de combat*. Catarroja: Editorial Afers, 2007.

TERRADAS, Abdó. *L'esplanada. El rei Micomicó*. Barcelona: Curial, 1987.

TERRADAS, Abdó. *Lo rei Micomicó: comèdia es dos actes i en vers català escrita per un Micomicó*. Pollença: El Gall, 2010.

TESTART, Albert. «Abdó Terrades, un baula de la cadena del republicanisme català del XIX». A *Serra d'Or*, 2012, núm. 636, pàg. 922-925.

VIVENS VIVES, Jaume. *Industrials i polítics: segle XIX*. Barcelona: Vicens Vives, 1958.

MONOGRAFIES D'HISTÒRIA:
JOSEP PUIG PUJADES.
LÍDER DEL REPUBLICANISME EMPORDANÈS

historia@irla.cat

FUNDACIÓ

JOSEP IRLA

EXPLORADOR

Els relats nacionals es diversifiquen: lliçons d'una anàlisi comparada a Europa

VISTA PRÈVIA

Els mapes són com una fotografia. Descriuen un moment determinat, concret, que queda recollit en una imatge que sembla inalterable però que no pot combatre el pas del temps. D'aquí que de tant en tant sigui bo fotografiar una altra vegada el mateix paisatge i veure com aquest ha canviat amb el despertar i la letargia de les nacions. Com ha fet el CIEMEN dibuixant de nou amb ulls del 2012, l'Aproximació a l'Europa de les Nacions que va esbossar fa més de vint anys.

«La identitat nacional és un fenomen modern de naturalesa fluida i dinàmica», escriu la professora Montserrat Guibernau (1960) al molt recomanable *La identitat de les nacions*.¹ Segurament, com més va, més fluida i dinàmica es torna. I és una característica que no només afecta a la identitat nacional en si, sinó també al mateix procés de la construcció nacional. En aquests primers lustres del segle XXI —i en els darrers del XX— hem assistit, a Europa, a una diversificació d'estratègies, de relats, de discursos i de propostes d'organització nacionals. En tot o en part, algunes d'aquestes propostes fins i tot posen en qüestió —quan no l'arriben a negar— l'organització de l'espai europeu en estats-nació clàssics i plantegen tot un seguit de propostes per tal de superar-la. Són canvis que coincideixen amb —i s'alimenten de— la pèrdua creixent de sobirania per part dels estats cap a la UE, per amunt, i cap a les unitats subestats amb capacitat legislativa, per avall.

Aquestes diferents estratègies, relats, discursos i propostes han anat assolint la seva plasmació en forma de nous estats sobirans a l'Europa central i oriental, sobretot en la gran onada d'independències —i una reunificació, l'alemanya— que va de 1990 a 1993. Abans que això succeís, ja hi havia qui apuntava que el mapa de les identitats nacionals i el dels estats tenia greus discrepàncies. És el cas del CIEMEN, que, amb el seu ja clàssic mapa «Aproximació a l'Europa de les Nacions», dibuixava el 1987 —amb una actualització el 1992— una

David Fornies
Cap de l'àrea de Coneixement del CIEMEN i coautor
del mapa *Identitats nacionals d'Europa*
david@ciemmen.cat

¹ GUIBERNAU, *La identitat de les nacions*, pàg. 38.

» En els primers lustres del segle XXI —i en els darrers del XX— hem assistit, a Europa, a una diversificació d'estratègies, de relats, de discursos i de propostes d'organització nacionals

cartografia nacional poc ortodoxa, si per ortodox entenem, en aquells moments, la fotografia fixa que havia sortit del final de la Segona Guerra Mundial.²

Han passat 25 anys des de la publicació d'aquell mapa, i d'ençà, a l'espai europeu i al seu entorn s'ha anat fent cada cop més evident la diversificació a què ens referíem en el paràgraf inicial. Almenys això és el que hem pogut constatar al CIEMEN després d'haver elaborat un nou estudi comparatiu entre les identitats nacionals a Europa, i que ens ha servit per actualitzar el mapa de la qüestió nacional al continent. En essència, hem posat en paral·lel les identitats nacionals europees fent-ne una comparació a partir de sis grans paràmetres: la tradició històrica, la territorialitat, la cultura i la llengua, la voluntat d'afirmació, la cerca d'estructures institucionals pròpies i l'evolució de la construcció nacional. La majoria de les identitats que hem representat al mapa han mostrat fortalesa en els tres primers paràmetres, però algunes han evidenciat certa feblesa en els tres darrers —els relacionats amb l'evolució política. En la nostra interpretació de les dades, hem posat l'accent en la vinculació entre

identitat i/o cultura nacional i identitat i/o cultura pública comuna, tal com fan autors com David Miller (1946),³ Michel Seymour (1954)⁴ o Anthony D. Smith (1939). Ens sembla que, en una època en què les societats es van diversificant internament cada cop més, seria difícil poder analitzar la qüestió nacional des d'una altra perspectiva.

Les dades extretes de l'estudi ens han permès contrastar la vigència —o no— de les identitats nacionals que s'inclouen als mapes de 1987 i 1992. Per un costat, l'evolució de les dues darreres dècades no ha fet sinó confirmar la consolidació de tota una sèrie d'identitats nacionals que ja apareixien en aquelles cartografies. Els avanços nacionals que han tingut lloc en casos com el basc, el català, el flamenc, l'escocès, el gal·lès, el cors, l'albanès,

3 «Finalment, una identitat nacional requereix que la gent que la comparteix tingui alguna cosa en comú, un conjunt de característiques que en el passat sovint van ser denominades «caràcter nacional», però que prefereixo descriure com a cultura pública comuna». Cita extreta de MILLER, *On Nationality*, pàg. 25. Traducció pròpia.

4 Seymour, professor de la Universit  de Montréal: «En poques paraules, crec que el concepte d'identitat pública comuna pot entendre's en un pla nacional i emprar-se a fi d'evitar dos models d'organització política extrems: el patriotisme constitucional i la «societat d'identitats». Cita extreta de SEYMOUR, «Sobre la identitat postnacional», p g. 195.

2 El mapa va tenir una actualització al cap de cinc anys, el 1992, l'última versió publicada fins el 2012.

el sami, el kurd i l'osseta demostren que els mapes del CIEMEN anaven en la bona direcció. Encara més: l'estudi actual ens ha permès detectar que algunes de les identitats nacionals que fa vint anys es qualificaven, amb força prudència, de «nacions emergents», ara s'han reforçat i han assolit un cert grau d'institucionalització —és el cas dels gagaüsos de Moldàvia, que han passat de no tenir cap reconeixement polític a dotar-se dels seus propis parlament i govern i a veure reconegut, ni que sigui en un escenari concret,⁵ el seu dret a l'autodeterminació— i fins i tot, trobem parts de nacions que han construït el seu propi estat —com Kosovo i Ossètia del Sud.

Però no tot són reforçaments. També hem detectat que alguns processos de construcció nacional no han aconseguit avenços significatius. Occitània i Frísia en són dos exemples a l'Europa occidental; al centre del continent, Lusàcia i Ladínia, i a la zona oriental, Mordòvia. Les guerres de secessió iugoslaves també van causar un impacte profund en la construcció nacional bosniana, fins al punt que el control final i efec-

tiu d'àmplies regions⁶ d'aquest país per part de la nació bosniana ha quedat greument en entredit. Una qüestió a banda és l'evolució del fet nacional al nord d'Itàlia i l'impacte que hi ha tingut el projecte polític de la Padània, l'emergència del qual a partir de la dècada de 1990 ha interferit clarament en moviments nacionals que venien de lluny, com el friülès o el vènet. Al mapa hem optat per incloure'ls tots dos, però encara és aviat per certificar fins a quin punt han quedat afectats per la proposta política de la Lega Nord.

Exemples de noves conceptualitzacions i estratègies: construccions nacionals a Transnístria, a Lapònia i al Kurdistan

Abans hem comentat que, en observar els sis indicadors utilitzats per comparar les identitats nacionals, destacava el fet que, en la majoria de casos analitzats, els elements històrics, culturals i territorials eren més detectables i estaven més ben definits que no pas els relacionats amb la seva evolució política: Occitània, Aragó, Cornualla, Sardènia o Bretanya en són exemples clars.

No obstant això, l'estudi també ens ha servit per constatar que hi ha casos on això passa a l'inrevés: els indicadors d'evolució política són més forts que no pas les bases sobre les quals s'ha acostumat a construir el discurs nacional a Europa.

Durant les darreres dècades s'han produït dos processos d'aquest tipus, ambdós desencadenats per conflictes violents: Transnístria i Xipre del Nord. El de Transnístria és paradigmàtic. Es tracta d'una franja de 4.100 quilòmetres quadrats a l'est de Moldàvia, a l'orient del riu Dnièster on s'hi va desenvolupar un conflicte tardosoviètic, que va esclatar quan els vents del nacionalisme panromanès bufaven amb força a Moldàvia. Amb el suport del Kremlin, de l'exèrcit soviètic i d'una part dels treballadors fabrils eslavòfons —ucraïnesos i russos—, les autoritats de Transnístria van decidir separar-se de Moldàvia i proclamar la independència el 1990, amb el nom de República Moldava de Transnístria (RMT). A partir de llavors, el govern de la franja oriental del Dnièster es va proposar dues coses: consolidar les estructures del nou estat i crear una identitat nacional per al nou país, una identitat que, d'entrada, difícilment podia basar-se en cap grup ètnic diferenciats i exclusiu ja que la població del nou país estava formada a parts més

⁵ Gagaüsia podria iniciar legalment un procés d'autodeterminació si Moldàvia mai optés per renunciar a la seva sobirania —presumiblement, integrant-se a Romania.

⁶ És el cas de la República de Srpska, on la identitat nacional sèrbia és ara rotundament dominant, com ho és la croata a la regió d'Herceg-Bòsnia.

» Els canvis coincideixen amb —i s'alimenten de— la pèrdua creixent de sobirania per part dels estats cap a la UE, per amunt, i cap a les unitats subestats amb capacitat legislativa, per avall

o menys iguals per russos, ucraïnesos i moldaus, cadascun dels quals ja disposava del seu propi estat matriu.⁷ «La RMT té la més llarga i més consistent tradició de construcció nacional multiètnica. [...] Des de bon començament del moviment de separació, els líders transnistrians es van esforçar per diferenciar els moldaus del marge esquerre [del Dnièster] dels del marge dret», escriu Kimitaka Matsuzato

7 En aquest punt convé assenyalar que, des del punt de vista cultural, i des de l'òptica del que explica Miroslav Hroch (1932) a «Regional memory: the role of history in (re)constructing regional identity», es podria interpretar que el procés de Transnístria no és expressió d'una construcció nacional, sinó d'un simple regionalisme: «[...] La identitat nacional està fonamentada en l'existència d'una cultura diferenciada que es defineix com a nacional i que difereix d'altres cultures nacionals, mentre que la cultura regional és habitualment part d'una o més d'una cultura nacional», escriu Hroch. HROCH, «Regional memory: the role of history in (re)constructing regional identity». Traducció pròpia.

El procés té dues dècades de vida, massa poc per determinar si ens trobem davant d'una identitat nacional amb característiques peculiars o bé si, per contra, assistim a un procés polític centrat en una identitat regional. Convé recordar que, de vegades, una cultura regional acaba esdevenint nacional, tal com el propi Hroch apunta en l'article citat. A judici nostre, és difícil entendre Transnístria com a cultura regional de Moldàvia, tot i que és possible interpretar-la com a cultura regional de Rússia. Per aquests motius hem optat per marcar el país en el mapa com a «identitat nacional poc consolidada en el temps».

(1960), vicepresident del Consell Internacional per a l'Estudi del Centre i l'Est d'Europa.⁸ Segurament, és una visió molt optimista: si bé és cert que hi ha hagut líders transnistrians ètnicament moldaus i ucraïnesos —entre aquests darrers, l'actual president, levgueni Xevtxuk (1968)— i que la Constitució diu que les llengües oficials, «en igualtat de condicions», són «el moldau,⁹ el rus i l'ucraïnès», també és veritat que el rus manté una posició clarament hegemònica a Transnístria. «El rus [...] és l'única *lingua franca* de Transnístria. Els esforços de les autoritats per a construir una identitat cultural i política transnistriana basada en la llengua russa són visibles públicament», resumeix Sebastian Muth (1980) el seu estudi sobre el paisatge lingüístic a les ciutats de la franja, elaborat el 2010.¹⁰ És a dir: assistim a un procés de construcció nacional on el discurs teòric oficial és marcadament

8 MATSUZATO, «From belligerent to multi-ethnic democracy: domestic politics in unrecognized states after the ceasefires». Traducció pròpia.

9 La cita és literal. La gran majoria de lingüistes consideren que el moldau és una variant de la llengua romanesa. D'aquí que sigui evident la intencionalitat política de referir-se a l'idioma com a «moldau».

10 MUTH, «Linguistic landscapes on the other side of the border: Signs, language, and the construction of cultural identity in Transnistria». Traducció pròpia.

multiètnic i amarat de «regionalisme polititzat» —per seguir l'expressió de Pål Kolstø (1953)—¹¹ però a la pràctica s'usa una llengua concreta —el rus— per distanciar-se del veí de qui s'intenta diferenciar —Moldàvia.

Una forma radicalment diferent de construir una identitat nacional és la que estan duent a terme els samis a Lapònia. A Europa, de fet, és un procés de construcció molt singular, donat que és l'únic del continent protagonitzat per un poble autoanomenat «indígena». Elisabeth Bakke (1962), professora de Ciència Política a la Universiteitet i Oslo, el 2000 deia que era «bastant obvi» que s'estava produint «un procés de formació nacional» entre els samis;¹² dotze anys després, aquest procés ha continuat avançant i consolidant-se. No havent tingut un estat propi en èpoques passades, els samis no van començar a bastir un relat nacional fins a la segona meitat del segle XX. Al principi, van centrar-se en la reivindicació del dret a la terra i a la cultura, però després van passar a reclamar l'autogovern i a construir-se la seva pròpia nació. Van anar bastant de pressa: en un període de sis anys (1986-1992) es van dotar d'una

11 Professor de l'Àrea d'Estudis de Rússia, Centre Europa i els Balcans de la Universiteitet i Oslo.

12 BAKKE, «How voluntary is a national identity?».

En els darrers vint anys s'han produït avenços nacionals clars en el cas albanès, basc, català, cors, escocès, flamenc, gal·lès, kurd, osseta i sami

bandera, d'un himne i d'una diada nacionals, i en uns altres set van fundar els seus propis parlaments autònoms, a Noruega (1989), a Suècia (1993) i a Finlàndia (1996). Són passos fets amb l'aprovació d'aquests tres estats, que han passat de discriminar-los a reconèixer-ne i protegir-ne legalment els drets. Queden oberts, però, molts fronts. I un dels aspectes més singulars de la construcció nacional sami és que es fa amb criteris marcadament ètnics: al Parlament Sami de Noruega, per exemple, només hi poden votar aquells ciutadans noruecs que s'hagin censat com a ètnicament samis. Això significa, de fet, que a Lapònia hi ha un projecte nacional sami que no es defineix amb criteris estrictament territorials —tot al contrari del que hem vist a Transnístria.

A la perifèria de l'espai europeu trobem un altre procés de construcció nacional ben interessant, sobretot pel fet que hi topen dos models diferenciats de com dur-lo a terme. Ens referim al Kurdistan, una nació la situació de la qual ha canviat força des que el CI-EMEN va elaborar els seus mapes anteriors. D'ençà, i segons el nostre parer, dues de les novetats més destacades en l'àmbit kurd han estat, per un costat, l'establiment d'un veritable estat-nació kurd *de facto* al nord de l'Iraq, i per l'altre, l'emergència d'un discurs nacio-

nal kurd alternatiu al dels estats-nació clàssics, propugnat pel líder del Partiya Karkêren Kurdistan (PKK), Abdullah Öcalan (1946).

Per Öcalan, l'estat-nació clàssic —el que estarien construint els kurds de l'Iraq, per entendre'ns— és el resultat «dels interessos de la classe dominant o de la burgesia, però no reflecteix els interessos del poble». L'alternativa a això, explica el líder del PKK, és el que ell anomena «confederalisme democràtic», que crearia, en l'espai de poblament kurd, una «nació democràtica basada en identitats multinacionals» que tindria entre els seus pilars més destacats l'autonomia municipal, l'ecologisme i el feminisme.¹³ Aquesta nació, doncs, estaria definida geogràficament pels límits —borrosos— de l'àrea d'assentament kurd, però no pas per l'etnicitat kurda —tot i que aquesta en seria l'element majoritari, per pur pes demogràfic—, perquè hi podrien participar àrabs, turcmans, assiris... En el fons, el que està propugnant Öcalan és una construcció nacional postestat-nació, encara que, expressada així, la idea sembli contradictòria.

¹³ Per aprofundir en les teories nacionals del líder del PKK és molt útil consultar ÖCALAN, *Democratic confederalism*. Traducció pròpia.

Conclusió: cap a una diversificació dels relats i de les construccions nacionals

El treball comparatiu que hem dut a terme durant el darrer any i mig al CI-EMEN ens ha permès confirmar que, a l'espai europeu, s'estan donant processos de construcció nacional que, en el pla teòric, divergeixen cada cop més dels esquemes en què s'ha plantejat aquesta qüestió durant els segles XIX i XX. Els tres darrers casos a què ens hem referit —el «regionalisme polititzat» dels transnistrians, el nacionalisme indigenista dels samis i el «confederalisme democràtic» dels kurds— venen a ampliar substancialment un ventall de possibilitats del qual ja havien començat a formar part, durant el segle passat, models diferents com els del jacobinisme estatista francès, el nacionalisme de base lingüísticocultural català o els estats-nació amb fort component ètnic dels Balcans.

De fet, la nostra percepció va en la mateixa línia que apunten ja fa anys destacats analistes de la qüestió nacional, com Michel Seymour, per a qui al món actual hi hauria, almenys, set conceptes diferents de què és una nació, «que corresponen a diverses consciències nacionals» i que es poden classificar en «ètniques, culturals, cíviques, sociopolítiques, diaspòriques, multiso-

» Algunes de les identitats nacionals que fa vint anys es qualificaven, amb força prudència, de «nacions emergents», ara són estats. És el cas de Kosovo i Ossètia del Sud

cietals i multiterritorials». Per Seymour, els catalans serien un exemple de nació sociopolítica, mentre que els kurds ho serien de nació multiterritorial. I encara més: el professor quebequès considera que un *demos* concret pot canviar de «tipus» nacional: seria el cas dels inuits de Nunavut, al Canadà, que han deixat de ser una «nació ètnica o cultural aborigen» per esdevenir «una nació sociopolítica», en haver-se convertit en comunitat política mercès a l'obtenció de l'autonomia territorial el 1999.¹⁴ ◀

MÉS INFORMACIÓ

BAKKE, Elisabeth. «How voluntary is a national identity?». Comunicació a la VIII Conferència Nacional de Ciència Política. Tromsø (Noruega), 2000.

GUIBERNAU, Montserrat. *La identitat de les nacions*. Barcelona: Dèria, 2010.

HROCH, Miroslav. «Regional memory: the role of history in (re)constructing regional identity». A ELLIS, Steven G. (et al). *Frontiers, regions and identities in Europe*. Pisa: Plus-Pisa, 2009.

MATSUZATO, Kimitaka. «From belligerent to multi-ethnic democracy: domestic politics in unrecognized states after the ceasefires». A *Eurasian Review*, volum 1, novembre de 2008.

MILLER, David. *On Nationality*. Oxford: Oxford University Press, 1995.

MUTH, Sebastian. «Linguistic landscapes on the other side of the border: Signs, language, and the construction of cultural identity in Transnistria».

A MARTÍNEZ, G. (coord.) «Languages and borders: International perspectives», *International Journal of the Sociology of Language*. Número especial. Propera publicació. De Gruyter Mouton.

ÖCALAN, Abdullah. *Democratic confederalism*. Londres: Transmedia Publishing, 2011.

SEYMOUR, Michel. «Sobre la identitat postnacional». A REQUEJO, Ferran i CAMINAL, Miquel (eds). *Liberalisme polític i democràcies plurinacionals*. Barcelona: Generalitat de Catalunya – Institut d'Estudis Autònoms, 2009

ENLLAÇOS

Nationalia
www.nationalia.cat

Daily Plebiscite
www.dailylebiscite.com

14 Les teories de Seymour sobre els diferents tipus de nacions i, més en general, sobre la vigència del concepte de la nació en el món actual, estan recollides en SEYMOUR, «Sobre la identitat postnacional», pàg. 191–227.

Exposició itinerant

1837•1977

EL VALENCIANISME REPUBLICÀ

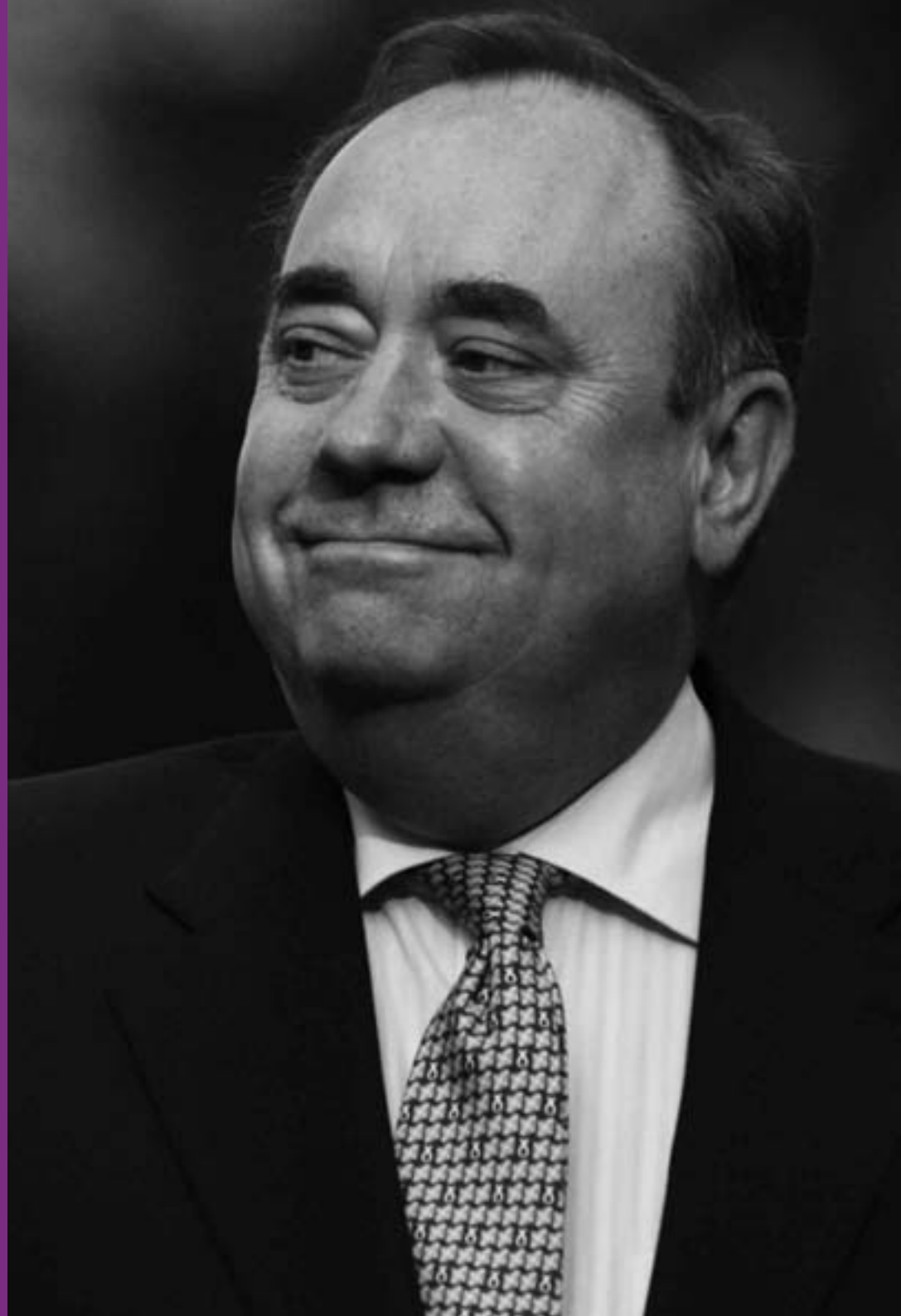
Més informació
www.irla.cat/expovalencianisme

FUNDACIÓ

JOSEP IRLA

FINESTRA

«El lloc d'Escòcia al món» Alex Salmond, primer ministre d'Escòcia

Conferència 'Hugo Young'. Londres, 24 de gener de 2012

Des de 2004, el diari britànic progressista *The Guardian* celebra una conferència en memòria del qui va ser el seu propietari, Hugo Young, mort de càncer el 2003 a l'edat de 64 anys. Des del faristol de la conferència «Hugo Young» hi han parlat els principals líders polítics del Regne Unit —des de Gordon Brown a David Cameron— i d'Europa —José Manuel Durão Barroso. El gener de 2012, els micròfons de la «Hugo Young» es van obrir a Alex Salmond, Primer Ministre escocès que acabava d'aconseguir la majoria absoluta que reclamava per poder convocar un referèndum perquè els escocesos puguin decidir lliurement el seu futur.

«És per a mi un privilegi pronunciar una conferència en honor d'Hugo Young. A la cerimònia de comiat, Chris Patten¹ —actualment Lord Patten— va dir que «la qualitat de tot allò que l'Hugo escrivia i el llistó que es va marcar i que va deixar als altres va aportar distinció a una professió massa sovint desprestigiada per la irracionalitat de mal gust.» Un dels motius de l'excel·lència de l'Hugo es va fer evident cinc anys després de la seva mort, quan es va publicar el llibre *The Hugo Young Papers*. En aquesta obra es revelen l'absoluta diligència i l'exactitud del seu mètode de treball al llarg de la seva carrera.

Com qualsevol polític amb cara i ulls faria, el primer que vaig fer quan vaig tenir un exemplar a les mans va ser buscar el meu nom a l'índex analític. En més de 800 pàgines només hi apareix un cop!, però el context en què ho fa és fascinant i, avui, sembla molt clarividient. És durant una conversa amb

Donald Dewar² el maig de 1996, en la qual l'Hugo explica que en Donald va dir: «La gent no ha de subestimar com n'és de fràgil la Unió a Escòcia». I continua: «Sorprenentment va posar molt d'èmfasi, en això, quan li vaig dir que rectifiqués aquell llenguatge tan sepulcral. L'Scottish National Party normalment aconsegueix el 25% dels vots a tot el país. Però podria créixer».

A continuació Donald va predir que el Labour obtindria uns bons resultats el 1997, però que jo esperava el meu torn a les eleccions de 2001, quan hi podria haver un augment significatiu de suport a l'Scottish National Party. Bé, tot i que aquesta afirmació era parcialment incorrecta pel que fa als temps, sí que ha augmentat el suport a l'Scottish National Party, tant el 2007 com el 2011. El meu punt de vista és que el resultat de les eleccions el 2011, en particular, reflecteix un reconeixement dels èxits del primer govern de l'Scottish National Party, un vot de confiança en la seva visió optimista del potencial d'Escòcia, i

1 Rector de la Universitat d'Oxford i President de la BBC. Expresident del Conservative Party britànic i exComissari Europeu de Relacions Exteriors i Política Europea de Veïnatge.

2 Polític laborista escocès impulsor de la *Devolution*. Va ser el primer Primer Ministre d'Escòcia des de la recuperació del Parlament el 1999 fins a la seva mort el 2000.

>> El futur d'Escòcia només l'ha de determinar Escòcia

un desig de les persones d'Escòcia que el seu Parlament tingués uns poders significativament majors que en l'actualitat.

Aquest desig d'un major poder és, per descomptat, un element fonamental en el context d'aquesta conferència. El futur d'Escòcia només l'ha de determinar Escòcia, però reconec que és de gran interès per a tots vostès —i que potser els afectarà en un futur. Per tant, celebrego l'oportunitat de poder-ne parlar aquí a Londres. Em considero a mi mateix un ferm anglòfil. Va ser el meu predecessor laborista³ el qui, de forma desconcertant, pel que sembla va estar donant suport a tots els equips que jugaven contra Anglaterra durant la Copa del Món de Futbol. Estic segur que Trinidad i Tobago va agrair el seu suport!

Els punts de vista de la gent d'aquí, és clar, encara no han jugat un paper important en el debat sobre el futur d'Escòcia. Recordo la referència de Chesterton al «poble d'Anglaterra que no s'ha pronunciat encara». Però és que el poble d'Escòcia tampoc no ha parlat encara, si més no de manera concloent!

Anglaterra no s'ha autoimposat cap veto pel que fa al debat sobre la independència, i crec que la major part de la gent d'aquí directament reconeix el

dret d'Escòcia per determinar el seu propi futur. Un estudi de l'Institute for Public Policy Research aparegut aquesta setmana suggereix que la gent d'Anglaterra està prenent consciència de la insostenibilitat de les actuals disposicions constitucionals. No són sostenibles perquè no són justes. No són justes per a Escòcia, i no són justes per a Anglaterra. Més important encara, les relacions entre els dos països seran més positives i més fortes quan les nostres nacions siguin sòcies lliures i iguals.

El dret del govern escocès a celebrar un referèndum

Tenint en compte els esdeveniments de les últimes dues setmanes, vull començar la nit reafirmant el dret del Parlament escocès per decidir els termes d'un referèndum sobre el futur constitucional d'Escòcia. Però també vull anar més enllà d'aquesta qüestió, per parlar més sobre per què crec que la independència és l'estat més natural per a una nació com Escòcia. I acabaré deixant clar que la unió social que uneix els pobles d'aquestes illes perdurará molt de temps després que la unió política hagi acabat. El meu argument és que la independència serà bona per a Escòcia, però també serà bona per a Anglaterra.

Primer, però, vull reflexionar sobre el sorprenent i creixent ritme de canvi a Escòcia. Es va trigar un segle a concedir la *Devolution*. L'última dècada ha situat el Parlament escocès com el centre de la vida pública i la democràcia escocesa. Ara tenim un Projecte de Llei sobre Escòcia que canvia dia a dia i és superat pels esdeveniments abans que es pugui posar negre sobre blanc. L'impuls i la direcció cap a on es dirigeix el poble d'Escòcia és inconfusible. És, per tant, just que el 2014 la població d'Escòcia tingui l'oportunitat de votar sobre la possibilitat de ser independents.

Durant la campanya electoral de les eleccions escoceses de 2011 vaig adoptar dos compromisos fonamentals en relació amb els nostres marcs legislatius. Vaig prometre que en el primer semestre d'un eventual govern de l'Scottish National Party treballàrem amb el govern del Regne Unit per enfortir el Projecte de Llei sobre Escòcia per donar-li més contingut i poder econòmic. El meu segon compromís va ser que legislàrem per fer possible un referèndum a partir de propostes constructives i aconseguir poders addicionals durant el procés del Projecte de Llei sobre Escòcia, per poder organitzar a continuació un referèndum sobre la independència durant la segona meitat del mandat del Parlament escocès de cinc anys. Aquests compromisos van

3 Jack McConnell, primer ministre d'Escòcia (2001–2007)

Anglaterra no s'autoimposa cap veto pel que fa al debat sobre la independència, i crec que la major part de la gent d'aquí directament reconeix el dret d'Escòcia per determinar el seu futur

ser recolzats de forma aclaparadora pel poble escocès, i com a conseqüència els considero vinculants.

L'argument que adopten algunes persones —persones que sempre s'han oposat a un referèndum, i punt— que la independència és un assumpte molt important i que per tant el referèndum s'ha de fer ràpidament, simplement no resisteix una anàlisi seriosa. És precisament perquè la independència és un assumpte tan important que ens proposem que totes les etapes del procés que condueixin a un referèndum —des de la consulta sobre la seva base legislativa fins a la campanya del referèndum en si— tinguin lloc en un termini de temps raonable que permeti als escocesos prendre una decisió informada.

L'argument que l'economia d'Escòcia s'està veient perjudicada per un suposat retard no cala entre els votants a Escòcia, els quals veuen com en l'últim any Amazon, Michelin, Dell, Gamesa i Aveloq, entre d'altres, han anunciat importants inversions. El *Financial Times* va dir fa dues setmanes que «el pretext que utilitza Westminster per accelerar el referèndum, que diu que la incertesa està perjudicant l'economia, es veu poc sincer en el millor dels casos. Pel que fa a les amenaces per a l'economia, els riscos plantejats pel separatisme són una nimietat comparat amb la crisi de l'eurozona que tot ho devora». Això ho ha

corroborat el gran àrbitre actual de la política del Regne Unit —el bloc de verificació de dades del Channel 4—, que va assenyalar que la inversió estrangera internacional és ara més important a Escòcia que en qualsevol altra part d'aquestes illes, inclosa Londres.

A més de dictar els temps, el govern del Regne Unit també sembla voler tancar el debat sobre altres elements clau del referèndum. Jo, que crec fermament que la independència seria preferible a una major descentralització, opino que l'argument a favor de la independència podria guanyar-se —i es guanyaria— en una pregunta de tipus «sí o no». No obstant això, reconec que hi ha una porció important de l'opinió pública que podria considerar una alternativa per a Escòcia que es trobés entre l'estatu quo i la independència absoluta. Crec que prendre en consideració una pregunta addicional per al referèndum que tingués en compte l'opinió popular és senzillament ser democràtic. El fet que aquesta opció pogués tenir molt de suport no és un bon motiu per negar a les persones el dret de triar-la.

El document consulti del govern d'Escòcia sobre el referèndum, que es publicarà demà, promourà un ampli debat sobre aquesta qüestió, un debat que inclogui la participació de tots els partits polítics d'Escòcia, però fonamentalment també la societat civil, és a

dir, les organitzacions i comunitats que conformen el teixit del poble d'Escòcia. El document també deixarà clar que tenim la intenció que el referèndum sigui supervisat, de forma imparcial i independent, de manera que no hi hagi cap dubte sobre la validesa del seu resultat.

Però el nostre punt de partida en tot aquest procés és que sigui el Parlament escocès en última instància qui tingui el mandat de determinar el procés del referèndum. Una legislació de Westminster que dictés més que no pas permetés no només seria inacceptable per al Govern escocès, sinó que seria contrari als drets de la gent d'Escòcia.

Per què la independència és la millor opció per a Escòcia

L'Scottish National Party farà campanya amb confiança per la independència no tan sols com una finalitat en si mateixa, sinó com el mitjà perquè l'economia escocesa pugui ser més forta i créixer de forma sostenible, de manera que Escòcia pugui ocupar el lloc que li correspon com a membre responsable de la comunitat internacional, i pel qual el poble escocès pugui desenvolupar millor el seu potencial i assolir les seves aspiracions.

Durant gran part del període de postguerra, la població d'Escòcia va donar

La unió social dels pobles d'aquestes illes perdurà molt de temps després que la unió política hagi acabat. La independència serà bona per a Escòcia, però també serà bona per a Anglaterra

un suport majoritari a les grans reformes socials que va dur a terme el govern de Clement Attlee, un suport que es va mantenir durant gran part dels anys 1950, 1960 i 1970. El sistema nacional de Seguretat Social, habitatge per a tothom i l'establiment d'un servei nacional de salut van generar un consens que va travessar les fronteres polítiques i nacionals.

Existeix l'opinió que algunes d'aquestes institucions de postguerra —potser el sistema nacional de salut, sobretot—, va fomentar un sentit de cohesió i d'objectiu comú entre la gent d'aquestes illes. El professor Tom Devine⁴, per exemple, va expressar l'opinió que durant el període de postguerra l'estat de benestar es va convertir en «el veritable eix vertebrador de la unió del Regne Unit». No estic segur que l'estat de benestar hagi estat, realment, una conseqüència directa de la unió. Com els països nòrdics demostren molt clarament, els objectius comuns en política social no requereixen un estat comú. Però probablement sí que es pot dir que Escòcia va subscriure amb especial força els valors del consens de la postguerra.

Hi ha un relat revelador en el llibre *The Hugo Young Papers* sobre una conversa amb John Smith⁵ en què Smith «va as-

segurar amb orgull que Escòcia sempre havia estat un país de consensos [...] Que hi havia un sentit de comunitat malgrat la segregació de classes, sense que semblés adonar-se que això possiblement feia més difícil la seva tasca anglesa.» No vull aprofundir massa en aquest argument, però. Les disparitats en l'esperança de vida entre les diferents parts d'Escòcia, per exemple, és només un exemple que demostra que Escòcia encara ha de fer molt més per reduir les desigualtats.

Però la idea central de John Smith, que aquest igualitarisme és una important força impulsora en la vida pública d'Escòcia, és indubtablement certa. És per això que reconeixem que determinades formes de protecció social funcionen molt bé, i que la insistència constant per fer «reformes» pot ser, en mans equivocades, un perill. És per això que les polítiques que exacerbem la desigualtat i volen eliminar les xarxes socials bàsiques sempre trobaran una oposició ferotge a Escòcia. I és per això que les persones que van acceptar la unió en part a causa dels valors de solidaritat i la visió integradora de l'estat del benestar de la postguerra ara poden estar menys interessades en formar part d'una unió amb un govern que, en molts aspectes, està

erosionant aquests valors i destruint aquesta visió.

Quan l'any passat vaig ser a Liverpool per participar al programa *Question Time*, vaig rebre una resposta extraordinàriament càlida per part de la gent de l'estudi. Crec que el màxim suport el vaig rebre quan vaig fer una crida a l'audiència a no deixar que els tres principals partits de Westminster destruïssin el servei nacional de salut d'Anglaterra —un dels molts exemples que demostren que la classe política de Westminster està desconnectada de la gent d'Anglaterra. I veient els problemes de la reforma sanitària, dono gràcies al cel que la legislació de Westminster en matèria de salut ja no sigui d'aplicació a Escòcia. Els problemes imminents de la reforma de l'estat del benestar exemplifiquen per què Escòcia necessita la capacitat de poder fer les seves pròpies polítiques per satisfer les seves pròpies necessitats i valors.

Les polítiques del Govern escocès tenen la intenció de protegir molts valors que serien del tot atractius per a qualsevol socialdemòcrata de l'època de la postguerra d'aquestes illes. Per exemple, hem promogut el que hem anomenat un salari digne —de 7,20 lliures esterlines l'hora. I hem pres la decisió conscient de proporcionar determinats serveis i drets bàsics universals, alguns dels quals ja no són una prioritat pels

4 Historiador escocès.

5 Polític escocès, líder del Labour Party britànic

entre 1992 i 1994.

Els problemes imminents de la reforma de l'estat del benestar exemplifiquen per què Escòcia necessita la capacitat de poder fer les seves pròpies polítiques

líders polítics d'altres països —com ara la matrícula universitària gratuïta, receptes gratuïtes, atenció personal gratuïta per a la gent gran i la garantia de no efectuar acomiadaments forçosos en tot el sector públic.

Fem això perquè creiem que aquests serveis beneficien el bé comú. Proporcionen una sensació de seguretat, benestar i equitat a la comunitat. Aquesta sensació de seguretat és essencial per generar confiança, i, com hem vist en els últims tres anys, la confiança és essencial per al creixement econòmic. I el salari social que hem establert va destinat també a les persones que volen viure a Escòcia, independentment del seu origen. Farem de la nostra una societat segura, estable i inclusiva, i en fer-ho fomentarem el talent i l'ambició de les persones. Escòcia serà un lloc que la gent voldrà visitar, un lloc on la gent voldrà invertir, treballar i viure.

Aconseguir això ha requerit algunes decisions difícils, com per exemple aplicar importants retallades en molts departaments, molt més rigoroses que les de l'Administració anglesa, i la congelació dels salaris del sector públic. No obstant, aquestes mesures són més fàcils d'implementar si les polítiques que apliquem tenen clarament l'equitat en el seu esperit.

El salari social exemplifica un dels motius pel qual la gent d'Escòcia vol

més competències per al seu Parlament: el fet que en gran part valoren allò que s'ha fet amb els poders que ja tenim. Un exemple obvi seria l'adopció a Escòcia de la prohibició de fumar. La prohibició de fumar la va suggerir un diputat de l'Scottish National Party del Parlament escocès; inicialment l'Administració de laboristes i liberals s'hi va resistir, però finalment la va acabar adoptant. No va caldre una generació, una dècada i ni tan sols un any perquè la gent veiés que s'havia pres la decisió correcta, només va caler un mes o dos. Tothom va respectar la nova llei, la gent s'hi va adaptar, i ara ningú triaria tornar enrere.

Hi ha altres exemples de com fins i tot la limitada capacitat d'Escòcia per prendre decisions independents ha tingut un efecte positiu en debats polítics més amplis. En aquests moments estem advocant per un preu mínim per a l'alcohol, una política que potser copiaran altres països. I hem establert la Scottish Futures Trust, una empresa pública amb l'objectiu de promoure la inversió en infraestructures a llarg termini sense haver de recórrer al malbaratament de les iniciatives de finançament privat. Actualment el govern del Regne Unit està recollint diversos models d'inversió en infraestructures per estudiar-los, cosa que suggereix que està interessat en alguns aspectes de l'enfocament de

l'Scottish Futures Trust. Aquesta innovació beneficia Escòcia, ja que respon als problemes i circumstàncies específics d'Escòcia, però també pot beneficiar la resta del Regne Unit i potencialment la resta del món, proporcionant un exemple de polítiques que altres països poden adoptar, si volen.

Una Escòcia independent podria ser un model, un far, per a l'opinió progressista del sud de la frontera i més enllà, ja que encarariem els reptes amb polítiques que reflectissin el valor universal de la justícia social i que poguessin ser considerades, adaptades i implementades d'acord amb les voluntats i les circumstàncies específiques de les altres jurisdiccions d'aquestes illes i més enllà. Això, crec, és una contribució molt més positiva i pràctica per part d'Escòcia a les polítiques progressistes que no pas enviar uns quants parlamentaris laboristes a Westminster per poder fer girar ocasionalment el timó del govern, especialment en les circumstàncies actuals en què la política de l'oposició laborista cada vegada convergeix més amb la de la coalició de govern en les qüestions fonamentals de l'economia i la despesa pública. De passada, m'agradaria dir que els laboristes potser obtindrien un major suport popular si pensessin en oferir una alternativa i no un substitut de les polítiques actuals.

>> El problema amb l'actual marc constitucional d'Escòcia és que no podem innovar tant com voldríem

El problema amb l'actual marc constitucional d'Escòcia és que no podem innovar tant com voldríem. Les polítiques que es fan a Westminster, per part de partits polítics que a Escòcia reben un suport negligible, limiten les polítiques que s'ha triat dur a terme a Escòcia, per a les quals sí que hi ha un mandat inequívoc. Val la pena recordar que el 1999 es van concedir relativament pocs més poders al Parlament d'Escòcia que els que ja s'havien retornat prèviament a la Secretaria d'Estat per a Escòcia. El canvi d'una devolució administrativa a una devolució legislativa va ser, per descomptat, transcendental en si mateix. No obstant això, Escòcia es va quedar amb menys poders que els *länder* alemanys, la majoria d'estats dels Estats Units, zones de l'Estat espanyol com el País Basc o Catalunya o, dins de les nostres illes mateix, l'Illa de Man.

Allà on aquest fet es deixa sentir més és en l'economia. A Escòcia, la plataforma electoral del meu partit per a les passades eleccions va deixar clar que per a nosaltres l'economia seria una de les nostres màximes prioritats. Encara som molt conscients, com ho són a molts llocs d'Anglaterra i Gal·les, dels efectes de l'atur massiu de la dècada de 1980, que va deixar un llegat de marginació social, mala salut i manca d'esperança que va durar fins molt després que s'hagués consolidat la recuperació

econòmica. Per aquest motiu el govern escocès ha garantit una oportunitat de formació per a tots aquells joves d'entre 16 i 19 anys que es trobin a l'atur. Al mateix temps, estem fent tot el possible per garantir les inversions de capital a Escòcia, mentre que el govern del Regne Unit està retallant la inversió pública en termes reals al voltant d'un terç entre 2010–11 i 2014–15.

Aquest «Pla MacB», com jo l'anomeno, està avalat pel nostre Consell d'Assessors Econòmics. El govern escocès sap que no té el monopoli de la saviesa en matèria de política econòmica, de manera que hem nomenat un consell d'assessors que compta amb els professors Joseph Stiglitz⁶, Frances Ruane⁷ i Sir James Mirrlees⁸ per assessorar-nos en la nostra estratègia econòmica. Però per molt curosos que siguem a l'hora de dirigir la despesa cap a àrees que protegeixin el benestar i promoguin el creixement econòmic, no podem escapar de les conseqüències de les polítiques macroeconòmiques del Govern del Regne Unit.

Ningú nega que s'hagi d'abordar la qüestió del dèficit del pressupost del

Govern del Regne Unit. No obstant això, la magnitud de les mesures d'austeritat decidides pel Govern britànic està resultant contraproduent, en particular pel que fa a les retallades en la despesa de capital. No cal ser un Premi Nobel d'Economia per entendre que és difícil sostenir una recuperació econòmica basada en el creixement de les exportacions quan el seu principal mercat d'exportació està patint problemes importants.

Si es produeix una doble recessió —i això és almenys un risc que no només seria culpa de l'eurozona—, serà quelcom que Westminster haurà ajudat a produir per no haver ajustat prou ràpidament les seves polítiques per fer front a unes circumstàncies canviants. I encara veiem les habituals afirmacions que Escòcia seria més dèbil o més empobrida si fos independent. Moltes d'aquestes afirmacions són simples històries de por. Per exemple, fonts pròximes al ministeri d'Hisenda van advertir que a una Escòcia independent no se li permetria utilitzar la lliura esterlina. Per descomptat, allò interessant d'aquestes idees no és només que són econòmicament analfabetes, ja que la lliura esterlina és una moneda totalment exportable —el Govern del Regne Unit no té absolutament cap poder per impedir que una Escòcia independent l'utilitzi—, sinó que la pregunta important és, quina persona assenyada vol-

6 Professor d'Economia a la Universitat de Columbia.

7 Director de l'Institut de Recerca Econòmica i Social de Dublín.

8 Premi Nobel d'Economia el 1996.

dria impedir que Anglaterra i Escòcia compartissin una moneda?

Segons el diari *Scottish Daily Mail* del diumenge, William Hague⁹ amenaçava que si Escòcia s'independitzava, les ambaixades britàniques deixarien de promocionar el whisky escocès. Per mi, això vol dir que ja se'ls acaben els recursos. Al secretari d'Afers Exteriors li aniria bé saber que el ministeri d'Afers Exteriors cobra per les recepcions que es fan a les ambaixades britàniques per promocionar el whisky escocès o altres productes. Tanmateix, em fa l'efecte que la indústria del whisky també se'n sortiria sense els esforços promociionals dels serveis exteriors britànics. M'agradaria adaptar una antiga cançó nostra: «Que en seria de bonic / que el whisky fluís lliurement / i les ambaixades en fossin plenes fins dalt!».

El *Daily Mirror*, per la seva banda, va intentar argumentar que si Escòcia votava a favor de la independència, els ossos panda del zoològic d'Edimburg haurien de passar a mans del Govern britànic. Us puc dir que he decidit concedir asil polític a Tian Tian i a Yang Guang, tenint en compte, és clar, que el Govern britànic no ha aportat ni un iuan per contribuir al cost de l'arribada dels pandas a la nostra capital.

De tant en tant sento dir al Primer Ministre que vol fer una defensa positiva de la unió. Pel que he pogut veure durant les dues darreres setmanes, em sembla que no ha passat de l'esborrany. Quan es parla de canvis constitucionals, el discurs de la por no és cap novetat, però sap greu veure que la qüestió es tracti des d'aquest punt de vista. Com a antídote i contrapunt, vull presentar la independència per a Escòcia d'una manera positiva, tant en relació amb Escòcia com en relació amb Anglaterra.

En primer lloc, vull posar en dubte la credibilitat dels líders actuals del Regne Unit des de la perspectiva de l'opinió que la gent d'aquest país té d'ells. Tinc aquí les puntuacions de lideratge de les enquestes de YouGov que publica el *Sunday Times* relatius als senyors Cameron, Clegg i Miliband. Segons els resultats, la popularitat per a cadascun d'ells a Escòcia és de -22%, -59% i -70%, respectivament. Pel que fa a l'actuació de Miliband, per exemple, aquest -70% vol dir que un 80% el valora malament i un 11% el valora bé. Així, a Escòcia, els líders polítics britànics obtenen uns resultats desastrosos i, certament, en cada cas els resultats són pitjors que els que obtenen al Regne Unit. Ara bé, també és cert que al Regne Unit els líders del partit conservador, liberal i laborista també obtenen xifres negatives. M'han dit que, segons les enquestes de

l'ICM, avui és el dia en què més parlamentaris conservadors han comprat el diari *The Guardian* en tota la història d'aquest diari. Però aquests parlamentaris haurien de saber que els resultats de l'enquesta no s'han d'entendre en clau de popularitat del Primer Ministre, sinó que només volen dir que és menys impopular que els altres.

La impopularitat a Escòcia dels líders de Westminster té a veure, principalment, amb la poca traça amb què han tractat el debat sobre el futur d'Escòcia. A Anglaterra, en canvi, la impopularitat els ve de la incapacitat que han demostrat, en uns moments difícils com els presents, per a presentar una visió positiva del futur d'Anglaterra. Dirigir-se al país des d'una posició de superioritat mai no ha estat una bona idea; en canvi, no presentar una visió positiva per al país sempre és una mala idea. Certament, és absurd suggerir que, amb la independència, Escòcia ho tindria molt malament per tirar endavant econòmicament. Si ens basem en les xifres actuals, com a nació independent tindríem un PIB per capita que ocuparia el sisè lloc en el rànquing de l'OCDE. En aquests moments, el Regne Unit ocupa el quinzè lloc. Per cert, sense Escòcia el Regne Unit conservaria la mateixa posició.

Els casos de Noruega, Suècia i Nova Zelanda ens demostren que molts es-

9 Primer Secretari d'Estat Britànic i Secretari d'Afers Exteriors i de la Commonwealth.

» Els casos de Noruega, Suècia i Nova Zelanda ens demostren que molts estats petits se'n surten millor de la crisi financera que el Regne Unit, Itàlia o Espanya

tats petits se'n surten millor de la crisi financera que el Regne Unit, Itàlia o Espanya i altres estats més grans. Però la crisi ha afectat totes les nacions occidentals, grans i petites. La independència ens donaria les eines —per exemple, l'impost de societats o l'impost sobre l'alcohol— que podríem fer servir per començar a estimular la recuperació i millorar la vida de la gent.

En relacions internacionals, Escòcia tindria, a més, l'avantatge de parlar amb veu pròpia. A Europa —potser el gran tema de l'obra periodística d'Hugo Young—, el veto recentment emprat per David Cameron ha afeblit significativament la reputació i el pes del Regne Unit, i això sense treure'n avantatges evidents. José Manuel Durão Barroso, en la conferència de 2006, va plantejar la qüestió de si el Regne Unit, dins d'Europa, volia «dissenyar una agenda positiva o si volia tornar a fer l'enfadat des de la perifèria». Ens sembla que la resposta que recentment ha donat el Regne Unit amb les seves accions no és exactament la que Durão Barroso tenia al cap.

Com a nació independent, Escòcia assumiria un paper actiu i responsable dins de la comunitat internacional, col·laborant sempre que pogués; per exemple, en el canvi climàtic. Però ho faria sense aires de grandesa. El canvi climàtic ens serveix com a bon exemple.

La competència legislativa del Parlament escocès en matèria de canvi climàtic va arribar per accident. Part de la genialitat de Donald Dewar al concebre la Llei d'Escòcia rau en el fet que es va esmerçar més a especificar quines eren les matèries reservades que no pas a indicar quines matèries es traspassaven. El 1997, no es va veure que el canvi climàtic fos una matèria que s'hagués de reservar i, per tant, la van traspassar. Així ha estat com la Llei sobre el Canvi Climàtic del Parlament escocès, un referent mundial i aprovada per unanimitat durant la darrera legislatura, demostra que quan se'ns confien qüestions de gran importància podem assumir el repte amb èxit.

No estic d'acord amb el pessimisme amb què alguns des de l'esquerra anglesa parlen de les seves possibilitats de mobilitzar suports a Anglaterra. Com ja he dit, l'efecte de la privatització de la sanitat és exactament tan impopular a Anglaterra com ho seria a Escòcia, de la mateixa manera que la guerra il·legal d'Iraq va generar tanta oposició en l'opinió anglesa com en l'opinió escocesa. De fet, com la gent ja deu saber i entendre, mai no he tingut gaire temps per a l'anterior primer ministre, Tony Blair, principalment a causa de la Guerra d'Iraq. Tanmateix, abans que es deixés arrossegar per la idea que el paper de Gran Bretanya al

món era seure al costat del conductor de la diligència de Deadwood Stage,¹⁰ el 1997 sí que va aconseguir una majoria aclaparadora a Anglaterra que esperava una reforma progressista i va mobilitzar l'opinió del país d'una manera que ni Neil Kinnock¹¹ ni John Smith mai no haurien aconseguit.

La continuïtat de la «unió social» entre Escòcia i la resta del Regne Unit

Molt del que ja he dit té a veure amb les diferències entre Escòcia i la resta del Regne Unit. Si he de defensar la independència, és inevitable fer-ho. Tanmateix, també vull destacar les àrees d'interès comú que continuaran existint després de la independència.

Els acords constitucionals actuals comporten que, de vegades, les diferències polítiques esdevinguin picabaralles; més encara si en les diferències hi intervenen qüestions relacionades amb els diners o de caràcter constitucional. Prou que ho hem vist durant les dues setmanes darreres. Andrew Fletcher de Saltoun¹², el 1706, es va di-

¹⁰ Referència a la pel·lícula *Calamity Jane* de David Butler (1953).

¹¹ Líder del Labour Party entre 1983 i 1992.

¹² Escriptor i polític escocès que va liderar l'oposició a l'Acta d'Unió entre Escòcia i Anglaterra.

rigir al Parlament escocès, abans que entrés en un període de suspensió de prop de 300 anys, i va remarcar que «totes les nacions són dependents; una de sola depèn de moltes. Això ho sabem prou.» Però també va advertir que si «el més gran sempre s'ha de menjar el més petit» tots acabem sent més petits. La raó és que la integració pot fomentar ressentiment i greuges. La independència, en canvi, encoratja el respecte mutu. Amb la independència d'Escòcia, continuaríem tenint llibertat per treballar plegats en àrees d'interessos i valors compartits.

Els vincles més rellevants entre els països d'aquestes illes ben poques vegades han tingut a veure amb els 650 parlamentaris de Westminster. De fet, sempre he trobat profundament irònic que els partits de centredreta fonamentin tant l'unionisme en les competències en matèria d'impostos i de despesa del Parlament de Westminster.

Escòcia, encara que s'independitzi, continuarà mantenint vincles molt estrets amb els països veïns. N'hi haurà d'institucionals: continuarà compartint una monarquia amb Anglaterra, Gal·les i Irlanda del Nord. També hi haurà vincles culturals: els escocesos continuaran parlant d'EastEnders¹³, mirant l'X-

Factor¹⁴ i gaudint del Grand National¹⁵ i del torneig de Wimbledon¹⁶, especialment quan Andy Murray aconsegueixi guanyar-lo. Altres vincles seran econòmics: continuarem fent operacions comercials dins de la Unió Europea, i la gent continuarà anant a treballar de Manchester a Glasgow i a la inversa. Finalment, n'hi haurà de caire pràctic: en el punt màxim dels aldarulls de l'any passat, la policia escocesa va enviar efectius per ajudar la policia anglesa. Durant la crisi de l'aigua que l'any passat va patir Irlanda del Nord, Escòcia hi va enviar centenars de milers de litres. El nivell de cooperació es mantindria. Així ho fan els bons veïns.

El Consell Britànic i Irlandès és una mostra de com la gent d'aquestes illes podem treballar junts en temes d'interès compartit. A principi de mes, a Dublín, vam parlar de l'ocupació juvenil. Actualment, el Consell aplega dos estats independents, tres governs subestatals i tres grups d'illes. Hi ha algú d'aquí que es pensi que el funcionament del Consell canviaria de dalt a baix si en comptes d'haver-hi dos estats independents n'hi hagués tres? De manera semblant, el Consell Nòrdic és també mos-

tra d'un espai que aplega països veïns perquè cooperin els uns amb els altres. I en el si de la Unió Europea, en les moltes vegades en què Escòcia i el Regne Unit podran estar d'acord, tindrem més pes col·lectiu i més vots si som dos que si només som un de sol.

Des de la xarxa elèctrica fins a les necessitats de policia d'emergència, des de la política pesquera fins a la cooperació en defensa i des de les telecomunicacions fins a les xarxes de transport, Escòcia treballarà amb els veïns en benefici del bé comú. Però, per damunt de tot, a més dels vincles institucionals, culturals, econòmics i pràctics, Escòcia manté lligams de família i d'amistat amb els veïns de les illes, uns lligams que mai no poden esdevenir obsolets i que jo espero que romandran i s'enriquiran després de la independència.

I quan hom pensa en interessos econòmics compartits, vincles culturals i amistats i relacions de família, hi ha una cosa que es veu clara: després de la independència d'Escòcia, compartirem més que una monarquia i una moneda: compartirem també una unió social. Però ja no serà com un estat restrictiu que no serveix ni per als interessos d'Escòcia ni per als interessos d'Anglaterra. Sa Majestat la Reina, quan va visitar Irlanda l'any passat, va parlar amb calidesa dels vincles entre el Regne Unit i Irlanda i va manifestar que els

13 Telenovel·la de la BBC que s'emet des de 1985.

14 Concurs de televisió que s'emet des de 2004.

15 Cursa de cavalls que es corre des de 1839.

16 Torneig de tennis que es disputa des de 1877.
Andy Murray el va guanyar el juliol de 2013.

En el si de la Unió Europea, en les moltes vegades en què Escòcia i el Regne Unit podran estar d'acord, tindrem més pes col·lectiu i més vots si som dos que si només som un de sol

vincles «ens feien molt més que només veïns, ens fan amics de veritat i socis iguals.» M'agrada la frase: «amics de veritat i socis iguals». També serà així per a Escòcia.

Tinc l'ambició que Escòcia passi a formar part de la comunitat global de nacions i que hi participi en condicions d'igualtat, responsabilitat i amistat. No tindrem un armament nuclear dissuasiu. No és aquesta la classe de poder que cerquem. Només cerquem la capacitat de fer una aportació positiva per al món i millorar el benestar de la nostra gent. A les Nacions Unides, quan es va fundar, només hi havia 51 països membres. Ara gairebé n'hi ha 200. No fa gaire, el 1990, Europa tenia 35 països. Ara en té 50. Dels 27 països que avui integren la Unió Europea, n'hi ha sis que abans del 1990 no existien com a estats independents. El Regne Unit actual, com a unió integradora en la qual una nació sempre serà la dominant i ho serà pel sol fet de ser la de majors dimensions, sembla, cada vegada més, un anacronisme en plena edat moderna. I la independència, amb el dret a participar com a igual en l'escenari internacional, sembla, cada vegada més, l'estat normal i natural d'Escòcia.

Més amunt he citat Gilbert K. Chesterton, un representant essencial de la literatura anglesa. Espero que comprendreu, especialment pel dia que

som, que acabi citant algunes paraules del poeta d'Escòcia, Robert Burns, nacionalista i internacionalista. Vaig sospesar diverses possibilitats, com per exemple la descripció intemporal que feia del govern multipartit del Regne Unit de la seva època: «Un batibull confús i estrany, aquesta Coalició!»

Hi ha una altra cançó de Burns, «No-més un petó i després ens separem», que també té una certa rellevància, tot i que jo no li cantaria pas, al primer ministre! Finalment, he triat una frase extreta d'un dels grans poemes que Burns dedicà a l'igualitarisme que resumeix a la perfecció la probabilitat de la independència: «Això, malgrat tot, ja s'acosta». ◀

Casa Irla

Sant Feliu de Guíxols

Algavira, 65-69
Telèfon 972 11 74 39
casa@irla.cat
www.irla.cat

HORARI

Divendres i dissabtes, de 18 a 21 h
Dissabtes i diumenges, de 10 a 13 h

FUNDACIÓ

JOSEP IRLA

Elizabeth Cady Stanton (1815–1902)
Líder del primer moviment feminista nord-americà

Declaració de sentiment

Primera Convenció de Drets de la Dona. Nova York, 1848

La Convenció de Seneca Falls és l'acte fundacional del sufragisme, el primer moviment feminista. En el seu marc s'aprova la Declaració de sentiments —elaborada per Elizabeth C. Stanton i signada per 68 dones i 32 homes— que denuncia la manca de drets de les dones a la Declaració d'Independència dels EUA. Iniciatives com aquesta impulsen els canvis legislatius que han portat la igualtat legal entre homes i dones. Però alhora, també ens recorda que la discriminació per raó de sexe és la més antiga i universal de les desigualtats, i que la igualtat legal no és sinònim d'igualtat real.

Quan, en el transcurs de la història, una part de la família de la humanitat es veu obligada a assumir una posició diferent de la que havia ocupat fins aleshores, però justificada per les lleis de la naturalesa i de Déu, el respecte que mereixen les opinions humanes permetrà que declarin les causes que els han impulsat a emprendre aquest rumb.

Considerem manifestes les següents veritats: que tots els homes i les dones han estat creats iguals; que han estat dotats pel Creador de determinats drets inalienables; que entre aquests drets hi figuren el dret a la vida, a la llibertat i a la recerca de la felicitat; que per garantir aquests drets s'han establert els governs, dotats amb justos poders que es deriven del consens dels governats.

Sempre que qualsevol govern esdevingui nociu per a aquestes finalitats, aquells que en pateixin les conseqüències tindran dret a negar-li la seva lleialtat i a reclamar la formació d'un nou govern basat en els principis i amb l'organització que considerin que

pot garantir millor la seva seguretat i la seva felicitat.

La prudència, no obstant, estableix que no s'han de canviar governs llargament establerts per causes intranscendents ni passatgeres; l'experiència ha demostrat que l'ésser humà està més disposat a patir, quan aquest patiment és suportable, que no pas a corregir-ho mitjançant l'abolició de sistemes de govern als quals està acostumat. Tot i això, quan una llarga cadena d'abusos i usurpacions, dirigits invariablement cap al mateix objectiu, evidencia la intenció de sotmetre'l a un despotisme absolut, el seu deure és enderrocar aquest govern i instaurar uns nous garants de la seva seguretat futura. Així ha estat el pacient sofriment de les dones sota aquest govern, i així és ara la necessitat que les empeny a exigir l'estatus d'igualtat a què tenen dret.

La història de la humanitat és una història farcida de repetides injúries i usurpacions de l'home envers la dona, amb l'objectiu directe d'establir una tirania absoluta sobre ella. Per demostrar-ho, presentarem els fets davant d'un món que sabrà ser just:

L'home mai ha permès a la dona exercir el seu dret inalienable al vot. L'ha obligada a sotmetre's al dictat d'unes lleis en l'elaboració de les quals no ha tingut cap mena de veu. Li ha negat drets reconeguts fins i tot als homes més ignorants o degradats, tant americans com estrangers.

Després d'haver-li negat el dret més elemental de tot ciutadà, el dret a vot, i deixar-la així sense representació a les cambres legislatives, l'ha oprimida des de tots els flancs. L'ha convertida, en cas d'estar casada, en civilment morta a ulls de la llei. Li ha arrabassat tot dret a la propietat, fins i tot el dret al

salari que ella mateixa es guanya. L'ha convertida en un ésser moralment irresponsable, ja que pot perpetrar tota una sèrie de delictes amb impunitat sempre i quan ho faci en presència del seu marit.

En el contracte de matrimoni a la dona se li exigeix obediència al marit, convertint-lo així, a tots els efectes, en el seu amo, el qual, sota l'empareda de la llei, pot aplicar-li càstigs i privar-la de la seva llibertat. L'home ha elaborat les lleis del divorci, en allò que es refereix a les causes justificades i a la custòdia dels fills en cas de separació, sense tenir gens en compte la felicitat de la dona, ja que la llei, en tots els casos, es basa en una falsa suposició de la supremacia de l'home i posa tot el poder en les seves mans.

Després de desposseir-la de tots els drets com a dona casada, si és soltera i titular de propietats, li aplica uns impostos que serviran per finançar un govern que només la reconeix quan pot treure profit de les seves possessions. L'home ha monopolitzat gairebé totes les ocupacions i professions lucratives, i la dona, d'aquelles que pot exercir, només n'obté una escassa i insuficient remuneració. L'home li ha tallat els camins cap a la riquesa i la distinció, les quals considera honorables només per a ell. Ella no pot esdevenir, per exemple, professora de teologia, de medicina o de dret.

Li ha negat l'oportunitat de rebre una educació adequada, ja que les portes de les institucions educatives superiors romanen tancades per a ella. Li permet l'entrada a l'Església, així com a l'Estat, però tan sols en una posició subordinada, i recorre a l'autoritat apostòlica per justificar la seva exclusió del sacerdoci i, amb algunes excepcions, de qualsevol participació pública en els afers de l'Església. Ha usurpat les prerrogatives de Jehovà mateix, en pretendre que té dret a assignar a la dona un àmbit d'actuació determinat quan, en realitat, pertany a la seva consciència i al seu Déu.

L'home ha creat un fals sentiment públic en donar al món un codi de moral diferent per a homes i dones, segons el qual determinats delictes morals que l'exclouen a ella de la societat en ell no només són tolerats, sinó considerats poc importants. Finalment, ha intentat, per tots els mitjans que ha pogut, destruir la confiança de la dona en les seves pròpies capacitats, rebaixar la seva autoestima, i fer que estigui disposada a dur una vida servil i dependent.

Per tant, en vista d'aquesta total privació de drets civils a la meitat de la població d'aquest país, de la seva degradació social i religiosa —a causa de les injustes lleis a què fèiem referència— i perquè les dones se senten ofeses, opri-

mides i fraudulentament privades dels seus drets més sagrats, exigim que els siguin immediatament reconeguts tots els drets i privilegis que els corresponen com a ciutadanes dels Estats Units.

En emprendre la gran tasca que tenim davant nostre, preveiem que no escassejaran les ridiculitzacions, les falses idees i les males interpretacions, però utilitzarem tots els instruments al nostre abast per assolir el nostre objectiu. Utilitzarem diversos agents, farem circular fulls informatius, presentarem peticions a les cambres legislatives estatals i a la nacional, i treballarem per posar els púlpits i la premsa de la nostra part. Esperem que a aquesta Convenció la segueixi tota una sèrie d'altres convencions que abastin el país sencer.

Amb la ferma convicció que finalment triomfaran el Dret i la Veritat, signem en el dia d'avui la present Declaració. ◀

Ferran Espada
Periodista i analista polític
fespada@el9.cat

TRIBUT

Autobiografia del general Franco, de Manuel Vázquez Montalbán

Començo aquest article amb una certesa i un gran dilema. La certesa és, sense cap mena de dubte, la tria de l'autor a comentar. Perquè si bé n'hi ha diversos que m'han causat impacte personal, cap com Manuel Vázquez Montalbán ha estat d'una influència vital tan integral i de tanta profunditat, ja que la seva obra entronca directament en les meves grans vocacions intel·lectuals i professionals: el periodisme, la història i la política. El dilema no és altre que haver de triar una obra d'aquest polifacètic escriptor que ha conreat amb la mateixa mestria l'assaig polític, la literatura com a novel·lista, el periodisme com a reporter o columnista, la poesia, la crítica gastronòmica o la crònica esportiva. Finalment em decanto per *Autobiografia del general Franco*.

En plena ofensiva de revisionisme històric i polític com el que impulsa el PP, i del preocupant ressorgiment d'un neofranquisme desacomplexat, convé rellegir Vázquez Montalbán i en especial *Autobiografia del general Franco* que em consta és una de les obres de més gran dificultat amb què el creador de Carvalho es va enfrontar. En aquest llibre es plasma el Vázquez Montalbán periodista que creu en la necessitat de reescriure la història que va marcar a sang i foc el país però sense perdre en cap moment el Vázquez Montalbán d'un immens compromís polític amb els valors originals de l'esquerra. Ho fa de la forma més arriscada possible. Des de les entranyes de la bèstia. D'aquesta forma dual, aconsegueix transformar-se en el dictador Franco sense deixar de ser ell mateix qui comenta, desmenteix, analitza

cadascun dels moments històrics que relata el personatge a l'hora que aconsegueix dibuixar un perfil psicològic de Franco i sobretot el seu pensament polític que serveix per explicar la barbàrie del règim. Tot plegat amb un ordenament metòdic dels fets i de les dades forjat en una ingent tasca d'investigació. *Autobiografia del general Franco* és la culminació d'un particular estil d'explicar un règim criminal que va marcar —com a milions de persones— la vida de Vázquez Montalbán.

Vázquez Montalbán em va marcar amb aquest llibre i amb el conjunt de la seva obra per tres motius principals: en primer lloc, l'exercici d'un periodisme rigorós i valent i sobretot la constatació que el fet de ser periodista és una tasca d'aprenentatge sense fi perquè cal sempre continuar aprenent-ne l'ofici. Amb una utilització concisa i potent de la paraula, gens retòrica, creador d'un llenguatge que combina allò col·loquial amb la major profunditat reflexiva, que li dona un abast popular impressionant. En segon lloc, el seu compromís polític que tot i la militància al PSUC no era un compromís de partit sinó de ciutadania, la qual cosa li va comportar enfrontar-se a la dreta, per descomptat, però també a tenir agres posicionaments contra l'oficialitat comunista, i dures i constants crítiques cap al PSOE, en especial cap als governs de Felipe González. Vázquez Montalbán és el gran exemple d'un intel·lectual que es manté ferm en les seves conviccions polítiques sense dogmatismes. Era un demòcrata marxista, un lliurepensador, que feia crítica sense pamfletarisme. I com a tercer eix cal destacar la seva radicalitat democràtica. La que el va portar a ser molt crític amb l'adaptació de

Vázquez Montalbán em va marcar en aquest llibre
pel periodisme rigorós i valent, pel seu compromís polític
i per la seva radicalitat democràtica

l'esquerra a praxis polítiques allunyades de l'interès general durant la Transició. Però també la radicalitat democràtica del seu catalanisme, que assumia des de la contradicció personal de ser un català que havia escrit la major part de la seva obra en castellà lamentant sempre que si la República se n'hagués sortit, sense prop de mig segle de dictadura, la cosa hauria estat ben diferent. Una consciència nacional que ell deixava clara en una entrevista: «Jo vaig descobrir que Catalunya és una nació, que té una existència històrica com a tal, que ha estat una nació ocupada militarment sempre que ha volgut aixecar el cap i que aquesta ocupació no ha estat tant sols militar sinó també cultural». Una radicalitat democràtica que estic convençut, l'hauria portat a una dura crítica a les polítiques antisocials de governs que formen part d'una democràcia segrestada pels mercats, però també a defensar, en aquests moments transcendentals, el dret a decidir dels catalans per sobre de qualsevol altre interès o afinitat política. ◀

Manuel Vázquez Montalbán
(Barcelona, 1939 – Bangkok, 2003)

Fill d'una humil família republicana, no va conèixer el pare, empresonat pel franquisme, fins els 5 anys. Va cursar estudis de Filosofia i Lletres a la UB i de Periodisme a l'Escola de Periodisme de Barcelona. Va ingressar al PSUC el 1961, arribant a formar part del seu comitè central i va patir tres anys de presó. Va treballar per publicacions com *Triunfo*, *Siglo XX*, *Tele/Xprés* i va impulsar *Por Favor*, a més d'escriure a *El País* i *Interviú*. La seva afició gastronòmica tenia en Casa Leopoldo i El Bulli de Ferran Adrià dos dels seus referents. ◀

Autobiografía del general Franco
Planeta
Barcelona, 1992

El Franquisme i la pròpia vida de Francisco Franco és una temàtica recurrent en l'obra de Vázquez Montalbán. Anteriorment, ja s'hi havia aproximat amb la publicació dels assajos *Diccionario del franquismo* (1977) i *Los demonios familiares de Franco* (1987). Amb més d'un milió d'exemplars venuts i la traducció al francès, el portugués, l'italià i l'holandès, es fa evident l'èxit d'una novel·la, que al 1994 va ser reconeguda amb el *Premio Internazionale Ennio Flaiano*. ◀

Gemma Galdón
Professora de Polítiques i Tecnologies de Seguretat a la UB
ggaldon@ub.edu

FILMOTECA

Minority Report, de Steven Spielberg

Minority Report descriu les aventures i desventures del cap de la policia del «pre-crim» de Washington, en un món futurista en què totes les dades biomètriques de la població —petja dactilar, iris, ADN...— formen part de bases de dades rastrejables i estan connectades a sistemes de lectura que permeten la identificació constant de tothom en totes les situacions, i on la policia disposa d'uns éssers mutants que poden veure escenes del futur i així determinar qui és delinqüent abans que els delictes siguin comesos. A partir de la predicció, la policia desplega tota una sèrie de recursos tecnològics basats en la geolocalització, la visualització i mineria de dades, la connectivitat de plataformes públiques i privades, els sensors, els *drones* i la superposició i representació de bases de dades per tal d'identificar les persones involucrades i intervenir abans que un delicte sigui comès. Gràcies a aquesta tecnologia, Washington fa sis anys que és una ciutat lliure d'inseguretat.

Abans de filmar la pel·lícula, Steven Spielberg dugué a terme un exhaustiu treball de recerca amb membres de forces policiaques i persones del món de la tecnologia destinada a qüestions de seguretat per tal que la plasmació en pantalla el 2002 d'una història publicada inicialment el 1956 fos el més creïble i actual possible. El resultat és poc menys que espectacular. A diferència de molts altres films de ciència ficció, tot el que descriu *Minority Report* continua estant sobre la taula i essent objecte d'intensa recerca en el món policíac. Si al 2002 la biometria i les *smart technologies* començaven a

instal·lar-se a les nostres vides, avui tots els nostres passaports contenen les nostres dades biomètriques, el control per petja dactilar és una realitat a diferents establiments i molts dels nostres comptadors d'electricitat serien capaços de saber quin electrodomèstic endollem en cada moment només en base a les dades emeses durant la connexió.

De fet, com més anys passen, més realista sembla la possibilitat que, com descriu la pel·lícula, la policia del futur canviï el paradigma de la «prevenició» pel de la «predicció». La demanda actual, i la promesa electoral, de seguretat no se centra en l'exigència de més recursos per a prevenir, sinó que exigim —i ens prometen— la desaparició del risc. Justifiquem despeses insuportables en tecnologia creient, com fa la societat que descriu *Minority Report*, que l'avenç tecnològic pot solucionar els problemes socials que ens neguem a mirar a la cara. Demandem, com nens frustrats, que les joguines que llencem a terra, que les persones a qui desatenem com a societat, ens siguin retornades en perfectes condicions. Que no es vegin les esquerdes que han provocat les polítiques antisocials, la corrupció i la mala gestió. En termes de la sociologia de la delinqüència, hem passat de reflexionar sobre la societat que fa possible els crims a culpar tota desviació en la decisió, teòricament voluntària i teòricament lliure, del perpetrador. Mentre que a la dècada de 1980 a casa nostra els «quinquis» ens feien pensar sobre les mancances d'un sistema educatiu i de suport als exclosos, avui la delinqüència ens aliena i mirem els responsables buscant el gen del mal comportament —com si nosaltres fóssim immunes

al delictes, com si mai no haguéssim tolerat una desviació de fons, o fet veure que no miràvem quan una situació ens interpel·lava. Els culpables sempre són els demés —i ho són perquè volen.

Minority Report copsa perfectament les conseqüències de la societat que es desresponsabilitza de les causes socials i psicològiques de la delinqüència, i que es nega a atendre-les. Captura també la fascinació tecnològica i el determinisme amb el que vivim quotidianament les possibilitats de les «maquinetes». Però alhora, retrata la cara B d'aquesta deriva: què passa quan ens convertim en «falsos positius»? Quines són les conseqüències de ser erròniament identificat per una base de dades? Què passa quan les màquines eliminen el judici complex, i quan la creença en la seva infal·libilitat ens fa eliminar tota garantia democràtica de presumpció d'innocència i judici just? El protagonista de *Minority Report* és un fals positiu. Com tots aquells a qui s'atura pel carrer per demanar la documentació sense haver fet res. Com aquells bombers catalans a qui algú acusà de terroristes i la imatge dels quals, comprant en un supermercat francès i captada per una càmera de videovigilància, donà la volta al món el 2010. El somni humit de la tecnologia és també el somni de la fi de

la privacitat —de la fi dels racons, dels secrets, dels espais d'impunitat. Espais d'impunitat que poden servir per cometre delictes, sí, però també per fer-s'hi el primer petó. On i com s'haguessin estimat Romeu i Julieta en la ciutat de la videovigilància, els sensors i els lectors de dades biomètriques?

Finalment, però, *Minority Report* també ens presenta quina és la gran fal·làcia de l'aposta tecnològica en seguretat —per tal que la màquina tecnològica i biomètrica es posi en marxa, la policia del «pre-crim» necessita que uns éssers mutants emetin una predicció. És a dir, que en tota la seva recerca, Spielberg fou incapaç de trobar o imaginar cap eina tecnològica que pogués aportar la llavor de la predicció, i, com al llibre originari, hagué de basar-la en un element místic. Els milions d'euros i dòlars destinats en els darrers anys a eines predictives en seguretat ens fa topar una vegada i una altra contra el mur de l'evidència —no hi ha sants guals ni fonts de la joventut en la lluita contra la inseguretat. Cap algoritme, cap *software*, cap base de dades pot apropar-nos a saber què farà algú abans que ho faci, ni molt menys protegir-nos de lleis injustes ni de governs coixos en garanties democràtiques. Cap màquina, doncs, pot eliminar el risc, l'inesperat, la sor-

presa ni la incertesa. I cap societat pot aspirar a la predicció del crim sense caure en la discriminació, sense eliminar la presumpció d'innocència i sense minar l'estat de dret. ◀

***Mort certa, hora incerta.
De l'edat mitjana
a la societat digital***

Ernest Benach i Miquel Pueyo

Pagès editors
Lleida, 2013

Sempre hem regulat la memòria i l'herència dels difunts. Ara, a principis del segle XXI, immenses en la societat xarxa, milions de persones s'han dotat d'una identitat digital tan potent com la real que porta als autors a fer una proposta sobre com hauríem de gestionar la mort, la memòria i l'oblit digitals. Una reflexió que afronta el tabú de la mort i que es va merèixer el Premi d'Assaig Josep Vallverdú 2012. ◀

***Historia mundial del pueblo.
Desde la Edad de Piedra
hasta el nuevo milenio***

Chris Harman

Akal
Madrid, 20113

Ambiciós, provocatiu i estimul·lant treball que esdevé un sever correctiu a la història tradicional a través del qual es denuncia el control social que hi ha darrera de les històries oficials. Un relat de la història de la humanitat que pren com a protagonistes totes les persones —els éssers anònims que formen societats complexes— que posa en evidència l'auto-complaent reduccionisme del capitalisme contemporani. ▶

***Un tiempo de rupturas.
Sociedad y cultura
en el siglo XX***

Eric Hobsbawm

Crítica
Barcelona, 2013

Anàlisi de l'impacte en el món de les arts i la producció cultural de la revolució científica i tecnològica i de la societat de consum i de masses. Una gran aportació a la història de la cultura del segle XX que ens convida a reflexionar sobre un present convuls, incert, on mirem el demà amb perplexitat, sense guies que ens orientin cap a un futur desconegut. ▶

Madrid és una illa

Oscar Pazos

Los libros del lince
Barcelona, 2013

Al llarg dels segles, Madrid ha absorbit i monopolitzat la política, la banca, les grans empreses, les comunicacions, els partits, els sindicats, la universitat, la premsa... i ha creat la burocràcia i les lleis que asseguren el seu domini a tot el territori. La conseqüència de tot això ha estat l'organització d'un estat burocràtic, judicialitzat i funcionaritzat que viu d'esquena a la ciutadania i que és el seu principal enemic. ◀

La izquierda necesaria. Contra el autoritarismo posdemocrático

Josep Ramoneda

RBA
Barcelona, 2012

En plena crisi econòmica, política, social, cultural i moral, sembla que no hi hagi alternativa a l'austeritat i a la desregulació. L'esquerra oficial s'adapta a les exigències del poder financer mentre creix la cultura de la indiferència en una democràcia que evoluciona ràpidament cap a l'autoritarisme. Segons l'autor, és més necessària que mai una idea de l'esquerra com afirmació i no com a negació, que basteixi una alternativa. Perquè sense alternativa no hi ha democràcia. ◀

Podem ser independents? Els nous estats del segle XXI

Joan Ridao

RBA
Barcelona, 2012

Per quina via es podrà convocar un referèndum en el qual Catalunya decideixi ser un nou Estat d'Europa? Podrà l'Estat espanyol aturar un procés democràtic només amb la Constitució a la mà? Quina actitud adoptaria la comunitat internacional? Preguntes que han deixat l'àmbit acadèmic i polític per centrar el debat ciutadà i que s'intenten respondre per aproximar-nos a la probable evolució immediata del país. ◀

EINES

**ACONSEGUEIX
ELS ANTERIORS NÚMEROS**

eines@irla.cat

FUNDACIÓ JOSEP IRLA

**HIVERN 2011
POBLES, VILES
I CIUTATS: UN PAÍS
EN XARXA**

**TARDOR 2011
RECONVERTIR
L'ECONOMIA**

**TARDOR 2010
LA CULTURA,
MOTOR SOCIAL
I NACIONAL**

**ESTIU 2011
LA REVOLUCIÓ
SEXUAL**

**PRIMAVERA 2012
NOSALTRES,
ELS FUSTERIANS**

FUNDACIÓ

JOSEP IRLA

Calàbria, 166 entresòl
08015 Barcelona
Telèfon 93 567 78 63
info@irla.cat

President

Josep Huguet

Vicepresident

Josep Bargalló

Director

Josep Vall

Vocals

Cristina Alsina
Joan Casamitjana
Marina Llansana
Eduard López
Miquel Pueyo
Isabel Nonell
Jordi Roig
Lluís Salvadó
Anna Simó

Administració

Joan Almacellas

**Arxiu,
Biblioteca
i Documentació**

arxiu@irla.cat

**Secció
d'Estudis**

Històrics
historia@irla.cat

**Secció
d'Estudis**

Polítics
Arnau Albert

**Secció
d'Estudis
Socioeconòmics**
Isabel Nonell

EINES 18

PORTAL

Països Catalans: de l'espòli social a la reunificació

Cesc Iglésies

INCORRECTE

Tanquem els zoos

Antoni Garcia

REPTES

Tercer Sector: el caràcter transformador no pot ser segrestat

Gabriel Fernández i Díaz

VOLTA EL MÓN...

La República Catalana, dins o fora de la Unió Europea?

Elisabet Nebreda

...I TORNA AL BORN

Els sembradors

Vidal Vidal

ELECCIONS

La via holandesa

Antoni Segura

CONNEXIONS

Síntesi i política econòmica del dèficit fiscal dels Països Catalans

Mireia Borrell
i Roger Guiu

Perspectives d'una

Seguretat Social catalana

Elisenda Paluzie

Ciò Patxot

Guadalupe Souto

El dèficit crònic d'infraestructures a Catalunya

Joan Amorós

El dèficit en la representació política de Catalunya

a l'Estat espanyol

i a la Unió Europea

Macià Serra

NAVEGADOR

Solidaritat territorial a Alemanya: quan el sud paga el nord (i l'est)

Klaus-Jürgen Nagel

FÒRUM

Núria Bosch

«Els Països Catalans

financen l'Estat espanyol.

**No hi ha cap cas
comparable a Europa»**

Una conversa amb

Albert Castellanos

VARIABLES

Valors rurals i valors urbans a Catalunya

Andreu Camprubí

Imma Quintana

FULL DE CàLCUL

Reindustrialitzar el país?

Evolució de la indústria

dels Països Catalans

i perspectives de futur

Josep Maria Arauzo-Carod

ARXIU

Abdó Terrades, pioner del republicanisme català

Enric Pujol

EXPLORADOR

Els relats nacionals es diversifiquen: lliçons d'una anàlisi comparada a Europa

David Forniès

FINESTRA

«El lloc d'Escòcia al món».

**Alex Salmond, primer
ministre d'Escòcia**

CLÀSSIC

Declaració de sentiment

Elizabeth Cady Stanton

TRIBUT

Autobiografia del general Franco, de Manuel Vázquez Montalbán

Ferran Espada

FILMOTECA

Minority Report, de Steven Spielberg

Gemma Galdón

PUNT DE LLIBRES

FUNDACIÓ

JOSEP IRLA